V B D
C.K. BIBLIOTHECA VETTERA INGEZETA OLMUCOVIÆ FUNDATA
24055
Mag. St. Dr.
P

~~Hist. 3195.~~

XXIII. 3. 45.

VI. f. 75.

PROMIENIE CNOT KROLEWSKICH.

Po Smiertelnym Zachodźie

NAYIASNIEYSZEGO SŁONCA

AUGUSTA II.

Monarchy Polskiego W.X.L. &c.

Dźiedźicznego Sáxonii Xiążęćiá

ELEKTORA

Swiát Oświecáiące

In Lucem Publicam

WYDANE

Przez

JAKUBA KAZIMIERZA RUBINKOWSKIEGO

Raycę y Poſt-Magiſtrá Toruńſkiego J. K. M. Sekretarzá.

Roku Od wſchodu Sprawiedliwośći Słońca 1742.

W POZNANIU

w Drukárni J. K. M. Soc: JESU.

BIBLIOTEKA UNIW. JAGIELLOŃSKIEJ
24055 I

Saksonia

Zdaje się w Warszawie

Warszawie,

Dnia tego wtamie za jest Cudzo,

ale to a nie nowo

Pozdrowienie!

AD SERENISSIMUM Regium Poloniæ, Electoralem Saxoniæ PRINCIPEM XAVERIUM

Egias Sereniſſimi AUGUSTI II. *Avi Tui dotes, ceu Splendidiſſimos Poſthumæ Majeſtatis Radios, cui æquiùs conſecra-*

ſecrarem, quàm Tibi PRINCEPS SERENISSIME? *Non uno enim Jure Tui ſunt; Illabuntur cum Regio Sanguine in venas, tam proximi & intimi, ut Tu Ipſe Tibi. Quamvis enim mediâ Paternâ* AUGUSTI III *Majeſtate Te irradient, tantùm tamen abeſt, ut diem hanc intercipiat* PATER *Sereniſſimus quin potiùs ſuîs in immenſum auctam ſplendoribûs, omnem in Te replicet Lucis Majeſtatem, puriſſimæ Cryſtalli more: quæ rebus objecta lucem auget, non minuit; eoq́ conſilio ſolis radios intra ſinum colligit, ut intenſiùs re-*

flectat

flectat in ea, quæ corpore suo inumbrare videbatur. Et quidni in immensum augeat Augustos splendores PATRIS Tui Majestas? Domum Austriacam in Serenissima JOSEPHINA Connubiali Fœdere sua adlegit, quâ, quia nec Orbis quidquam Majus, nec Honor eminentius, nec Fortuna felicius, aut ditius unquam habuit, quidquid infra Divinitatem est, Tuum PRINCEPS SERENISSIME esse voluit. Ita Serenissimi Avi Tui splendores Paternis auctiradiis ad Te delabuntur, Tuâ aliquando propagandi auge. Hoc uno illi, quam

intuemur Luci, dissimiles; quod hæc quidem per terrarum diffusa spatia, sensim deficiat, & fatiscat, parciusq; se communicet rebus, quas natura longiùs à Vultu suo, primisq; diei incunabulis projecit; At Regii Sanguinis Altum, Principum Fluviorum more, eundo crescit; tantòq; ampliùs suam explicat Majestatem, quò longiùs a primo recedit Fonte. Adeò, ut tempus illud, quod cætera quidem lacessit & consumit, ut Phæbo, ita Serenissimæ Domui novam quotidie lucem parturire videatur. Quamvis verò Jus Naturæ, quo Augustos Avi

splendo.

ſplendores Tibi vendicas, magnum quidem illud ac primum ſit; mea tamen ſententia alterum, quo Eoſdem Regiarum Virtutum Imitatione Tuos eſſe facis, tantò Glorioſius, quod non Lucinæ Sereniſſimæ, non Maximis Majoribus Tuis, nulli denique, præterquam Excelſæ Indoli Tuæ, Principi Genio, & Tibi ſit obligatum. Enim verò vivit in Te Sereniſſimus Avus Tuus. Radiat in Te ut in Parælio Sol Ille Poloniæ. Illam Pietatem in Superos, Clementiam in Cives, in Te miratur Orbis, ut eandem eſſe diceret, quam nuper in

SERE-

SERENISSIMO AUGUSTO II. *adoraverat, nisi inter utramq; anni tempusq; discernerent. Planè in exprimenda* AUGUSTI II. *Majestate nulli secundus. Invictum quidem Animi robur, & obviium telis pectus, quo in acie triumphare consueverat Magnus ille Heroum Pater, Avus Tuus, nondum in Te expertus est hostis, timet tamen etiam num ut Herculem in Cunis, bene gnarus nihil victrici ad metendas laureas deesse dexteræ præter ætatem. Quid ego infractam in arduis constantiam, & omni Fortunæ ictu*

superi-

cundiam, & levis ſcriptorum penna ſub operum fatiſcat Majeſtate. Multa igitur opuſculo hoc prætermiſſa, multa breviùs inſinuata, omnia non pro Majeſtate ſcripta libens fateor. Quare, ut exiles pro Regia argumenti amplitudine conatus, obſcuruſq; pro AUGUSTA SERENITATE Labor Lucem mereretur, in animum induxi eundem Tua PRINCEPS SERENISSIME Majeſtate attollere, illuſtrare. Tantus enim es, ut nihil tam humile ſit, quod Tuo dicatum nomini non emineat; nihil tam obſcurum, quod Tuo

non illustres oculô solis instar, futurus aliquando Regnorum Sol, qui, quod intuetur, inaurat. Radios itaq; & diem, quam à Serenissimo Avo derivas in eundem sub Typi umbra prodeuntem reflecte. Dignare Manu, & Oculô opellam hanc sibi minûs humili authore, certè materiæ Dignitate commendatam, nec manu solum PRINCIPE, *sed etiam corde dignam. Paginas itaq; has, æternæ Gratitudinis meæ testes, quam tum collatus mihi Thorunensis Consulatus, tum plurima alia Magni etiam erogatis in me Beneficiîs*

AUGU-

AUGUSTI II. *clementiæ Argumenta ſummo à me expoſcunt jure,* SERENISSIMIS *Manibus porrigo, me Pedibus acclino.*

SERENITATIS VESTRÆ.

Umbra Suppedanea
Jac: Caſim: Rubinkowſki
Conſ: & Poſt: M. Thorun:

APPROBATIO
Loci Ordinarii

OPus cui intitulatio est *PROMIENIE CNOT KROLEWSKICH* in quo siquidem nihil contrarium Fidei, aut dissonũ moribus reperitur, proinde illud imprimendi Authoritate Ordinaria, qua fungimur, Facultatem dedimus & concessimus Annô 1741. Die 26. Septembris.

JOSEPHUS de Verbno
PAWŁOWSKI Archid:
Pśceven: & Officialis
Generalis Posnanienśis

mpp.

NAY.

ſuperiorem mentem. Quid Ingenii vaſtitatem? non uni alterive Regno, ſed Orbi regendo parem in Conſiliis Prudentiam; inſomnem in proſpiciendo omnium bono oculum, profuſam in ſubditos manum, affabilem in privato comitatem, metuendam in publico Majeſtatem, cæteraq; ejuſmodi recenſeam, quæ omnibûs abſolutum numerîs formant Principem? Hæc & innumera alia Optimi Regis ornamenta, quæ in Sereniſſimo Avo Principatum tenebant, ita in Te Magne NEPOS elucent, ut pleraq; jam in

Animo Tuo regnare videamus, alia, cum ad Sceptra Manum protenderis tam certa Fide regnatura credamus, quàm dubitare Sacrilegum, Te non ſolum Auguſti ſanguinis, verùm etiam virtutum Auguſtarum Hæredem eſſe. Cum itaq́ PRINCEPS SERENISSIME *Avi Tui dotes certiùs è Tuo, quàm è codice, legamus Animo, ſi, quod quidem fieri nequit, Laudum Ejus Fama conticeſceret, eraderetur Hiſtoria; Tu Magni Avi & Fama eſſes, & Hiſtoria. Velint ſuperi! ut qui Regiarum* AUGUSTO *virtutum*

NEPOS

NEPOS *es, aliquando sis & Coronæ*
Illud etiam Historicam Magni AUGUSTI *Panegyrim* PRINCIPI SERENISSIMO *offerre, animum impulit, quod pridem jam Hæreditaria Saxonia Lipsiensi prelo in Ejus Encomia desudasset tacente hucusq; Polonia; cum tamen non minùs Regnum hoc, quàm illas Provincias, opibûs ditaverit, factis illustraverit, Famâ, quæ Orbem pervagata, impleverit. Imo si æqua lance Magni* REGIS *Merita expendimus, plus certè curarum, laborumq; exhausit, plùs periculorum subiit;*

plus tandem sanguinis suorum fudit pro asserenda Fortuna Poloniæ, quàm pro Domestica Saxonia conservanda. Illam potiori jure Patriam suam ratus, cujus PATER esse meruit, non quam Genialis Fortuna obtulit. Ne igitur minùs grata Regi optimo videretur Polonia, quàm suo Electori Saxonia; Maxima in Regnum collata PRINCIPIS merita ad breve redegi Folium, desperans parem ingentibus factis concipi posse Historiam; quod & numerus confundat memoriam, & Magnitudo excedat fa-

NAYIASNIEYSZY
AUGUST II.
oHONOR BOSKI ZARLIWY.

ZArliwość o Honor Boſki, pierwſza bydź powinná Monárchow Ziemſkich *Qualitas, y Dos Regnantium;* Naydrożſzy w ſkárbách kleynot, w Purpurze koral, *Regalis pomi ſuccus*, Tronu Máieſtat; żeby, iák ná koronách Ich krzyż naywyżſze ma mieyſce, y nim korony ſáme koronuią; ták y w Sercu Honor Ukrzyżowánego prym trzymał. Jeżeli bowiem *Naturali Jure*, iáko *Patres Patriæ publico Bono* powinńi *proſpicere*, nie mogą beſpieczniey aſſekurować Páńſtw ſwoich ſzczęśćie, ba y Máje-

ſtátu ſwego Powagę, iáko zeluiąc y záſta-
wiáiąc ſię o Honor Páná ſwego. Ponie-
waż wedle Pogáńſkiey Policyi: *Reges in ipſos Imperium eſt Jovis*; á wedle Chrześćiáńſkiey Wiáry, BOG Náſz, *Rex Regum, Dominus Dominantium.*

Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II. iáko náturá ſámá do Tronu Go formuląc, wſzytkie Regnántá wielkiego *Qualitates* w ſerce y umyſł Iego z krwią wyſoką wlałá, ták nieſkąpſza ná tego Páná, y łáſká Boſka byłá, wzniecáiąc w nim Zarliwość o Honor tego, *per quem Reges regnant.* Nie mogł záś więkſzego dáć dokumentu tey Páńſko-Chrześćiáńſkiey Cnoty, iáko śiebie ſámego *in holocauſtum* ofiáruiąc. Urodźiwſzy ſię abowiem Roku 1670. Dniá 12. Máiá, to ieſt wedle kádencyi támtego Roku w dźień Wniebowſtąpieńia Páńſkiego, z Oycá Nayiáśńieyſzego Elektorá Sáſkiego JANA JERZEGO III. á Mátki ANNY ZOFII, Nayiáśńiey-

iáśnieyszeyKrolewneyDunskiey,corkiFRIDERYKA III. Krolá Duńskiego *meridiem in ortu* ználazł, ták, że prawdźiwie o nim się mowić mogło, co o Nilu Poetá: *Nunquam parvum licuit Te Nile videre.* Przecię y to południe naywyższych świátá tego Honorow, *non sine umbra* było, kiedy *vitio sæculi hujus* z Rodźicow protestántow zrodzony, *litem Cælo* zdał się *inferre.* Zal się Boże! że tá *Originalis macula* Monarchę tego kiedy *infecerat. Correxit* iednák *errorem*, y wtym punkćie prawdźiwie *Majoribus suis Major* Nayiáśnieyszy AUGUST nász. Roku bowiem 1697. *2da Junij* w Mieśćie Báden dwie mile od Widniá leżącym, w assystencyi y zá manudukcyą Jáśnie Wielmożnego Nayprzewielebnieyszego Arcybiskupá Strigońskiego, Prymasa Węgierskiego á potym Kárdynałá, *de Saxen-Seitz,* Rzymską Katolicką Wiárę tym czásem prywatnie przyiął, á w krotce potym *2da Julii* w dźień Nay-

świętſzey Pánny Náwiedzenia, publicznie w Wrocławſkim Wielebnych OO. Jezuitow Kościele Kommunią *ritu Catholico* przyiąwſzy, *in facie Eccleſiæ* bydź ſię Katolikiem deklárował. Wrocił ſię Nayiáśńieyſzy AUGUST tym świątobliwym procederem do Religii Antenatow Domu ſwego, ktorzy nie tylko ná źiemi pánuiąc byli, ale y teraz *in ſplendoribus Sanctorum* ſą Nayiáśńieyśi. Albowiem Pánegiryk *Nomine* Prowincyi Polſkiey *Societatis JESU* przy koronácyi Monárchy tego ofiárowány od OO. Jezuitow: (do ktorego łáſkáwego odſyłam Czytelniká) z Hiſtoryi *deducit*, że z Xiążęcego Witygindow Domu, ktory ieſt Dźiśieyſzych Xiążąt Saſkich, idźie Swięta Mátyldá Ottoná III. Ceſárzá Mátká, S. Bonifácyuſz Ruſki Męczennik, S. Henryk Ceſarz, S. Gislá Sioſtrá S. Henryká II. Ceſárzá, á Mátká S. Emeryká, oraz ZONA S. Stefáná Krolá Węgierſkiego, S. Elzbietá

zbietá Węgierſka, S. Jádwigá Xiężna Polſka, S. Ludwik Krol Fráncuſki. Tu dopiero *errorum eluctatus nubila Auguſtus* Sol; gdy w Kátolickim Kośćiele, ták *in ſudo Cælo* świecić począł, Elektorow Polſkich ná ſię obroćił oczy, w kontr poſpolitemu Słońcu idąc, ktore tylko *cum deficit, ſpectatorem habet.* Rozumiem y z tey miáry, że Polſká niegdy z łáſki Ottoná III. Ceſárzá Grob S. Woyćiechá náwiedzáiącego, w Gnieźnie pierwſzy raz koronę wzięłá, *in vim gratitudinis* wielkiemu Ottoná Potomkowi tęż koronę ofiárowáłá. Bog zás wnadgrodę tey o Honor ſwoy zárliwośći Koronę Polſką, wieczney korony *Prodromam*, Jemuż deſtynował. Mogł zatym Nayiáśńieyſzy AUGUST o Sobie mowić, co u Poety Słońce z pod Chmury ná czyſte Niebo ſię w zbiiáiące: *Me nubila victa coronant.* Wielkiey záiſte apprehenſyi godna, tá o Honor Boſki Monárchy tego zárliwość, abowiem

odłączywſzy ſiebie Sámego od Luterſkiey Sekty, Hidrze tey Polſki Herkules głowę odiął. Większy ieſzcże zamách uczyńił ná wykorzenieńie Dyſſydentow z Dźiedźiczney Sáxonii ſwoiey, kiedy Nayiáśńieyſzemu Synowi ſwemu AUGUSTOWI III. dał Edukácyą Katolicką. Wyſłał Go był Nayiáśńieyſzy Oćiec ná zwiedzenie Cudzych kráiow pod Dyrekcyą Jáśńie Wielmożnego Jmći Páná Koſá ná ten czas Woiewody Chełminſkiego. Przeſtráſzyłá tá Expedycya Kośćioły Sáſkie, á iáko troſkliwa záwſze boiazń ieſt, zálecono po wſzyſtkich Sáxonii Ambonách *Succeſſum* tey wypráwy Młodego Xiążęćiá, ktory iednák *in arcana intentione* w tym zákładáli: (iáko ſię ſámi potym wydáli) áby Nayiáśńieyſzy Sáxonii Dźiedźic, ná ktorym *Spes inclinata* utrzymánia Regencyi Dyſſydenckiey, ná ten czas *recumbebat*, z Oyczyſtą ſię powroćił Wiárą. Ale co więc Lákonowie

nowie *indecora petentibus* odpowiádáli, podobnym lákoniſmem Niebo prośbom Ich replikowáło, *Non.* Będąc ábowiem w Bononii ten Nayiáśńieyſzy Foryſtyer, Roku 1712. *Die 27. Novembris*, w przytomnośći Kárdynałá Cuſáni, tamże Wiárę Swiętą Rzymſką Kátolicką przyiął. Skolligowawſzy ſię potym zá ſtárániem Oycowſkiego Máještatu z Domem Auſtryáckim, przez záślubienie ſię z Nayiáśńieyſzą Arcyxiężniczką JOZEFINĄ, dźiśieyſzą Monárchinią Polſką JOZEFA I. Ceſarzá Corką ſtárſzą MARYĄ JOZEFĄ, urodzoną 8 *Decemb:* Roku 1699. y záślubiona 20. Aug: Roku 1719. Ták ſię y z Auſtryáckim prawdźiwie Kátolickim ſkolligował Nabożeńſtwem, y o Wiárę żárliwośćią, że Monárchę Tego nie tylko Polſká náſzá prawdźiwie *Orthodoxum Regem* zwáć może, ále y cały świát między Naygoręţſzemi o Wiárę Swiętą Zelántámi liczyć powinień. Nie wyliczam tu dowo-

dow

dow dánych swoiey w Wierze Zárliwośći, ponieważy wedle argumentuiących Szkoł: *Evidentia non probantur. Unum pro cunctis fama loquetur opus*, to, co, gdy to piszę, iest pod Rzemieśniczą w Dreznie ręką, kośćioł tákim nakładem, kształtem y wspániałośćią Nabożeństwu Katolickiemu Pan ten eryguie, że z nakładu, Páná; z kształtu, *Æstimativum Amorem* Bogá, y Wiary Iego; z wspániáłośći, Monárchę Fundatorá, káżdy poznáć może. Więc z łáski Páná tego, będźie miał Rzym w Sáxonii, swoy Wátykan, (day Boże) y Biskupá. Iákoż że wątpić nie trzebá, iż wysoka Krolá Tego Rozstropność, rzeczy *à fine* bierze, łátwo wnieść sobie możemy: że w sámym Dreznie tyle iuż kátolikow bydź muśi, ktorzy ták wspániáłą Bázylikę nápełnić mogą. Ták, że co niegdy z nagáną o Włoskim Páństwie powiedźiano: *Medio Tibure, Sardinia est*; to z pochwałą dźiś *paucis mutatis* o Xię-

o Xięstwie tym: *Media Saxonia Roma est.* Nie zbyt dawno przedtym Káplicę Zamkową, dla wygody Nayiáśnieyszey Mátki swoiey, *Conventiculis Dissidentium* sprofánowáną zámknąć kazał, niechcąc y mieyscem bydź bliski obrządkom, od ktorych iest daleki sercem; ábo, że cierpieć niemogł, áby Krolewski Páłac Iego, nie miał tego zálecenia, z ktorym się przechwalał Filozof: *habet bonos vicinos.* Mam relacyą od ludźi wiary godnych, że, ponieważ BOG, *numerosa Prole* Monarchę naszego ubogaćił, *Status Saxonici* suplikowały, aby iednemu z Xiążąt, edukacyą luterską dać pozwolił; ale od Tronu odpowiedźiano: niechby się sami starali o Edukacyą Potomstwa swego, Kroleśtwo Ichmość nie są *inopes Consilii*, iakby Xiążąt swoich dysponować mieli; ktorym Responsem, Saxonii *omnis præcisa spes*, widzenia w Elektorskiey Mitrze Pana Wiary Swoiey. Te y inne szczęśliwe w Sa-

xonii Wiary Swiętey *Progressa* przyczytać słuszne trzeba Nayiaśnieyszemu AUGUSTOWI II. on bowiem *Primum Mobile*, or. począł attakować *Lutheranismum in Nido*, aby wtym Xięstwie umarł naprzod, w ktorym żyć począł. Słuszna zátym, áby świát Kátolicki, ktory konsolácye, y pociechy z náwracáiącey się Sáxonii *haurit*, *fontem coronet*.

Lecz nie tu ieszcze stánęłá Krolá Tego Zárliwość o Honor Boski. Wprowádźił OO. Jezuitow do Drezná Stołecznego Sáxonii Miástá, ktorzyby y *Novellas plantationes* Wiáry Swiętey Apostolskim skrapiáli Potem, i pod protekcyą Nayiáśnieyszego Páná zostáiąc, *cum fiducia* Słowo Boże opowiádáli, *devios* ná drogę Prawdy náwracáli; tych siedm w Winnicy Chrystusowey *Operarios* swoim kosztem choynie podeymował, co y do

tych

tych czas Nayiáśńieyſzy AUGUST III. *Paternæ Pietatis Hæres* łáſkawie *continuat*, oprocz tych, ktorych Nayiáśńieyſzy tenże *Regnant* ma przy Boku Swoim. Ci Drezneńſcy Miſſyonarze, idąc drogą *inſtituti ſui*, zá czáſem kilká mnieyſzych ſzkoł otworzyli, w ktorych Grámmátyki y Muzyki Młodź Sáſką náuczáią zteyże intencyi, z ktorey Swięty Ich Pátryárchá Ignácy po cáłey Europie otworzył ſzkoły, áby *cum literis pietatem Catholicam ſvaviter inſtillarent* zbiegáiącey ſię do Szkoł Młodźi; nie płonńie ſię ſpodźiewáiąc, że tą ponętą dáney bez nadgrody náuki, álbo Duſzę Ich ułowić mieli, álbo przynaymniey ná nowiny te młodych ſerc, *ſemina* Kátolickiego Nabożeńſtwá rżucáli, ktoreby czáſu ſwego, gdy *ſui Furis* będą, *in Meſſem Domini excreſcerent.* Ponieważ prawdźiwie więc mowią: *quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem teſta diu.*

Skrzętnego Ogrodowego obyczáiem, ktory nietylko ſtáre, y dobre drzewá krzeſze, y z wilkow oczyſzcża, ále y nowe ſzczepy (co więc ſzkołą zowią) zákłada. Tákie ná młodoćiáne Wiáry Swiętey y dobrych obyczáiow ſzczepy, OO. Jezuići zwyczáiem ſwoim w Dreźnie założyli Szkoły. Urážiłá tá Swięta Mężow Apoſtolſkich Induſtrya, w kontr, iák Wierze, ták y OO. Jezuitom idące ſercá. Solennie ſię Ichmość Proteſtánći Sáſcy przećiw procederom Jezuickim proteſtowáli, alleguiąc *Pacta Conventa*, ktore *convelluntur*, Szkoł Nowych, á ieſzcze (*quod ſumma rei eſt*) Jezuickich, erygowániem. Donioſłá ſię tá ſpráwá do Thronu Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II., ále u Trybunału Jego *Cauſa Fidei* przegrác nie mogłá. Y owſzem, *factus eſt Ejus Advocatus; qui fuerat Judex interpellatus* Stánął przy ſpráwiedliwośći, y Wierze Swiętey. Pytał

ſię

się Delátorow, ktoryby Punkt *Pactæ Conventionis* szkoły Jezuickie gwałćiły? odpowiedźieli: że ten, áby nikogo do Wiáry Rzymskiey nie pociągáć, co Jezuići pod pretextem náuki y szkoł, czyńią. Lecz gdy OO. Jezuići replikowáli: że i do szkoł swoich nikogo nie pociągáią, *consequenter* áni do Wiáry, pod pretextem szkoł; ále *ultro confluentes* do szkoł swoich przyimuią; co *longè diversum* od námawiánia do Wiáry; Zárliwy o Honor Boski Krol OO. Jezuitom wolne uczenie szkoł przysądźił, y Dekretem swoim nowe do informácyi Młodźi dał Práwo.

Sławne w Sáxonii kupieckiemi hándlámi Miásto Lipsko, w ktorego kramach wszytkie práwie Europy *raritates* spowszedniały; Towáru, Gálanteryi, trudno wymyślić, ktoreyby tam nie dostał; o iednę rzecz, tudźież naypotrzebnieyszą, w tak bogátym Mieśćie skąpo było, Wiarę pra-

wdźiwą. Co nie tylko z utrátą ták wielu Duſz inſzey Religii ludźi, ále i z niewygodą, á że nie rzekę, *cum periculo perverſionis*, ták Kátolickich kupcow było, iáko y inſzych, dla intereſſow ſwoich, tám ſię báwiących. Nieſzczęśliwa bowiem uczy experyencya: że *Mobiles Animi*, ſwoich Kośćiołow, Ołtarzow, i Kápłánow nie máiąc, do obcych ſię udáią, idąc, *non quo eundum eſt, ſed quo itur.* Szkodliwſza ieſzcze innych perſwázya, mniey wrzeczách Boſkich biegłych, ktorzy rozumieią, że BOG iákąkolwiek ſię uſługą kontentuie, kiedy powinney mieć ſobie nie może; (iákby ſię dłużnik fałſzowáną monetą mogł kredytorowi i *in parte* wypłácić;) więc *in deffectu* Kośćiołow i Káznodźieiow Kátolickich ugęſzczáią do Dyſſydenckich, bywáią ná kazániách, ná ktorych Wiárá Swięta *traducitur.* I to z niemi ſię dźieie, co więc z fruktámi: *Uvaq; livorem conſpecta ducit*

cit

cit ab uva. Nád to konwerſácya bá y konfidencya, dla Intereſſow doczeſnych, z Diſſydentámi, dyſkurſy ſmiáłe o Táiemnicách Wiáry, iák *gutta cavat lapidem*, ták *ſenſim, ſine ſenſu*, dobrze przedtym w prawdźiwey Religii ugruntowány, zá czáſem *emolliunt* umyſł, że práwie *cereus in vitium flecti*, aż do ſámey od Wiáry Swiętey Apoſtázyi da ſię nákłonić. Zágrodźiłá tym y innym Inkonweniencyom drogę Zárliwość Nayiáśńieyſzego AUGUSTA II., wprowadzáiąc do Lipſká, dwoch Xięży Miſſyonarzow Jezuickich, káplicę ná Nabożeńſtwo Katolickie, penſyą ná ſuſtentácyą z ſkárbu ſwego choynie *in perpetuum* ofiáruiąc. Do tych Kátolicy tám zoſtáiący, iák *ad Aſylum* w Duchownych potrzebách ſwoich ſię ućiekáią; umieráiący máią, ktoby Ich ná drogę wieczności dyſponował; że nie ták łátwo przynaymniey, iák przedtym, *dum lucrantur tempora.*

poralia, amittunt æterna. Protestánci także ktorych łąską Boska thnęłá, ze chcą z błędow swoich przepáśći *emergere, ad manum* máiąc tych, ktorzyby Im podáli rękę. Drugich też sámi Missyonarze konwersácyą do Wiáry nákłaniáią, prawdę kátolicką łágodnym dyskursem, nie *modô disputatorio* przekładáiąc, albo *scrupulum injiciendo* o prawdźie *Dogmatum* Ichże, że powątpiwać o nich záczynáią, y chwieiąc się, po osłábionych przez remonstrácye kátolickie fundámentách, *tandem* ná prawdę kátolicką przypadáią. Iest z tych oboygá Missyi, y ten awántáż: że *Ministelli* Protestántow, co więc ná swoich smiećiách smielsi, zwłaszczá, gdy Kátolicy nie máiąc, ktoby zá nich odpowiádał, smutnie tylko dumáli sobie: *semper ego Auditor tantùm, nunquam nè reponam?* nie śmieią teraz, ták, iák przedtym debáchować ná Wiárę Swiętą, y *Calumniîs* onęż *onerare* nie mo-

gą

gą *Os loquentium iniqua, y larvam personato zelo detrahere.* Wszytkie te Duchowne Dusz BOGU pozyskánych zyski są Zárliwośći o Honor Boski Nayiáśńieyszego AUGUSTA II. przemysłem, y inwencyą; dla ktorey, iák niegdy Wielkiego JAGIELLONA (do ktorego krwi Nayiáśńieyszy Pan ten należy, iáko przed Elekcyą ná Tron Polski Nayiáśnieyszego Syná Iego, *per Tabulas Chronologicas* pokazáno) *Lithvaniæ*, ábo S. *STEFANA, Hungariæ*; ták Krolá tego, *Saxoniæ Apostolum* zwáć się godźi.

Roku 1726. Dniá 21. Májá stáłá się w Dreznie akcya, y excess, ktory *invidiam* Wierze Kátolickiey, y *novellæ* Iey *plantationi movere* mogł, bá y *movit*. Człowiek nieiáki, ktory niedawno przed tym kátolikiem był został, ale obyczáiow niekátolickich, *stulto Zelo*, á bárdźiey iáko rozumieią, *phrenesî actus*, przedniego Predykántá

Imieniem Hahná w Domu Iego własnym nászedł; y że samego zástał, nożem kilká rázy phnąwszy, okrutnie zábił. Pospolstwo mszcząc się smierći Pástorá swego, ná kupcow Kátolickich, y Domy Ich, á pryncypálńie ná Jezuitow mieszkánie, i Káplicę Ich uderzyło, *falso* rożumieiąc: że z instynktu Ich, to się zaboystwo stało. Wczym iednák ták niewinni byli, że i sam Lipski Hystoryk opisuiąc życie Naychwalebnieyszego Krolá Tego, á w nim tę akcyą przytaczáiąc, od tey Ich broni kálumnii. Y iuż do poćiskow ná mieszkánie Ich, y Káplicę przyszło; gorzeyby było, gdyby Imć Pan Graff Wackerbart Gubernator Drezná, przypadszy *in Persona* z Drezneńskim Gwárnizonem, nie był Pospolstwá rozgromił; á bárdźiey ieszcże gruntuiąc *publicam securitatem*, kilká blisko leżących Regimentow, do Miástá wprowádźił

wádźił. Y lubo Jmći Pánu Gubernatorowi dośyć iuż beſpieczńi zdáli ſię być Drezneńſcy Kátolicy; Nayiáśnieyſzemu iednák Pánu, i prawdźiwie Oycowſkiemu Iego ſtárániu o Kátolikách, á żwłaſzczá Jezuitách, Wiáry Swiętey w Dreźnie obrońcach (ktorzy wtákich okázyách zwyczaynie ſą nayniebeſpiecznieyśi) nie doſyć było; kazał Hauptwách Miáſtá, pod Mieſzkánie Jezuickie przenieść; nád to, dźień i Noc uſtáwicznym Szylwáchem Káplicę, i Mieſzkánie Operáryuſzow Dreźneńſkich obwárować.

Tandem krotko przed ſmierćią ſwoią, to ieſt Roku 1732. Dniá 23. Májá Nayiáśńieyſzy o Honor Boſki Zelánt ná Moście Dreznieńſkim, ktorego deſkrypcya niżey będźie, wyſtáwił wielkim koſztem, czego Drezno i cáła Sáxonia dawno nie widźiáłá, Niebo od dwuchſet lat widźieć

żądáło, Krucyfix wſpániáły, z metallu ulany; *Corpus* práwie Státurze ludzkiey ſię rowna, w Ogniu bogáto wyzłocone; (iáko mam zrelácyi tych, ktorzy *Opus* to widźieli.) To zárliwośći ſwoiey Pan zoſtáwił *Trophæum*, oraz i ſzczodrobliwośći ku Bogu Dokument; kiedy nie tylko nágość Chryſtuſową złotem okrył, ále cáłą Strukturę pozłoćiſtemi ſztukámi ták zágęśćił. Że ledwie nie *Aſtris ſplendidior*, ná támtym mieyſcu ieſt Krzyż Chryſtuſow. Ták Monárchá ten, *non erubuit Evangelium*, i Wiáry Swiętey, ktorą *amplexus*, kiedy z Krzyżá na walnym do Stołecznego Miáſtá ſwego trákćie, káżdy poznáć może, iákiey wiáry, i owſzem iákiego Nabożeńſtwá, i Zarliwośći ieſt Xiąże Sáſkie.

Zárliwość o Honor Boſki Páná tego iáko Niebo, y *Eccleſia triumphans* eſtymowałá, łatwo *colligere* z przywroconego cudownie

Iemuż

Iemuż zdrowia, zá intercessyą *Venerabilis ANDREÆ BOBOLA Societatis JESU*, Pinſkiego Apoſtołá, i Męczennika. *Seriem* Cudu opiſuie Liſt Imieniem Páńſkim do Wielebnego X. Rektorá Collegium Pinſkiego dány, od J. W. Jmći Páná Máxymiliana Oſſolinſkiego Podſkárbiego ná ten czas Nadwornego, odſyłáiąc złote *Votum* Krolewſkie, ktory tu kładę.

Już podobno ex publica fama innotuerat W.M. Pánu zdrowie słábe J.K.Mći. ktory ex hoc caſu iádąc z Grodná po ſzczęśliwie zákończonym Seymie do Wárſzáwy, muſiał ſiſtere gradum w Białym Stoku Dobrách Dźiedźicznych J.W.Jmći Páná Bránickiego Chorążego Kor: y tám do tych czas ſub manu medica zoſtáie. Był iuż w wielkim niebeſpieczeńſtwie zdrowia; bo u nogi lewey podobno z nadpſowánia krwi, iuż ſię byłá pokazáłá ſpecies Gangrenæ, w pálcu ſrzednim wedle wielkiego; y gdy iuż wſzyſcy inter ſpem & metum zoſtawáliśmy, ex informatione zyczliwych

Miniſtrow y wiernych, Sług ſwoich, ſłyſząc o łáskách, ktorych wiele doznawáło, y teraz doznáie ućiekáiących ſię ad Sepulchrum W. X. BOBOLI, uczynił tamże ſolenne Votum, ábo przez Plenipotentá, albo w własney Oſobie Krolewſkiey, oddáć temu Wielebnemu BOBOLI, powinne wyznánia łaski Iego homagium. Teraz záś in recognitionem teyże, odeſłáć mi kazał to máłe złote Votum, áby przy Oſierze Swiętey złáski W.M. Páná było tám dedykowáne; iże ſię to ſtánie, ábyś W.MM. Pan in ſcripto dał latori præſentium teſtimonium; oto Imieniem Páńskim upraſzam W.MM. Páná. To záś ſuperaddo pro certo & infallibili, że iák prędko to Votum od Krolá Jmći in præſentia Spowiedniká Iego, Societatis JESU, corde & intentione firmâ akceptowáne y wykonáne było, D. 29. Dbris, Anni proxime elapſi; ták ab illo momento pokazáłá ſię znáczna melioracya zdrowia, ſiły, ſen, appetyt, przywrocone; y ow pálec zczerniáły mirabiliter od zdrowego ćiáłá y krwi ſepárowány, y oderznięty,

ſine

ſine minimo ſenſu doloris, & ad hanc uſq; diem codźiennie znácznieyſze nábyćie ſił zupełnych; ták dalece, że circa 20. præſentis ſpodziewamy ſię ſzczęśliwie ruſzyć ku Wárſzáwie z Zdrowym Pánem ad ſolatium Univerſi Populi. Albowiem ſalus Iego, ſalus noſtra, á wtym ubeſpieczenie tranquillitatis publicæ. Inskrypcya záś ná złotym Votum Iego Krolewskiey Mći tákowa: Votum do wypełnienia ſolennieyſzego w Oſobie ſwoiey, abo przez Plenipotentá od NAYIASNIEYSZEGO KROLA Jmći POLSKIEGO AUGUSTA II. ELEKTORA SASKIEGO wprzypadku niebeſpiecznym nogi lewey ofiárowane w Roku 1727. z Białego Stoku ad Aram, & Mauſolæum Wielebnego BOBOLI w Kośćiele Societatis IESU Pinſkim.

Podobnie y Eccleſia Militans tęż wtym Krolu eſtymowáłá Prerogatywę. Ponieważ INNOCENCYUSZ XII. Naywyższy Rzymu Biskup, à Viſibile Eceleſiæ Chriſti Caput, Nayiáśńieyſzego AUGUSTA iák zrzenicy Wiáry Swiętey przeſtrzegaiąc, per ſpeciale Breve Iáśńie Wielmożnego

Imći

Imci X. Staniſławá Dąbskiego, Kujáwskiego ná ten czas Biskupá, á Koronatorá Iego, Paſtorali Curæ zálecił.

Venerabili Fratri Epiſcopo Cujaviensi

INNOCENTIUS PP. XII.

VEnerabilis Frater Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Poſtquam Chariſſimum in Chriſto Filium Noſtrum AUGUSTUM Poloniæ Regem in Saxoniam profecturum intelleximus, nihil ſanè Noſtræ erga illum Charitati verè Paternæ, nihilq; quàm de omnium ſalute Animarum gerimus, ſolicitudini jucundiùs, atq; exoptatiùs ſignificari poterat, quàm Fraternitatem Tuam ſi-

bi

bi itineris ac moræ Comitem asciviſſe, etenim qui magis honeſtè ac utiliter, quiq; cum majori Dignitate, & Zelô Principis tam egregiæ Indolis, ſtudioq; Religionis incenſi, callida tamen inter Hæreticorum Conſilia verſaturi lateri adhærere poteſt, non videmus. Itaq; præcipua Illius Providentia, in cujus manu ſunt Corda Regnantium, quiq; Poloniæ Regis curam habere veluti ſingularem evidentiſſimîs comprobavit argumentîs, factum eſſe putamus, quod Fraternitas Tua Illum deduceret; ut ſcilicet iîs monitîs, atq; animadverſione, quæ Eccleſiaſticum Virum, ac in tanta Dignitate collocatum decent, ſi quando opus fuerit, eidem præſto ſis. Iam ergo, niſi fallimur, ſatis intelligis, quid hac occaſione DEO, tibiq; debeas, quibûſvè modis poſſis (& poteris profectò pluribûs) de Religione Orthodoxa benè mereri. Nos quidem probè cognoſcimus, nec Pietatem tuam erga Deum cohortatione, nec amorem erga Regem incitamento, nec deniq; Prudentiam & dexteritatem, quibûs virtutibus ſanè præſtas, do-

cumentis indigere. Verùm Regem ipsum adeo diligimus, usq; adeo de Ejus felicitate, gloria ac salute solliciti sumus, ita nos in ipsum Paterna Charitas urget, ac demum pro Pastorali Nostro debito propagandæ Catholicæ Veritatis Zelus ita nos comedit, ut conquiescere minimè possimus, nisi nostram hâc de re Anxietatem ad te datis literis, veluti in sinum Fraternitatis tuæ deponamus. Age itaq; Venerabilis Frater, amori Nostro vehementissimo, quô flagramus in Regem, morem gere, & Pastoralis Nostræ Sollicitudinis, quam de Universo Grege nos habere præcepit Pastor Æternus, in cujus partem vocata est Fraternitas tua, te adjutorem præbe; ea omnia in hunc finem sedulò præstando, quæ pro temporis, locorumq; ac rerum ratione opportuna, nec non illorum hominum indole convenientia judicaveris. Aderit DEUS iis, quæ vel plantare, vel rigare tibi continget, incrementum daturus; Nosq; ipsi precibûs assiduîs, animôq; Fraternitati tuæ adesse conabimur, atq; interim Apostilicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum

tum Romæ apud Sanctam MARIAM Majorem, sub Annulo Piscatoris. Die XXVI. 7bris MDCXCIX. Pontificatûs Nostri Anno Nono.

Pro Don. Ulysse Josepho Corradino
Franciscus Cavonus.

NAYIASNIEYSZY.

AUGUST II.

W Sądách Spráwiedliwy.

DRugim publicznego ſzczęśćia Fundámentem ieſt Spráwiedliwość. Zárliwość o Honor Boſki, i Spráwiedliwość, ſą dwie Nogi, ná ktorych Monárchow Fortuná ſtoi; ſą dwie Zrzenice Polityczney głowy, ktoremi nayprzezorniey *bono publico proſpicere* powinná; ſą dwá Skrzydłá, ktoremi nieśmiertelna Krolow ſławá ſię unoſi, á u potomnych wiekow nád źiemię ſię wynioſſzy *ſublimi feriet ſidera vertice.* Centrum i Cor *Imperii*, wedle Polityki Aryſtoteleſá, ſą Krolowie, od ktorego *æquales lineæ ad quamlibet circumferentiæ partem ducuntur.*

Nayiáśnieyſzy Monárchá Polſki AUGUST II. iáko w Oyczyſtym Xiążąt Sáſkich kleynoćie, złożone ná krzyż Mieczе z koroną połączył; ták w ſercu A*morem Juſtitiæ*, w Polſkiey Koronie *fecit imperare*. Zwyczáyna Krolow *Antonomazya*, że ſą *Regnorum ſoles*, Pánu Temu bez podchlebſtwá przyczytáć ſię może; bo práwne w ſądách Iego *proceſſa*, podobne do ſłonecznego w Eklyptyce biegu były, ktory *medium non deſerit unquam*. Spráwiedliwośći Iego Szala byłá, iáko owá u Tulliuſzá Krytoláa, ktora *nec totô flectitur orbe*. Iáko żyćia ludzkiego, bá i innych nátur konſerwácya, *poſt influxum*, ktorego *ab Authore naturæ* máią, záwiſłá *in remotione à contrario*; ták i Cnot konſerwácya, i *vigor*. Dwie záś Spráwiedliwośći *Peſtes* ſą, Reſpekt i łákomſtwo. Y lubo pierwſza *contagiò* Spráwiedliwośći Monárchow *vitiare* nie zwykłá; ponieważ Naywyżśi Pańſtw Regnan-

gnańći łáſki u Wazállow ſwoich nie żebrzą, ktorą Imże ſwiadczą; áni zwyczaynie gniewu Ichże ſię nie boią, ponieważ *Solem nulla ſagitta ferit.* Druga iednák nieraz ſię do krolewſkich Trybunałow przyśiádłá, ále i tá Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II. *Animum non afflavit.* Że bowiem Pan ten, ná pieniądze nie był łákomy, świátu cáłemu wiádomo. Fortunę miał krolewſką *famulam non Dominam*, dyſponował nią wedle wſpániałego Geniuſzu ſwego, mowiąc z Tytuſem: *hauríte ex me, ut ex Nilo.* Wprawdźie Polſki Ten *Princeps Planeta diſperſit cum ſole manus*, wołąc z Kuryuſzem *dominari aurum habentibus, quàm auro.* Przez trzydźieści ſiedm lat Pánowánia ſwego, Senat cáły był *Creatricis Potentiæ* Iego, Dźieło; od nikogo zá dyſtrybutę wákánſow i ſzelągá nie wźiąwſzy. Strzegąc ſię łákomſtwá Cenſury Monárchowie, ktorych więc ſtráſzy Perſeuſzá Sátyrá. *Vos*

Vos o Patritius Sangvis, quêiś vivere fas eſt
Occipiti cæco poſticæ occurrite Sannæ.

Máią wtym fortel. Stawiáią ná *Miniſteria*, z ktorych iáki Awántáż bywa, ludźi chciwych i łákomych; iák niegdy Weſpázyan u Hiſtoryká Rzymſkiego, *tanquam ſpongiîs utuntur, ſic eos madefaciens, ut turgidos exprimeret.* Nie miał Miniſtrow tákich Nayiáśnieyſzy AUGUST Polſki, z ktorychby, iák z gębki, cudze wyćiſkał fortuny; ábo ową wodę, o ktorey allegoryczne nieśie przyſłowie: *quò plùs ſunt potæ, plùs ſitiuntur Aquæ.* Wiádoma bowiemPolſkiemu świátu *incorrupta fides, & Conſcientia* Jáśnie Wielmożnego Janá Szembeká Kánclerzá Wielkiego Koronnego, Naywyſzego Aſſeſſoryi Krolewſkiey *Arbitra*, i Sędźiego; (że *interlocutoriè* tu wielkiego Dobrodźieiá mego nie zamilczę) wieleby o tym wielkim Miniſtrze, i Swiątobliwośći Iego piſáć należáło, ále żeby m

bym, długą dygreſſyą, zbyt ſię od przedſięwzięćia tey lukubrácyi moiey, nie oddalił, przytoczę tylko Nadgrobek, ktory ſam ſobie nápiſał, i w Fárnym Wárſzáwſkim Kośćiele przed Ołtarżem Krzyżá Swiętego, ná Grobie ſwoim wyryſowáć kazał; ponieważ bowiem ſmierć ieſt, *Umbra vitæ*, z tego káżdy wnieść ſobie o Swiątobliwośći Páná tego może, kto, nie *Styli elegantiam*, ále ſerdeczne wnim uważy Nabożeńſtwo. Ieſt záś táki.

Pánie JEZU Chryſte, Zbáwićielu moy, ia grzeſzny Człowiek Jan Szembek, z głęboką ſubmiſſyą wyznawam, że ná tym mieyſcu, zá żywotá mego, odbierałem wiele łaſk, i Dobrodźieyſtw od Ciebie, nie tylko gdym Cię BOGA mego w właſnych moich, i naytrudnieyſzych potrzebách wzywał, wyſłuchałeś mnie záwſze łáſkáwie; ále też, gdym ćię

o iáką łáſkę Imieniem innych żebrał, dodałeś mi z Nayświętſzych ſwoich Inſpiracyi, żem Im mogł dáć dobre, i zbáwienne rády; co ſámi mogą zeznáć, ktorzy te łáſki odbieráli; temi tedy Dobrodźieyſtwy záchęcony, oddawſzy Ci Duſzę, i Serce moie w Rány Twoie Nayświętſze, oddáię Ci ná oſtátek wyſchłe Ciáło, i kośći moie, ſupplikuiąc iák naypokornńiey, áby, iákośmy był zá żywotá ná tym mieyſcu łáſkáwym, ták przyiąwſzy Duſzę moię do wiecznych Przybytkow ſwoich, pozwolił mi i ſmiertelnym zwłokom moim, ſpoczywáć tu pod nogámi ſwemi. Tu moy ſpoczynek, tu mięſzkáć będę, bom go obrał ſobie. *Pſalm.* 131.

Przyſtępuiąc záś do dánych Spráwiedliwośći dowodow, lubobym tyle mogł przytoczyć, ile ſię ſpraw w Aſſeſſoryi Iego agitowáło; doſyć mi iednák ná iedney, ktorą *ſeris* ogłaſzáć będźie

fama

fama Nepotibus; ieſt záś Spráwá Torunſka. Lubo i tu *redordiri telam*, i z pierwſzych początkow Hyſtorycznym Stylem, aż do zákończeńia, ią prowádźić, *non eſt mei propoſiti*; częśćią że w całey Europie *res decantata*, częśćią, że niechcę *infandum renovare dolorem*, ták ſtękáiącego do tych czas ná tę ákcyą Kátolictwá; iáko i Mágiſtratu, w ktorym záśiadam; i Miáſtá, ktorego częśćią ieſtem. Idę ráczey, zá przykładem Rzymian; o ktorych *Florus*: *neq; enim Populus Romanus hoſtibus domitis ſuam victoriam exprobravit.* Niektore iednák *particularitates* do tey ſpráwy należące, podobno nie wſzyſtkim wiádome, nie godźi mi ſie tu *præterire.* A naprzod iákiemi wizyámi ná źiemi, znákámi ná Niebie BOG przeſtrzegał to Miáſto, i częśćią do należytey Wierze Swiętey ſatysfákcyi; częśćią, do pohámowánia ſię w záwźiętych zapędách, prowádźił.

Roku 1716 *in Januario*, Sługá kościelny Kościołá Nazświętszey Pánny, ktorego *partem inculpatam* Dekret Komissyi Krolewskiey odsądźił, wieczorem posłał służbistą swoię, áby wedle, zwyczáiu ná Paćierze zádzwoniłá. Ta gdy do Kościołá wchodźi, zástáie ná Ołtarzu śiedm swiec zápalonych, przed Ołtarzem záś kilku ludźi bez głow klęczących, á iednę Osobę w Rádnych łáwach siedzącą, ktora głowę własną wręku trzymáłá. Przestrászona niespodźiánym widokiem, leći do Páná swego, i ile Iey strách pozwolił, co widźiáłá, referuie. Kościelny máiąc to zá imáginácyą, lubo niedowierzał, przećięż, że widźiał pomięszáną, i práwie od strachu zkoścíáłą, ná dotárćie prawdy, idźie sam do Kościołá; gdźie, gdy toż sámo widźiał, nie odwłocznie dáie znác Pástorowi swemu, Imieniem Pretoryuszowi,

wi; ktory, gdy nádſzedł, ná tęż ſcenę patrzał zdáleká, poki nie znikneła. Relácyą tę potwierdza, nietylko *vulgata* od ſámychże Proteſtantow fama; ále to więkſze *momentum* dodáie opiſáney prawdźie; że umieráiąc Torunſki Senior, Pretoriuſz, lubo ſobie *in propyleo* Kościołá tego zwyczáiem znácznieyſzych Miáſtá tego Nadgrobek był wyſtáwił; przecięż teſtámentem obligował Sukceſſorow ſwoich, áby go zá Miáſtem u Swiętego Jerzego grzebli; (co ſię i ſtáło, iák cáłemu Miáſtu wiádomo) dla tego, że iáko mowił *moribundus*: Kościoł ten nie długo w Náſzych ręku będźie. Iakoż w ſiedmiu leciech *Anno* 1724. (co podobno ſiedm ſwiec ná Ołtarzu záświeconych, *præter morem* Ewángelikow prognoſtykowáło) Kościoł przez Krolewſki Dekret OO. Bernárdynom, iáko *legitimis Poſſeſſoribus* oddano.

Tegoż 1716. Roku, to się stáło, ná com *ex parte* sam z domowemi memi pátrzał. Siedząc o godźinie dźiewiątey wieczorney przed kámienicą swoią *in prospectu* Drzwi Kościołá Fárnego Swiętego Janá, Sytuowáną, postrzegłem Osobę w bieli przed Kościelnemi drzwiámi klęczącą; ále *nihil insoliti suspicatus* mniey uważałem, rozumieiąc: że ktora, *ex devoto fœmineo sexu*, paćierze w dźień nie zmowione, kończy. W puł godźiny nádchodźi trzech Studentow ubogich, wieczornym spiewániem wyżywienia, do kontynuácyi Szkoł potrzebnego szukáiących; Ci, gdy ná klęczącą przed drzwiámi kościelnemi Osobę nápádli, powstáiąc Oná, iednego zá rękę wźięłá, prowádząc go przez rynek do Kościołá Pánny MARYI, gdy drudzy dway tym czásem z niemáłym wołániem ućiekli; á iák mowią: Strách ma oczy, ále uszu nie miał;

bo

bo mnie, i moich zá ſobą wołáiących, aby relácyą przypadku ták ſtráſznego uczynili, nie ſłyſzeli. Názáiutrz kazałem nćiekáiących dwoch Studentow do kámienicy ſwoiey ſprowádźić. Przyśli wſzyſcy trzey; pytam ſię ich, dla czego, i przed kim wczoray ućiekáli? dway odpowiedzą: Oſobá, ktora przed kośćielnemi drzwiámi klęczáłá, nie tego Swiátá byłá, w Albie, i Stule, iák ſię więc Xięża do Mſzy Swiętey ſtroią. Tá, tego trzećiego z kompánii náſzey zá rękę wźięłá, i w rynek z nim poſzłá. W tym tenże trzeći Student hiſtoryą kończąc, mowę przeiął: Prowádźiłá mię Duſzá Zakonniká tego ku Kośćiołowi Pánny MARYI, iákeśmy do drzwi pierwſzych przyśli; ſame ſię nam otworzyły. Stánąwſzy potym przy drzwiách Kośćielnych, ktore iák pierwſze do Cmentarzá kośćielnego, podobnym niewidźiánym

ſpoſo-

ſpoſobem ſię otworzyły; rzecze Zakonnik do mnie: nie boy ſię, ále ſłuchay z uwagą, co ci rzekę. Gdy Bráćia moi, ktorzy przytym Kośćiele byli, wſzyſcy Powietrzem Morowym wymárli, ia *in caſu* ſmierći moiey, klucże od Kośćiołá, i Konwentu oddałem Mágiſtratowi Thoruńſkiemu, ztym dokłádem i obligácyą, áby ie po uśmierzonym Powietrzu Bráći Zakonu Náſzego wiernie oddáli; wtym po innych i mię ſmierć zábráłá, á Mágiſtrat Kośćioł z Klaſztorem w moc wźiął, Ciáło moie, ná tym mieyſcu, ná ktorym ſtoiemy, pogrzebli; á Duſzę Spráwiedliwość Boſka zá tę nieoſtrożność ná długi Czyśćiec ſkazáłá, w ktorym i do tych czas ieſzcze pokutuię, lubo iuż bliſkie ieſt uwolnienie moie; i wiedz o tym, że wkrotce Kośćioł ten, do rąk Kátolickich ſię wroći. Idz że tedy (rzecże dáley do ſtudentá) do OO. Reformatow

matow, áby iednego z swoich, dodawszy mu Socyuszá z inszego Zakonu, iutro, o teyże godźinie tu do mnie przyśli. Jeżeli Ci záś wierzyć nie będą, idź do Gospodarzá tego (to iest, do mnie, ktory to piszę) ktory z Domowemi Swemi przed Drzwiami Kámienicy swoiey, w ten czas siedźiał, kiedyś mię klęczącego przed Kościelnemi Fáry drzwiámi, zástał, mow mu odemnie: áby posłał do Grodu Inowrocłáwskiego, i wyiął z ksiąg kopią Przywileiu Krolewskiego oblátowánego, ktory Krol Jmć dał ná Kościoł ten, i konwent. Tę od Studentá wziąwszy relácyą, bez odwłoki, ábym weryfikował Studentá powieść, posłałem Człowieká swego, do Grodu Inowrocłáwskiego, w ktorym ználeźiono oblátowány Przywiley, ktory tu z áktykácyą Iego w pomienionym Grodźie, kładę.

Actum in Castro Junivladislavienſi in Vigilia Sancti Thomæ Apoſtoli, Annô Domini Milleſimo, Sexcenteſimo Quinquageſimô Octavô.

AD *Officium, & acta præſentia Capitanealia, Caſtrenſia, Junivladislavienſia, perſonaliter venientes Religioſi Patres: Antonius Bąkowſki Sacræ Theologiæ Doctor, & Gvardianus Conventûs Junivladislavienſis, Ordinis Sacti FRANCISCI Minorum Conventualium, & Auguſtinus Iarocki Concionator Ordinarius itidem Conventûs Ordinis Sancti FRANCISCI Minorum Conventualium Junivladislavienſis, ſuîs & aliorum Patrum ac Fratrum ejuſdem Ordinis Sancti FRANCISCI Conventualium Nominibûs obtulerunt ad acticandum, & Actis hiſce ingroſſandum Literas Privilegii pargameneas infra ſcriptas, manu Sereniſſimi SIGI-*

MUN-

SMUNDI REGIS subscriptas, cum Sigillo appenso cereo Cancellariæ Regni Minoris communitas, & manu Generosi Stanislai Cemda Secretarii Sacræ Regiæ Majestatis subscriptas, salvas, Sanas, & Illæsas, omniq; suspicionis notâ, ut ex eis apparebat, carentes. Quarum literarum sequitur, estq; tenor talis.

Nos SIGISMUNDUS, DEI Gratiâ REX Poloniæ, Magnus DUX Lithvaniæ, nec non Terrarum Prussiæ, Pomeraniæq; Dominus & Hæres

Significamus tenore præsentium, quibus expedit, Universis & singulis harum notitiam habituris, monstratum nobis esse in membrana Antiquum Privilegium Sacræ Memoriæ RATIBORII quondam Pomeraniæ Ducis Prædecessoris Nostri, manu Sigilloq; signatum in se continens Fundationem Monasterii, ac Templi Beatæ Virginis MARIÆ Nascentis, in Civitate Nostra Thorunensi sitam, in quo Monasterio, ac Templo Venerabiles Monachi Ordinis Sancti FRANCISCI à principio Fundationis constituti, devotionem ex-

hibere ſunt ſoliti. Authoritate igitur Noſtra Regia, uti & Aſſenſu conſiliariorum Noſtrorum Regiorum, Privilegium iſtud approbamus, confirmamuſq; Memoratis Monachis Ordinis Sancti FRANCISCI, *relinquentes ipſis, & concedentes perpetuum Ius Hæreditarium ſuper Monaſterio & Templo iſto ſupradicto, in quo conſvetum Devotionis exercitium perpetuîs temporibîs continuabunt. Confirmamus Ipſis quoquè perpetuam Hæreditariam Poſſeſſionem Templi & Monaſterii ipſius, uti & totius Areæ circa Templum, muris comprehenſæ, cum omnibus manſionibus, & Areis inteſtinis, quemadmodum & Braxatoria, quæ omnia unius formæ lateritiæ conſtructa, ab antiquo in unum ſpectantia, ſolis Venerabilibus Monachis iſtis, legitimiſq; Eorum Succeſſoribus permanebunt perpetuò, nullâ ipſis obſtante injuriâ, ſivè detractione à Republica Noſtra Thorunenſi. Pannificii Civitatis, Secundum Conſtitutionem Antiqui Privilegii ſingulîs Annîs decem poſituras Panni Venerabili Conventui ad veſtitum reddere tenebun-*

tur

tur perpetuò; quod nè intermittatur, Senatus Noſter Thorunenſis, curam habebit. Hortus in ſuburbio Thorunenſi ſitus, magnitudine quinq; Morgarum, ab antiquo ad Monaſterium pertinens, in continua Poſſeſſione ſpectabit ad Monaſterium. Ligna ſufficientia ad uſum ignis, tam Braxatorii, quàm Monaſterii ex Sylvis Civitatis antiquo more ſinè obſtantia, ſinè Interdictione Civitatis liberè vehentur perpetuò. Molitio quorumvis frumentorum, tam ad uſum Panis, quam Cereviſiæ, in molendino Civitatis Lubicz dicto, remanebit Monaſterio ſæpe dicto, nullâ redditâ menſurâ, ſeu ſtatione perpetuâ. Ex quo molendino Senatus Thorunenſis ſecundum ordinationem antiquam Conventui præfato ſiliginis centum modios, tritici ſexaginta, Malthiæ centum & viginti, ſingulîs Annîs reddere tenebitur perpetuîs temporibus. Quæ omnia & ſingula præmiſſa, quemadmodum in antiquo, Privilegio Fundationis fusè deſcripta in omnibus punctis, clauſulis, articulis, Concluſionibus approbamus, & confirma-

mus, atq; perpetuum firmitatis robur, præsentibûs Mediantibûs obtinere decernimus. Quibus in fidem, ac robur præsens manu Nostra subscriptum, Regniq; Nostri Sigillô firmatum est, Cracoviæ, Vigiliâ Sancti Francisci, Annô Dòmini. Millesimo, Quingentesimo Septimo.

Sigismundus REX.

Stanislaus Cemda

Secretarius Sac: Reg: Majestatis.

(L.S.)

Quorum

Quarum quidem Literarum, seu Privilegii supra scripti Originale Iidem offerentes ab Officio præsenti receperunt, de quo Officium præsens & Ejus Cancellariam quietârunt, quietantq́; præsentibus.

Ex Actis Castrensibus Capitanealibus Junivladislaviensibus Extractum.

Sigismundus Dąbski
Palatinus Brestensis, Junivladislaviensis Capitaneus.

Ze

Ze záś nie OO. Bernardyni, ále rá-
czey OO. Fránciſzkani Przywiley ten
oblátowáli, i ták nie rychło po Fundá-
cyi uczynioney; ſnáć że go w konwen-
ćie Chełminſkim ználeźli, á ſpodźiewá-
li ſię przyiść kiedy do Poſſeſſyi Kośćio-
łá i Klaſztoru tego, ktory *primitùs* mieli;
ále że mięſzkáiący w Nim (iáko ſię
konjekturować godźi, zwłaſzczá, ze *in*
medio Catholiciſmi ná ten czas, niewidzę,
iákimby ſpoſobem Kośćioł ten od OO.
Fráncſzkanow, do rąk OO. Bernardy-
now ſię doſtał) *Obſervantium* Reguły przy-
ięli, i ták *Obſervantom*, ábo, iak Ich tu
zowią, Akatolikom *fatô ceſſit* Kośćioł
ten, iáko *certum*. Cożkolwiek bądź, to
relácyi tey *fidem facere* powinno; że áni
ia, ktory to piſzę, i ſwiadczę, dáleko
mniey Student, *circiter* ſiedmnaśćie lat
máiący, wiedźiał o Przywileiu, w kto-
rym Grodźie *per Oblatam* podány. Obli-
gowa-

gowałem potym OO. Reformatow, áby ktory z nich *assumpto* z inszego Zakonu *sociâ*, ná mieysce náznáczone poszli; ále że Student nie rozmyślnie po mieście Historyą tę rozśiał, Miásto temu przeszkodźiło.

Te BOG Toruniowi dał ná źiemi przestrogi, dáleko *ante cladem* Miástá tego; á że to mogło poyść, iákoż i poszło w zapomnienie, przed samym tumultem powtorzył pogrożki swoie, aby tym iáśniey widźiáło wiszącą nád sobą kárę Bożą; o ktorych właśnie się sprawdźiło, co o Słońcu nápisał Virgiliusz.

Sol tibi signa dabit, Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpè monet, fraudemq; & operta tumescere bella.

Albowiem Mieśiącem *plùs minùs* przed tumultem nieszczęśliwym, to iest *5ta Junii* Roku 1724. między Dźiewiątą, i Dźieśiątą Ránną tákie nád Miástem stánęło

Phenomenon. Wſzrod bezchmurnego Niebá, obłok Ciemny ku Wiśle ſkłoniony ſię pokązał, z obłoku ſłup czerwony, podobny temu, iáki więc między Inſtrumentámi Męki Pánſkiey máluią, powſtawał; z kolumny wynikáło ſerce, z ſercá nákſztałt ſmoczego, czy lwiego Ogoná, z ogoná miecz krwáwy, ktory ſzybkim ku Gdanſkowi pędem lecąc, zniknął; zá nim cáły kometá *evanuit*, ktory nad quadrans nie trwał, zoſtáwiwſzy po ſobie tylko obłok czarny, ktory zlekká ku Wielkiey Polſzce, i Gránicy Sląſkiey ſię poſunął. Pátrzáło ná te Poſtráchy Niebieſkie cáłe Miáſto, i rożńie káżdy ſobie (iáko w tákich okázyách bywa) tłumáczył. Ci iednák, ktorzy *complices* byli zaymuiącey ſię w ten czas konſpirácyi, i podobno iuż ułożoney, ſobie ią applikować *ad reſipiſcendum* od złych intencyi powinni byli.

Dru-

Druga Kometá, i oſtátnia z Niebá przeſtrogá krotko przed exekucyą, táka byłá. Pokazał ſię ná Niebie Pień podobny temu, iáko więc Rzeźnicy záżywáią, ná ktorym leżáłá rozgá nád Rynkiem Stárego Miáſtá, to ieſt mieyſcem Exekucyi. Trwał ten widok od ráná, aż do południá; i lubo nierozeznáć dobrze było w ſamym Mieśćie figury tey, gdźie tylko czarny obłok okrągły widáć było, ná przyległych iednák Miáſtu polách, i Folwárkách *diſtinctè* to, co tu piſzę, widáć było; iáko miałem ná ten czas relácyą od ſiłu ludźi tám przeſtáiących, ktorzy *non ſine horrore* ná to pátrzáli, i *in recenti* z uſt Ich w Ráptularze moie wpiſałem.

I owſzem, iák niegdy przed zburzeniem, i oſtátnią klęſką Jerozolimy Człowiek nieiáki Syn Anáńiaſzá, imieniem JEZUS, *in Feſto tabernaculorum* wołał

po Mieśćie (iáko Hiſtorya zburzenia Jerozolimy od Tytuſá *apud Paulum Aquilejenſem Diaconum* twierdźi) *vox ſuper Ieroſolymam & Templum*; ták właśnie i w Toruniu Ogrodowy nieiáki imieniem Henryk Wolff, o ktorym ſupponowáło Miáſto, że ná rozumie ſzwánkuie, po wáłách mieyſkich chodźił, opowiádáiąc *fatalitatem* Miáſtá tego, ále miał nadgrodę, iáką miał tám ten w Jerozolimie; zbito, i do więźienia wtrącono.

I to *extraordinarius*, álbo ráczey nie poślednie *præſagium*, że Miáſto Toruń ſpráwiedliwą Nayiáśnieyſzego Monárchy Polſkiego ręką dotknione bydz miáło. Trzemá bowiem dniami przed Tumultem przyleciał niezwyczayney wielkośći Orzeł ſfátygowány; i upadł ná Dáchu Kośćiołá Farſkiego Swiętego IANA; ktorego *ſervitores* kośćielni iák z mordowánego łátwo uchwyći-

li

chwyćili, i do *Collegium Societatis JESU* oddáli. Wkrotce potym we trzech *circiter* godźinách, przyleciał drugi Orzeł młody podobnież zfátygowány, i ná tymże Kośćiele oſiadłzy, *ſimilî modô*, iák pierwſzy wźięty, i do tegoż oddány *Collegium*. Opiſałem záraz *caſum hunc* do Dworu, z przydáną ná ten czas w liśćie moim explikácyą *in applauſum*; ſymbolizuiąc: że Orzeł wielki znáczył Nayiáśnieyſzego KROLA Jmći AUGUSTA II, á Młody Nayiáśnieyſzego Sukceſſorá AUGUSTA III.; ktora iáko *adinvenit approbationem*, ták *ex mandato Sereniſſimi Regis* Orły te do Wárſzáwy odeſłałem.

To *Antecedentia* Sprawę Toruńſką; teraz niektore Cyrkumſtáncye do ſamey ſpráwy należące namienię: Naprzod *communis* famá ieſt, że *Origo mali*, i *prima ſcintilla*, z ktorey to nieſzczęśliwe *erupit incendium*, ktorym i Obrázy Swiętych ná

publicznym spłonęły stośie, iest zrzuceńie kápeluszá od Studentá Jezuickiego lutrowi, w ktorym On *non cum debita Reverentia* przypátrywał się Processyi w Dźień *Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo* 16. Lipcá, po Cmentarzu Wielebnych Páńien Benedyktynek ná Nowym Mieśćie, *ratione* Uroczystośći Szkáplerzá Swiętego idącey. Ale kto *penitiùs* rzecz zważy, uzna; że to tylko *ultima dispositio ad concipiendam flammam*, nie *principalis causa* byłá, ktora rácczey tá byłá: Wydał był nie dawno Xiążeczkę nie wielką, ále rácyámi zwięzłą Swiętey pámięći X. Godefryd Hannenberg Professor Theologii *Societatis JESU* intytułowáną: *Demonstratio Septicollis*, w ktorey iawnie pokázywał, że *extra veram Catholicam Ecclesiam* żadnych prawdźiwych Kápłánow, á zátym áni prawdźiwych Sákrámentow niemász. Tę Niektorym *ex Primoribus Civitatis* OO. Jezuići

ći *ex Zelo* ku Duſzom Ich do czytánia ofiárowáli; á że byłá oprocz łáćiny ná Polſki i Niemiecki Ięzyk przetłumaczona, wſzyſcy ią po mieśćie czytáć mogli. Tá Kátolicka Prawdá *odium peperit implacabile* wſzyſtkich Akátolikow, oſobliwie Predykántow ná OO. Jezuitow, zwłaſzczá, że Predykántki argumenta w Xiążecce czytáne Mężom ſwoim zárzucały; że to *Origo* tumultu było, nie *obſcurè* ſię pokazáło, kiedy Miáſto przez Sekretarzá *officiosè* expoſtulowáło z Kollegium, áby przeſtáło rozſiewáć Xiąſzki te między ludźmi, ináczey, niech ſię tumultu ſpodźiewáią. Odpowiedźiał ná tę Pogrożkę Wielebny X. Rector: rozdawáć Exemplarzow więcey nie będźiemy, bo ich iuż niemamy; ále gdyby ich więcey *ad manum* było, z tey miłośći, z ktorey prágniemy zbáwienia W.M.Pánow, nie godźiłoby ſię nam nie rozrzucáć *has indagines*

gines ná pozyſkánie Niebu Duſz wáſzych. *Secundaria Cauſa* tego *exceſſu* byłá, náwrocenie do Wiáry Swiętey kilku Synow Obywátelow Mieyſkich przez OO. Jezuitow, ktorych *ſubducendo periculo perverſionis* do rożnych Dworow Polſkich rekommendowáli. Ztąd iuż w ten czas latał po mieśćie Pogłos: Uderzmy ná Collegium, zburzmy go, wytniymy w pień tych złodźieiow Synow náſzych, i naygłownieyſzych Wiáry náſzey nieprzyiaćioł. Co ſamo i pod czás ſámego tumultu wołáli, iáko to zwyczáynie *ex abundantia cordis os loquitur*. Ná konfirmácyą tego, i to ſię przytoczyć może: że gdy Jáſnie Wielmożny Jmć X. Biſkup Chełmińſki wizytuiąc Kośćioł Fárny z Kámienicy od trzech Koron názwáney, *proceſſionaliter in aſſiſtentia Numeroſi Cleri*, i Studentow Jezuickich ſzedł do Kośćiołá tego ná záczęćie wizyty, ledwie Dyſſydenckie Poſpolſtwo,

ſtwo, że tego przedtym niewidźiáło, *à violentis* ſię wſtrzymáło *manibus*; to ich iedynie (iáko ſię ſłyſzeć dáło) w impećie tym pohámowáło, że wtey Proceſſyi nie było Jezuitow. A z tego każdy łátwo wnieść może, że nie zrzucony lutrowi kápeluſz *flabellum* było ogniá tego, ábo *indiſciplinata* pod dyrekcyą OO. Jezuitow *Iuventus*, iáko *pars inculpata prætendebat*, ále *odium Fidei*, ktore okázyi do tumultu ſzukáiąc, łátwo ią ználeść mogło; prawdźiwie bowiem wedle Hiſtoryká: *occaſio improbitati diu deeſſe non poteſt.*

Druga okkurencya ieſt tá: záđáią OO. Jezuitom, że przećiwko ſumieniu, i Inhybicyi Jáśnie Wielmożnego Jmći X. Nuncyuſzá, przez Zakonnego Brátá ſwego *criminaliter* oſądzonych *juxta formam juris* poprzyśięgli, i przyśięgą ſwoią ich dobili. Ale że wtym przećiwko ſumieńiu nie wykroczyli, ztego ſie wy-

wiedli, ták Theologicznemi, iáko *ex jure Canonico* rácyámi, ktorych ia tu ńie przytaczam, ktory *hiſtoricum ago*, nie Theologum. Co ſię tycze Inhibicyi z Nuncyátury, to *non ſubſiſtit*; czytałem bowiem tenże Imći X. Nuncyuſzá liſt, wktorym *ſupponebatur* bydz inchibicya, wktorym iednak zadney wzmianki o niey nie było; á choćby i byłá, trodnoby Ich *inculpare*, ponieważ dopiero *poſt præſtitum juramentum*, od Kommiſſyi Krolewſkiey liſt ten Im oddany.

Ná pierwſzą kommiſſyą do Inkwizycyi naznáczoną uproſzeni od OO. Jezuitow: Jáśnie Wielmożny Nayprzewielebnieyſzy Imć X. KRYSZTOW ANTONI SZEMBEK Biſkup Kujáwſki, dźiſieyſzy Xiążę PRYMAS. J. W. Jmść X. ANDRZY ZAŁUSKI Biſkup Płocki, dźiś Kánclerz. W. KOR. Biſkup Chełmińſki. J.W.Jm P. STANISŁAW HOMEN-

MĘTOWSKI Woiewodá Mázowiecki, potym Hetman Polny Kor: J.W.Jmć. Pan JAKUB RYBINSKI Woiewodá Chełminſki. J.O. X. LUBOMIRSKI Podkomorzy W. Kor: potym Woiewodá Krákowſki. J.W.Jmć Pan JAN DZIAŁYNSKI Woiewodá Pomorſki. J.W.Jmć Pan ADAM PONINSKI Káſztelan Gnieźnieńſki. J.W JmćPan ANDRZY DĄMBSKI Káſztelan Brzeſki Kujáwſki. J.W.Jmć Pan PIOTR CZAPSKI Káſztelan Chełminſki. W.Jmć X. DOMINIK SIENINSKI Dźiekan Gnieźnieńſki, Kánonik Krákowſki, Officyał Gdańſki, potym Biſkup Márónieńſki. W.Jmć Pan JAKUB DUNIN Regent Káncellaryi Większey Krolewſkiey. W. Jmć X. MICHAŁ WĘZYK Archydyákon, i Officyał Wárſzáwſki, W. Jmć X. JAN HUMANSKI Chełmſki, i Wárſzáwſki Kanonik. W. Jmć JAN KCZEWSKI Podkomorzy Malborſki. W.

Jmć Pan JOZEF NAKWASKI Staroſtá Ciechánowſki. W. Jmć Pan FRANCISzek PONINSKI Stolnik Poznanſki. W. Jmć Pan JAN ROSCISZEWSKI Sędźia Ziemſki Płocki. W. Jmć P. KALKSZTEYN SędźiaZiemſkiMálborſki. W. Jmć P. IGNACY DĄMBSKI PiſarzZiemſkiInowrocłáwſki. W. Jmć P. JAN PIWNICKI PiſarzZiemſki, i Podwoiewodzy Chełminſki. W. Jmć P. KAZIMIERZ PIWNICKI Miecznik Inflantzki, Sądowy Michálowſki. Wſzyſcy Ci Ichmość, dwoch wyiąwſzy, ná Komiſſyą pierwſzą ſię ziechali, czego ſię trudno ſpodźiewáć było; ábowiem, że Aſſeſſorya nie dáłá Ichmościom władzy *deciſivam ferre ſententiam*, ſwiádkow tylko exáminować; Pánſtwo to rozumiáło bydź *infra Dignitatem ſuam*, ſámych tylko Inquizycyi ſłuchać. Sam iedynie *Zelus* o zgwałcony Honor Boſki, i Swiętych Iego, Ich Sprowádźił, Dniá 15. Septembra.

Ná

Ná drugą komiſſyą do exekucyi Dekretu náznáczoną, wyiąwſzy Ichmość XX. Práłatow, ciż práwie Senatorowie, i Urzędnicy Swieccy byli. Márſzáłkiem był tenże, ktory i w Trybunale Kor. Márſzáłkował, J. W. Jmć Pan JAKUB ZYGMUNT RYBINSKI, Woiewodá ná ten czas Chełminſki.

Ná mieyſcu ná ktorym obrázy Swiętych Páńſkich palono, kazał Dekret wyſtáwić kolumnę Mármurową z Státuą Nayświętſzey PANNY ná niey ſtoiącą, koſzt ná nię obmyśliwſzy z mulkty, ktorą mniey winńi wychodząc z wieży Mieyſkiey, wyliczyć mieli.

Co ſię tycże tego Punktu Dekretu, *pars Actorea* wieżą Im darowáłá dla ſłuſznych przyczyn; ále *ſtante* ieſzcże *Commiſſione* mulkty ná wyſtáwienie Státuy, wzięłá, lub nie bez defalki; dlatego Koloſſ nie zewſzyſtkim ſkończony, poſtument bowiem,

marmurem cáły powleczony nie ieſt. Státua záś Nayſwiętſzey Pánny *Conceptionis* pozłociſta, ná marmurowym Koloſie, ná rogu Cmentarzá Fárnego, bliſko mieyſcá, ná ktorym obrázy palono, (gdy trudno ią ná ſámey Ulicy nie zbyt ſzerokiey ſtawiáć było) ſttánęłá dopiero *Annô* 1725. ztą ná Poſtumencie inſkrypcyą.

Siſiphum hic agit impietas,
Et vindicati honoris Mariani
ponit monumenta.
Omnem movit lapidem,
ut deprimeret;
Aſt Aſtris intulit
Matris DEI Virginis MARIÆ
Gloriam.
Stabit hoc in Marmore
Cultus Deiparæ,
Decretô Sereniſſimi AUGUSTI II.

Zelo

Zelô Reipublicæ Polonæ

erectus.

Ad lapidem hunc ne offendas

Viator.

Terminali furori inſcribit Pietas:

Nos plus ultra;

Annô 1725.

Inny Elogiaryſtá tákową nápiſał inſkrypcyą ktora ná poſtumeńcie Koloſſu tego nie icſt (wyryta.

Obſtupeſce

pertranſiens Viator,

Aram hanc DEiparæ

Sacrilegis focis irradiatam

contemplare.

Rogô, cineribûſq; renatam

Admirare Phœnicem;

Flammis exuſtam hoc loco, & Urbe effigiem

MARIÆ

Quam

Quam effrenata Incolarum licentia
in favillam abire voluit;
Non valuit.
Niſi illuſtriorem ac nitidiorem redderet,
abolere,
Dum poſt ligneam,
Quam de penetralibus Col: Soc: JESU ſeditiosè tulit,
& igne ſuſtulit,
Imaginem;
Hunc licet invita reddidit, & obtulit
Mariano Honori
Coloſſum;
Dignaſq; patrato ſceleri pœnas
Futuris Sæculis memorandas
Huic impreſſit marmori;
ut diſcat Poſteritas:
Catholicos Poloniæ Annibales
Saxeis etiam malè credentium Pectoribus
Poſſe liberè imperare.

Tu

Tu o Fidelis Viator!
Venerabundus dicito ſemper:
Ave MARIA,
Cui petulca Diſſidentium Soboles
Blaſphemo ore probroſa effudit Convitia.

Nie máłe iednák trudnośći záſzły w ſporządzeniu Koloſſu tego. Náprzod bowiem *Collegium* Toruńſkie, przez Jmći X. Rectorá *Collegium* Gdańſkiego zkontraktowáło iuż było z Rzemieſnikiem Gdanſkim, i ná rękę dáło. Dowiedźiał ſię o tym Mágiſtrat Gdański, i zá złe miał Rzemieſnikowi, że ſię *ſine conſenſu* Mágiſtratu roboty tákiey podiął, czyniąc mu reflexyą, że Poſpolſtwo przy ſprowádzeniu roboty gotowey ná ſtátek, może ſzkodę iaką w niey uczynić; ktoż ią nádgrodźi? zwłáſzczá, że do Rzemieſniká należy ciężary tákie expedyować, i ná mieyſcu ſwoim lokować; á daymy to, żeby iáki ſzwank niewielki Rzemie-

ſnik nádgrodźił, toż powtornie, i potrzećie od pilnuiącego ná deportowánie Státuy, i Koloſſu Poſpolſtwá potkáć ią może; á ták nietylko bez profitu, ále i z niemáłą ſzkodą, á podobno z utrátą cáłey ſtruktury by ſię robiło. Temi rácyámi ſkonwinkowány Kámieniarz kontráktu odſtąpił, wracáiąc, co był ná rękę wźiął. Wielebny X. Rektor Gdański pozwał go do Sądu Mieyskiego *ad ſtandum contractui*, ále gdy mu też rácye Sędźia przełożył, uznáiąc Ich *pondus*, & *æquitatem*, odebrawſzy zadatek, kámieniarzá z kontráktu ſpuśćił. Albowiem, że tu ná Pochwałę Miáſtá tego powiem to, co mam z relácyi WW.OO. Jezuitow, ktorzy ná ten czas w Gdańsku mięſzkáli, Gdańsk *Factum* Toruńskie *non probavit*; i pierwſzą nowinę o tumulćie z reſentymentem, i z záźźiwieniem ſię nád pobłażeniem Mágiſtratu Torunskiego odebrał. Tego reſentimentu dowod był nie ieden; ábowiem, gdy ſię Má-

Mágiſtrat dowiedźiał, że Poſpolſtwo kupámi po mieśćie chodząc, nád zemſtą *prætenſæ injuriæ* ſię zmawia, ba iuż pod Ogrodem *Collegium* Jezuickiego w Polu ſię gromádźi, tegoż záraz dniá, ktorego wieść o exekucyi Toruńskiey *in vulgus manavit*, lub *ſero veſpere*, otrąbiono po mieśćie, zákázuiąc pod gárdłem ſchadzek tákich; nád to Raytáryą wyſłano, ktora nie tylko tę noc, ále pułroká *circiter Collegium* Jezuickie ná Przedmieśćiu i w Polu od Ogrodá wártowáło. *Inſuper* gdy czás nádſzedł publicznych Proceſſyi, ták po Schotlandzkim, iáko i Mieyskim Przedmieśćiu, ná rekwizycyą WW. OO. Jezuitow wárty duplikowáno, i Páſy Schotlandzkiego náwet Przedmieśćia Zołnierzem *pro ſecuritate* oſadzono.

W Nadgrodę znieważi Mátce Boskiey, i Swiętym Páńskim uczynioney, Kośćioł Pánny MARYI z Klaſztorem, Bibli-

otheką' i z innemi ruchomościámi od Dyſſydentow kiedyś zábránemi, ktorych Inwentarz Miáſto produkować miáło, WW. OO. Bernárdynom oddáć Dekret nákazał. Proceſſye tákże, i publiczne Kátolikow Pogrzeby, áby nikt mięſzáć pod winą 50. Dukatow nie śmiał, zakazáno.

Ten Punkt Dekretu wykonány *die Executionis Criminalis* Komiſſya deputowáłá ná Introdukcyą WW. OO. Bernárdynow J.W.Jmći Páná ANDRZEIA DAMBSKIEGO Woiewodę Brzeſkiego Kujáwſkiego. J.W Jmći Páná KAZIMIERZA RUDZINSKIEGO Káſztelaná Czerſkiego, i W Jmći Páná FRANCISZKA PONINSKIEGO Stolniká Poznańſkiego, ktorym J.W. Jmć. Pan RYBINSKI Woiewodá Chełminſki, iáko Márſzałek Trybunału Kor. i Kommiſſyi, klucze, *antecedenter* od Miáſtá odebráne, od Kościołá oddał. Stánęło tedy w Rynku, i rośćiągnęło

gnęło ſię Woyſko Polſkie aż do Kośćiołá ſámego, Chorągwie Polſkie pod Regimentarzem, Jmći Páná SOKOLNICKIEGO Regimentarzá, trzy kornety Drágonii, i 1500. Piechoty. Pierwśi ſzli Ichmć PP. Deputowáni do reindukcyi Komiſſarze, w liczney áſſyſtencyi; zá ńiemi J.W. Jmć X. SZCZUKA Suffrágán Chełmińſki *in aſſiſtentia Cleri*, zá niemi z krzyżem WW. OO. Bernárdyńi, ktorych więcey niż 30. par z bliżſzych konwentow ſprowádzonych było z Jmćią X. Prowincyáłem Ich, ná ten czas Seráfinem Gámalſkim. Gdy przed zámknionemi Kośćiołá Drzwiámi ſtánęli Ichmć PP. *Deputaci Commiſſarii*, Woźny publikował Dekret J. K. Mći *reinductionem* Kátolikow do Kośćiołá tego nákázuiący. Dopiero Kośćioł otworzywſzy, wprowádzono pomieńionych Oycow do Kośćiołá przy liczney, i Solenney muzyce. Oddáli potym przed

Wielkim Ołtarzem Ichmć Deputowáńi do Rąk własnych Jmći X. Prowincyałowi klucże od Kościołá, i Klasztoru; i Imieniem całey Rzeczypospolitey obligowáli Zakon ten, áby sobie wydrzeć kluczy tych od Akátolikow nápotym nie dáli. Odebrawszy *pacificam Possessionem* Oycowie, zaśpiewáli: *Te DEUM Laudamus*, i *Sub tuum præsidium.* To się w Wigilią Niepokalánego Poczęćia dźiáło; w sam záś dźień Swiętá tego po rekoncyliacyi Kościołá przez Jmći Xiędzá Suffragáná, że J. W. Jmć X. Biskup Chełmiński Felix Kretkowski, dla słábości zdrowia, nie mogł *Actui huic interesse*, Solennie Msza záśpiewána; ná ktorey miał Kazánie Jmć X. KAZIMIERZ WIERUSZEWSKI *Soc: JESU*, á ná Nieszporách, Jmć X. MACIPRZANOWSKI *Soc: JESU* Theologii Professor.

Niebytność swoię ná Introdukcyi J. W.

J. W. Jmć X. Biſkup Chełminſki nádgrodźił, pierwſzą po odebránym Kośćiele máiąc w Boże Ciáło Proceſſyą *Feſto Corporis Xſti* do tegoż Kośćiołá, ná ktorey *in Perſona* z Ambony *Pontificaliter* uſtroiony lud przytomny exhortował w ten ſpoſob. *Hic eſt Panis, qui de cœlo deſcendit.* Joan 4.

Prywatną z Swiątobliwego Dekretu zywych, Zárliwych Sędźiow uczyniwſzy pierwſzą do Domu tego Swiętego intromiſſyą publiczną dźiś odpráwuie introdukcyą Gość á Pan náſz, ktory o ſobie powiedźiał: *hoſpes eram, & collegiſtis me.* Pobłogoſłáwił Pan DOG dniom moim przy ſchyłku życia mego; co ták wielu Anteceſſorow moich gorliwych *voluerunt videre, & apprehendere*, mnie niegodnemu dáie, gdy reindukcyą do ſwoiey własności ná rękách moich czyni, *DEUS abſconditus.* Niemam ſłow ná wyráżenie tey rádości, ktorą Serce moie nápełnione było,

łо, gdym brał *in ulnas meas* Nayświętſzą SAKRAMENTU Monſtráncyą. Jáko mi przyſzły ná pámięć owe ſłowá wpieśniach Sálomonowych *Cant: 3. Apprehendam te, & ducam in domum Matris*; wezmę ćię Pánie moy, i przyprowádzę do Domu Matki Twoiey, iáko Báránká do Lilii, iáko Pſzczołę do Roży Myſtyczney, iáko ſłońce w Dom Xiężycá, dotąd *per interpoſitionem terræ* zá wźiętey herezyi zacmionego. *Ducam te in Domum*, iáko Chleb Anielſki w Dom Porcyunkuły, iáko Seráfiná w Dom FRANCISZKA Twego Ukochánego, i Synow Jego, *Domum Beatæ Matris de Angelis.*

Zá oſobliwą tedy łáską Bożą *portantem omnia porto*, ſtawiam ná tym Ołtarzu Nayświętſzego SAKRAMENTU Gośćiá, i wyſtáwionego ná przywitánie, Adorácyą Wiernym, ná konfuzyą, skruchę, i náwrocenie záślepionym Heretykom, prágnąć

gnąć, y całym ſercem uſiłuiąc, áby Go wſzyſcy z táką wiárą, Pokorą, i miłośćią przyięli, iákiey godźien ieſt. Czynię uſtną demonſtrácyą ſłowy Jego: *Hic eſt Panis, qui de cælo deſcendit;* Heretycki Uporze ieżeli nie wierzyſz oczywiſtym Cudom, ktory i teraz ſwieżo ná Holendrách Cheſminſkich ſtał ſię, że nie mogł umrzeć Gbur Luter, (iáko zá łáſką Bożą dotąd żyie) poki Kátolikiem nie zoſtał; o czym ſię Iego ſamego pytáć możećie. Ieżeli czterem Ewángeliſtom iedno ná rożnych mieyſcách piſzącym, i mowiącym niewierzyſz, wierzże ſámemu Chryſtuſowi: *dixit JESUS; caro mea, verè eſt cibus;* nie w Chlebie, nie w Winie, nie w ſámym tylko pożywáńiu, ale iſtotńie, rzetelńie, záwſze, z Duſzą, Ciáłem, Cnotámi, łáſkámi, okryty kolorem, ſmákiem, i Zapáchem Chlebá, i Winá, ieſt ieden tenże w wſzyſtkich po całym ſwiećie konſekro-

wánych Hoſtyách, ieden i cáły pod naymnieyſzą, ktorey oko doyrzeć może, cząſteczką; iáko w ſztukách ſtłuczonego zwierzćiádłá táz ſię wydáie twárz, co i w cáłym: *Hic eſt Panis.* Ieſt ten, ktory ná krzyżu zá nas wiſiał; tám widomie, tu niewidomie; tám záſtępuiący mieyſce, tu bez rośćiągłośći do mieyſca, tám do rozdźielenia ſpoſobny, tu nierozdźielny; tám częśći Ciáłá Iego mieyſce ſwoie zá ſobą miáły, tu ſię wzáiemnie przenikáią, że iedná w drugiey ſię znáyduie. Jáko w Mánnie owey ná puſzczy, był ſmák kuropátwy, bez kuropátwy; w Pieću Bábilońſkim, ogień, bez dźielnośći palenia; ták ſmak Chlebá, bez Chlebá, wſzyſtkie przymioty, bez żádney iſtoty. Nie zwiodł nasPráwowiernych, w przeiſtoczeniuChlebá ná ciáło Swoie; ktory też przemienił wodę w Wino, roże w cukier; ſok kwiátow, w Miod; pokármy, *in ſubſtantiam*

tiam alitorum obraca, nie zwiodł, bo ſám powiedźiał: *Caro mea verè eſt cibus*

Wam Owieczki moie prawdźiwiem powiedźiał, i práwowierńie pokázuię: *Hic eſt Panis*, ná to, á żebyśćie i wtey proceſſyi, y záwſze żywośćią Wiáry, głęboką, unizonośćią, rewerencyálnie, z boiaźnią i ſkromnośćią zmyſłow pokazáły prawdźiwey Wiáry expreſſye, że *Hic eſt Panis, qui de cælo deſcendit.* Aby káżdy niewierny, widźiał Wáſzę Modeſtyą, Submiſſyą, i Nabożeńſtwo, ſłyſząc ſerdeczne wzdychánia, ſtrzeliſte affekty, dochodźił, że *Hic eſt Panis vivus*, áby ſię wſzyſcy łzámi zálali, do BOGA ſię náwroćili, i záchęcáli. Ty ſam Páńie wieczny niewidomą wdźięcznośćią, iák naypotrzebńiey zgodne kompenſuy aſſyſtencye, ktorych i ná ſercách náſzych wyráżámy dokumentá; ktoremi witámy Ciebie wtym Domu Mátki Nayświętſzey Twoiey, i prá-

gniemy witáć tákim Affektem, iákim ćię Oná Nowo-Národzonego, Zmartwychwstáłego, i w Niebie krolúiącego przywitáłá, iákim Affektem i teraz ſię w Niebie cieſzy, że w ley Domu załozyłeś Májeſtat Chwały Twoiey.

O Miáſto Toruńſkie *leva oculos tuos, & vide*, przetrzey oczy z slepoty niedowiárſtwá, obacz ſzczęśćie Twoie *ſignum Tau*, znák Krzyżá Chryſtuſowego, w pierwſzey literze Názwiſká Twego; obacz Figurę zbáwienia náſzego w dźiſieyſzey tryumfálney Proceſſyi, *Memoriale mortis Domini*, gdy iáko na Gorze Kálwáryi, ták utáiony w Sákrámeńćie Zbáwićiel náſz ſtawa miedzy Janem, MARYĄ; á żebyśćie byli *percutientes pectora*, i náwracáli ſię do niego, mowiąc cáłym ſercem: *verè Filius DEI eſt iſte*; niechay niegodney mowy moiey ten ſkutek będźie, á wam łáſkę da, *qui de cælo deſcendit.*

In de-

In decurſu przemowy ſwoiey S. P. J. W. Jmć X. Biſkup wſpominał cud, ktory ſię tych lat naſzych ſtał ná Holendrách Chełminſkich. Więc dla dokładney Informácyi Łáſkáwego Czytelniká, przyłączam, cud ten, ták iák go z Hiſtoryi Fáry Chełminſkiey Jmć X. Proboſzcz *Sacr: Congr: Miſſionis* kommunikował Dworowi.

Roku *1725. 12. Februarii* we Wſi Szynich Gbur, Imieniem Jákub Weſtfall, Luter, Smiertelnie choruiąc, przez czás niemáły, bez zmyſłow, i naymnieyſzego zycia znáku leżał. Przyſzedſzy do ſiebie proſił około ſtoiących, á między niemi dwie ſioſtry ſwoie (ktore z Toruniá náwiedźić go przyſzły) áby mu záwołáły z Chełmná Kápłaná Kátolickiego; Wyznawáiąc pod przyſięgą że wten czas, gdy bez zmyſłow leżał, widźiał Chryſtuſá Páná, ktory mu kazał pod utrátą

zbáwieniá, żeby Wiárę S. Katolicką przyiął ; ponieważ bez wiáry niepodobná podobáć ſię Bogu, tey ktorá z początku byłá, trwáć do końcá ſwiátá będźie, ieden Páſterz gdy będźie, iedná Owczárnia. J.X. Proboſzcz ná rekwizycyą iego poſłał X. Jákubá Grináwá Miſſyonarzá, przed ktorym z wielką ſkruchą całego życiá uczynił ſpowiedź, powtarzáiąc często do przytomnych, co w záchwyceniu ſłyſzał: *kto niewierzy, iuż oſądzony ieſt* ; i kommunią obyczáiem kátolickim pod iedną oſobą przyiął. Ozdrowiał potym, á do Chełmná przyſzedſzy, w Kośćiele Fárnym publicznie *in conſpectu* wſzyſtkich (pouczynioney w chorobie prywátnie) Profeſſyą Wiáry S. Kátolickiey uczynił; i wſzytko to, co w chorobie powiedźiáł, uſty ſwemi przed Jmć. X. Proboſzczem potwierdźił, i ludźmi ; á wźiąwſzy od niego katolickie kſiążki, dla dálſzey w

Wie-

wierze S. Informácyi Luterſkie oddał. Człowiek ten, ile wiem, do tych czas ieſzcze żyie.

Záſzłá byłá kontrowerſya o Kośćioł między OO. Fránciſzkánámi, i Bernádynámi; tám ći *prætendebant* Kośćiołá, że *primitùs* w nim byli; ále że OO. Bernárdyni *immediati Poſſeſſores* byli Kośćiołá tego, i od nich Dyſſydentom *ceſſit*; dla tego Imże *Decretum Commiſſionis* Kośćioł ten przyſądźiło. Zá Biblothekę záś, i *Mobilia* przy uzurpácyi Kośćiołá zábráne, Miáſto, że *ignorantiam Inventarii prætendebant*, dało OO. Bernárdynom Tynſow dwánáśćie Set.

Między inſzemi Dekretu Punktámi, był ten: áby w Mágiſtráćie Toruńſkim rowna liczbá Kátolikow, i Proteſtántow *abhinc* záśiádáłá, *& ab ordinibus* toż i w milicyi Mieyſkiey poſtánowiono, i kommendę máiący áby był Kátolik. Nád tym Punktem *deliberabat* kommiſſya; niekto-

ktorzy Ichmć chcieli, áby *in Martio*, kiedy Elekcya Mágiſtratu bywa, dopiero był wykonány, z tey rácyi, że Extráordynáryina Elekcya nie byłáby *ſine Convulſione Furium Civitatis*, przy ktorych Dekret Krolewſki wyráźnie Miáſto konſerwuie. Drudzy iednák rozumieli, że *mens Decreti eſt*, áby *in inſtanti* Kátolikow ná mieyſce tych, ktorzy *deceſſerunt*, do Mágiſtratu wprowádźić; i tá *Pars* Jchmćiow *concluſit*. Skutek tedy wźiął ſwoy ten punkt przez nieodwłoczną Elekcyą. *Ad Conſulatum Aſſumpti*: Jchmć PP. Jákub Rubinkowſki *Poſtarum Magiſter*; Konſtántyn Máryáńſki Kupiec Toruńſki, Thomáſz Skomorowſki *Notarius* Konſyſtorza Chełminſkiego, Kaźimierz *Leo de* Schwerdtman Piſarz Komory Nieſzawſkiey, dźiśieyſzy, gdy to piſze, *Præſes Thorunenſis*. *Ad Scabinatum* wźięto Pana Wilhelma Fauſta, i Pana Bartłomieia Lyrę. Ale ieſz-

cże

cze *poſt Aſſumptionem* tych, kompletu *medietatis* Kátolikow niebyło; dla tego Komiſſya *per Decretum injunxit Decreti Regii* wykonánie, *ſtatîs Electionis temporibûs*; w Milicyi zaś Mieyſkiey Katolikow *medietas*, i kommendę maiący Katolik.

Pro Coronide tytułu tego, kładę liſt Oyca Swiętego, w ktorym J.W.Jmći Panu IANOWI SZEMBEKOWI Kanclerzowi W.Kor: iako ſędziemu tey ſpráwy, *pro adminiſtrata Juſtitia* dziękuie.

Copia Literarum SSmi BENEDICTI XIII. Papæ, ad ſupremum Regni Cancellarium.

Dilecte Fili, Nobilis Vir, Salutem, & Apoſtolicam Benedictionem. Quæ in Catholicæ Religionis opprobrium, atq; in Sacrarum rerum contemptum in Urbe Thorunenſi, nefariô Auſu ab

L *Hetoro-*

Hethorodoxis patrata sunt, gravissimum Animo Nostro dolorem incusserant; sed Polonæ Majestatis provida Consilia, & æquissima Judicia, ad publicam tranquillitatem, Divinumq; honorem tuendum, eximia cum laude Regii Nominis intenta, omnem de Paterno Nostro corde molestiam abstersérunt; operam autem strenuè, ac sapienter à Nobilitate Tua collatam ad hujus negotii exitum, Catholicæ Ecclesiæ decorem, Tuamq; Virtutem dignîs prosecuti sumus laudibûs, ac Pontificiâ Benignitate nostrâ, cum se occasio præbuerit, magnopere prosequi optamus, Interea Cælorum Regem, qui diligit Iustitiam, supplicibûs exoramus votîs, ut meritis præsenti, lætissimaq; Officio Tuo præmissis præmia largiatur, Teq; Dilectissime Fili, Nobilis Vir, etiam hortamur; & rogamus; in egregio isto Sacr: Religionis studio perennem apud Deum Tibi gloriam, hominesq; parere pergas, ac cælestis Clementiæ, tam Tibi, quam Domui Tuæ conciliare præsidium. Dum vero de Tua Sollicitudine, solèrtiaq; constat nobis, expectamus, ut quæ decreta sunt, de reparandis

Catho-

Catholicæ Eccleſiæ, Diviniq; Honoris detrimentis, deq; ejuſdem in poſterum præcavendis opere adimpleantur. Nobilitati Tuæ amplam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ, apud S. Petrum, ſub Annulo Piſcatoris. D. 28. 1obris, AnnôDomini 1725. Pontificatûs Noſtri Primô.

Ls N.K.

NAYIASNIEYSZY.

AUGUST II.

w Woynách Mężny.

NIe przełománą Páństw Twierdzą, i Dyámentowym murem ieſt Heroiczne, i nieuſtráſzone Regnántow ſerce. Máło obrony przećiwko Nieprzyiaćiel ſkiey ſpodźiewáć ſię nátárczywośći odrynſztunku woiennego, i hártownych bułatow, ieżeli Bohátyrſka ręká, *telôq; animus præſtantior omni*, niemi nie władnie. Odważne Pánow Naywyżſzych ſerce, ieſt *primum Vivens*, z ktorego i *Corpus militare* rzeźwość, i polityczne Członki zdrowie, á ſzczęśćie uzurpuią. Wyſokośći Ziemſkie ták między ludźmi *eminere* powinny, iák Olimp między gorami, o ktorym nápiſał Poetá.

auditq; ruentes.

Sub pedibus nimbos, & rauca tonitrua calcat

Jeżeli bowiem *vaſti capitis* Monárchowie bydź máią, ktorymby całego Państwá Intereſſá *comprehendere*, i przenikáć mogli; pewnie i ſercá nie mnieyſzego niech będą, ktorymby Ziemie, i Prowincye cáłe *ab ultima fatalitate* záſłonili; inaczey, pádnie ná nich owa Sátyryká *Criſis*.

Gerit iſte Nomen Cæſaris, Cor non gerit.

Coż po licznych, daymy to, i mężnych Regimentách Xerxeſowych, ábo Támerlánesa Obozách? ná rześ, i nieſzczesliwą Pompeiuſzá Phárſálią nie zliczone Woyſká pierzchliwa nie raz prowádźiłá lánia, że prawdźiwie nápiſał polityk: *Fortior exercitus Cervorum, Duce leone; quàm Leonum, Duce Cervô.* Przyznáć trzebá, że w ten czas dopiero Páńſtwá, i Kroleſtwá od nieprzyiaćielſkiey beſpieczne imprezy, kiedy ſię widzą tym opáſáne murem, ktorym kiedyś Spártáńczykowie ſię záſłá-

zástániáli: *Sparthanis pro muro pectus esto.* Co sámo ieżeli w prostych żołdatach, i wyższey *Rangi* Officyerách ubespiecza Páństwá; dáleko bárdźiey w Naywyższych *belli, paciſq; Arbitris* Monárchách, *publicam* gruntuie *securitatem.*

Niesmiertelney pámięći AUGUSTOWI II. Páńska náturá siłę, BOG dał waleczne Serce; ponieważ *Principes natura donat, Heroas DEUS.* Postrzegłá w młodym ieszcze Pańięćiu Sáxonia niezwyczáyną moc, i siłę, kiedy się w Káwálerskich ćwiczył sztukách, że iuż wten czas umiał innym *palmam præripere*, á skłádem, odwagą, i nátarczywośćią Rowiennikow zwyciężáiąc, pokazał, iák swego czásu miał ná marsowym wiktoryzować plácu; i z zádźiwieniem mawiáłá: ieżli Xiążę to ták wsiłę, iák w latá rość będźie, Sáxonia drugiego będźie miáłáSámsoná. Już mu ná ten czas nie nowiná byłá, iednym

mieczá

mieczá zamáchem Báwołom łby ućináć, Ná łowách nayſzrożſzych beſtyi nietylko ſię nie lękał, ále ráczey z Aſkániuſzem: *Gaudet aprum, aut fulvum deſcendere monte Leonem*

Widźiáłá i Polſká niezwyćiężoną rękę Iego, gdy iednym uderzeniem Regimenćiká ná dowod mocy, naydowodnieyſze do rázu odbiiał zamki, znáć dáiąc: że prawdźiwie i o nim, co o ſamſonie oslą ſzczęką zwyćiężáiącego, ktoś, mowić ſię mogło: *Nullum eſt vile telum in manu forti.* Widźiáłá i Polſká, że przy ochotách naygrubſze ſrebrne puháry ták gwałtownym náginał ſciſńieńiem, że likwor z nich aż pod ſuffity wytryſkał; kilká tálerzy ſrerbnych rázem w trąbkę zwinąć, to u Bohatyra tego ſpowſzedniało było; ztąd ſupponowano o nim, że lwiem mlekiem w Dźiećinſtwie Pán ten był karmiony, ale iá bardźiey Politykowi wierzę, że: *naſcitur Animus fortis, non arte paratur.*

Tey

Tey Ciáłá Krolewſkiego śile *ex æquo* korreſpondowáło wáleczne ſerce, umyſł w alternácie Fortuny, w domowych intrygách (ktorych zá pánowániá ſwego nie máło doznał) nie zmieſzány. Oká weſołego zadna chmurá *obſcurare* nie mogłá, áni Páńſkiego animuſzu, *fatalitas ex culmine ſuo* ſtrącić; ſłowem: zowym Filozofem máwiał: *Nullum Tibi in me Jus ò Fortuna!* Mieſzáły ſię Páńſtwá, i Xięſtwá Iego, á w gornym umyśle, i ſercu Krolá to ſię dźiáło, co w naywiękſzych burzách ná wierzchołku Appeninu zá ſwiádectwem ſeneki: *inferiora tumultuantur ſemper, ibi ſerenum eſt.* Y ztąd pochodźiłá w Monárſze tym niewypowiedźiáná *in ſubitis* náwet *caſibus* Roſtropność, Rády i prętkie, i ſkuteczne, *marte & arte* nieprzyiáznych ſobie zwyćiężáiąc. Co ieżeli *in inteſtino bello*, ktore zwyczáynie niebeſpiecznieyſze, ták odważnego, i nieuſtráſzonego był ſercá,

z większą dáleko odwagą w otwártym z Poſtronnym nieprzyiaćielem potykał ſię polu.

Roku 1695. Przeſtráſzyłá Wiedeń nowiná, że Wielki Sułtan Turecki, Ottománſki Tron nie dawno oſiádſzy, ná Węgrách chćiał dáć dowod męſtwá ſwego, do ktorych ſam ſię *in Perſona* z woyſkiem ſwoim wypráwiał, puśćiwſzy ná Pogránicze Ceſárſkie poſtrách, że Ogniem, i mieczem ſobie do tryumfow miał torować drogę. Nayiáśńieyſzy Ceſárz Leopold, kogoby miał Potencyi Tureckiey *opponere*, ſpoſobnieyſzego nie ználázł nád Nayiáśnieyſzego AUGUSTA Náſzego, lat dopiero 25. máiącego; *ominando* pewńie o nim ow Virgiliuſzá Pánegiryk: *Hic Juvenis jam Victor ovans.* Wyſyłá zá tym do Drezná Graffá Aloyzego *de Harrach*, proſząc o ſukkurſſ przećiw ták potężnemu nieprzyiáćielowi, i oraz Náywyżſzą kom-

mendę Woyſk Ceſárſkich ofiáruiąc Iemu, ztey pewnie przyczyny, że naywięcey pomocy od Męſtwá ſpodźiewał ſię Iego. Z iaką ochotą Xiążę ná ten czas Elektor przyiął tę inſynuácyą żądzy Ceſárzá Jmći? trudno wyráźić; ztąd iákokolwiek konjekturować możemy, że máiąc dopiero lat 12. gdy z Nayiáśnieyſzym Oycem ſwoim Elektorem luſtrował Woyſko, z ktorym miał poyść ná pámiętną Expedycyą pod Wiedeń, Młody ná ten czas Xiążę z płáczem prośił, áby ieſzcze Go *participem* Wiedeńſkich uczynił Tryumfow; ale, że ieſzcze pod dozorem Rodźićielſkim zoſtáwał, muſiał rozkázu Oycowſkiego ráczey, niż woiennego ordynánſu ſłuchać. W tey dopiero okázyi iuż *ſui juris* będąc, i od nikogo w Xiążęcym nie máiąc dependencyi honorze, ták pięknego experymentu, i káwálerſkiego ſercá proby nie mogł *deſerere*, ále

wypráwiwſzy Woyſká ſwoie, ſám do Wiedńiá poſpieſzył, gdźie *circa medium Junii* ſtánął ſzczęśliwie. Ják Gośćiá tego Dwor Wiedeńſki apprehendował, ztąd łátwo poznáć; że *29. Junii ſecundô Genitus* Ceſárzá Jmći KAROL VI. ná ktorym (gdy to piſzę) z żalem Europy Dom Auſtryácki z Ceſárſkiego z ſtąpił Tronu, wizytę mu oddał. *Auxit humanitatem 11. Julii* obrany ná ten czás iuż Krolem Rzymſkim JOZEF I.; ktorą *coronavit* ſwoią prezencyą w ſtáncyi Xiązęcey Nayiáśnieyſzy LEOPOLD I. ſam *in præſentia* przyimuiąc AUGUSTA *Auguſtiſſimus*. Po komplementách przyſzło *ad ſeria*; ſtánąwſzy bowiem *6ta Auguſti* w Obożie Ceſárſkim, po odebráney naywyżſzey kommendźie, całemu záraz Woyſku przybyło ſercá, i odwági do potykáńia ſię z Nieprzyiáćielem; pátrząc nie tylko ná Heroiczny Wodzá Nayiáśnieyſzego ánimuſz, ále i ná oſobliwą

bliwą biegłość, przezorność w komenderowániu, ſzykowániu, lokowániu ták Obozu, iáko i Márſzu; zbroia náwet ſámá ſwietnieyſza ná pierſiách Iego, ſzyſzak ná głowie Páńſkiey groźnieyſzy przy márſie zágniewánego Czołá wydawał ſię, iák ná owym Boátyrze, o ktorym Poetá.

Ut ſenſit criſtatus apex cervicis honorem,
Erexit ſe Criſta magis, caſſiſq; refulſit
ſplendidior.

Poſunął ſię zátym z Woyſkiem ſwoim ku Obozowi Tureckiemu, ále kilká krokámi Ludu ſwego, zátrzymał impet Pogáńſtwá, że przerázone Męſtwem Chrześćiáńſkiego Wodzá, polá nie dáiąc, iák wryte ſtánęło w zádumieniu nád kommenderuiącym Pánem, nie bez krzywdy iednák Wielkiego Wodzá, że uſtępowániem ſwoim, okázyą pokazánia Sercá ſwego umknęło. Ale tá ieſt wrodzoná Wielkim Káwálerom nieſzczęśliwość, kto-

rá i owemu byłá do zwyćięſtwá prze-
ſzkodą, o ktorym Poetá.

Belligero Tibi fama nocet, nam bella paránti
Jam bellum ſine Te, conficit ipſe timor.

Nie gonił Nieprzyiaćielá ná ten czas AUGUST Wielki, częśćią że porá wo-
ienná iuż uſtępowáłá, częśćią że *laceſſere pericula*, zdáło mu ſię *temerarium*; á naybár-
dźiey dla tego, żeby Go boiáźńią nie wprawił w roſpácz, á ták raz ná záwſze zwyćięſtwa, i Heroicznych Dźieł máte-
ryi nie ſtráćił. Zákończywſzy tedy kám-
pánią z applauzem Niemieckiego Narodu, w Wiedńiu ſię pokazał, gdźie záproſzo-
ny od Máještátu *ad Conſilia bellica*, ták wo-
tował, że po ſpędzonym z Polá Ottomá-
ńie, Káwálerow Niemieckich *in ſuas tra-
xit partes.* Ruſzył *in Novembri* do Dźie-
dźicznego Drezná, tám Páná ſwego wiel-
kiego w młodym wieku Wodzá przyi-
muiąc Oyczyzná, ledwie ńie z Klaudy-
ánem ápplaudowáłá.

Repta-

Reptaſti per ſcuta puer, Regumq́; feroces
Exuviæ, Tibi ludus erat. - - -

Nie długo Oyczyſtego záżył pokoiu wielki Woyſk Chrześćiáńſkich Hetmán, ále tám ná przyſzłą kámpánią Roku 1696. poſpieſzył, dokąd go *fax mentis honeſtæ, Gloria* prowádźiłá, nie miiáiąc iednák Wiedńiá; gdźie *in Conſilio bellico* ták go ſłuchánо, iák ńiegdy w Belgium Grándwelláná: *nihil agitabatur, illô non auditô, & audire, capierat*; uproſzony od woienney Ceſárſkiey Rády, áby rekognoſkował Fortecę Temezwár w Tureckich ręku ná ten czas będącą. Co gdy czyńi, ták tá rzecż Tureckie *Præſidium* przeráźiłá, że uſtáwicznemi wyćieczkámi luſtrácyi Fortecy ſwoiey przeſzkodźić uśiłowáło; nie płońńie ſię obawiáiąc, áby zá przybyćiem do Ceſárſkiego obozu Naywyżſzego Hetmáná AUGUSTA, i luſtrácyą Fortecy od niego uczynioną, iák zá Juliuſza Ceſa-

rza,

rza, *veni*, *vidi*, ńie náſtąpiło *vici*. Ale niezwyćiężony AUGUST náſz, że mńiey apprehendował Pogáńſkiey nátárczywośći, iáwńie to pokázał, kiedy ná bliſkim Temezwáru págorku, w oczách Miáſtá, ná celu nie ták Armat, iáko żrzącey ſię Pogáńſkiey inwidyi ſmácznie obiádował. Y wątpić nie trzebá, że gdyby w tey okázyi to go potkáło było, co w Niderlándźie woiuiącego niegdy Fárnezyuſzá, ktoremu gdy kulá pułmiſek z Stołu ſtrąćiłá, z mieyſcá ſię ſwego nie ruſzył, gdy drudzy ućiekáli, áby ſię nie zdał i ná krok uſtępować Nieprzyiaćielowi; tożby i Náyiąśnieyſzy AUGUST pod Temezwárem był uczynił, tylko, że Pan ten większym woiował ſzczęśćiem, niż niegdy Farnezyuſz.

Tá niezwyćiężonego AUGUSTA odwágá, á Nieprzyiaćielſkiey potencyi wzgárdá ták obráźiłá Turkow, że po częſtych

áſſul-

tách, i wyćieczkách do krwáwey z niemi przyſzło Bátálii. Tám dopiero Nayiáśnieyſzego AUGUSTA Męſtwo, w Rycerſkich ſztukách biegłość, w dyſpozycyi Woyſká Mądrość, w repreſſáliách ſtáteczność ſwiátu záiáśniáłá. Pięć razy z niesłychaną żywością ſkoczyli na Niemieckie ſzyki Turcy, ale daleko większym męſtwem odrażeni, w nadgrodę odwagi ſwoiey rany, i boleśnieyſzą ńad wſzyſtkie rany konfuzyą i hańbę do Fortecy odnieśli, nie mało ſwoich na zwyćięſkim AUGUSTA zoſtawiwſzy placu. To pierwſze niezwyćiężonego Monarchy tegoMęſtwa, i woienneyDźielności *rudimenta* były,takie iednak,o ktorych z Klaudyanem mowić trzeba:

- - - primordia Veſtra
Vix pauci meruerê ſenes. - -

Większe tegoż Heroicznego ſercá dokumentá dáł, iuż Krolem Polſkim bę-

pąc; abowiem, że nie wſpomnę mnieyſze nad Szwedámi otrzymáne zwyćięſtwá, iako to: Roku 1704. Warſzáwę wźiętą, á w niey, i Zámku Warſzáwſkim 600. Szwedow w niewolą zábránych, oprocz tych, co w attáku legli tym podobnych.

Præterire nie mogę ſławną wiktoryą Roku 1706. d. 29. *8bris.* pod Kaliſzem nad Partyą Szwedzką otrzymáną. Tam okopał ſię był Generał Szwedzki Marderfelt z znaczną Szwedzkiey Milicyi dywizyą; Inńi zaś teyże ſtrony Panowie wozami ſię otáborowáli dość przezornie. Stánął *in conſpectu* nieprzyiaćiela Nayiaśnieyſzy AUGUST, prowádząc z ſobą oprocz ſwoiey milicyi, 28000. Woyſk Auxyliarnych ſławney pamięći Piotra I. Cara Moſkiewſkiego, pod kommendą Xiążęćia Mężykow; i kilka tyśięcy Polſkiego woyſká, tak, że cały Oboz 36000. ludźi do boiu liczył. Odważná więc

Szwedz-

ka káwálerya nie śmiáłá niezwyćiężonemu Pánu *in planitie* Polá w kroku ſtánąć. Przyſzło zátym dobywáć w retraſzámentách nieprzyiáćielá, miiáiąc ná boku ſtoiących Adherentow Polſkich, że z Rzymſkim Pánem łáſkáwy z nátury Monárchá naſz, rozumiał, iż *melius unum ſervare Civem, quàm hoſtes centum perdere*; ſkoczyło Woyſko Iego tákim ázárdem ná Szwedzkie okopy, że w krotkim czáſie wpadſzy w ſam Oboz Szwedzki, 4000. trupem położyło, reſztę z Generałem Márdefeltem w niewolą wzięto. Polſcy záś Pánowie nie ták mieczem, iak dyſkrecyą Páńſką *in æſtu belli* pokazáną zwyćiężeni; do Nayiáśńieyſzego AUGUSTA ſtrony *tranſierunt*. Ták ten Nayiáśńieyſzy Pan umiał i *parcere ſubiectis*, i *debellare ſuperbos*. Po otrzymáney w Polu wiktoryi, poſpieſzył zwyćięſkim krokiem do Káliſzá ſámego, ktory *facili ne-*

gotiô otrzymał, ponieważ będących tám przy Márderfeltá Generałá Bágážách Szwedow pułtorá tyśiącá, sámá sławá otrzymáney świeżo wiktoryi dysarmowáłá byłá, że i do broni porwáć się nie smieiąc, Krolowi siebie, i Bagaże wszytkie pod ich strażą będące poddali. Wtym iednak i w nieszczęśliwey akcyi przegrana strona szczęśliwa, że od AUGUSTA zwyćiężona, abowiem, *quis Nolet ab Hercule vinci?*

Y dosyć było do nábyćiá nieśmiertelney sławy, kommenderowáney milicyi ręką, i niebespieczeństwem, zwyczaiem innych Hetmánow, i naywyższych woysk Regimentárzow zwyćiężyć, nie stawiaiąc na szańcu nieoszácowane Zyćie swoie; ale walecznemu AUGUSTOWI (iakby się bał owey *Crisim*, ktora iednák mieysca by tu mieć nie powinná, *quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto*)

nie

dosyć było Woyska dyspozycyą, i ordynánsámi zwyćiężyć; sam *in persona*, nie tylko *depositâ Majestate*, ale i z sukien po łokćie ogołoćiwszy rękę, z dobytym mieczem do áttaku Retraszamentow Szwedzkich, woysko swoie záwodźił, (iáko *recens* ná ten czas głoślá fama) pod okopy same się posunął, mową, Marsem Pańskiego czoła, á naybardźiey przykładem wszystkich ańimował, sercá dodawał, tchnąc niby w nich, i kommunikuiąc kawalerskiego męstwa swego; dźiwną szybkośćią woyska swoie obchodźił, spiesząc na sukkurs gdźie większe niebespieczeństwo było, i dość kawaleryi attakuiącey sukkursu było, Paná między sobą widźieć. Właśnie, iak niegdy Juliusz *Dux, miles, & omnia Cæsar erat.* Dopiero wpádszy w oboz Szwedzki, mieczem oburącż śiekł, płatał, wpuł przećinał ćiężkiemi wedle niezwyczayney siły swo-

iey rázámi nieprzyiaćielá, że z ſámych ran zamách, i impet krolewſkiey ręki ná trupách znáć było; niemnieyſzy Wielkiego JANA III. Suceſſor, o ktorym włoſki Poetá nápiſał.

- - - *Nec quos jugulaveris ipſe,*
Te monſtrante ſciam; mortis, quos occupat ingens
Funus, & à grandi dignoſcam vulnere dextram.

Ták ſobie do zupełney wiktoryi torował drogę, że żadna ſiłá potencyi krolewſkiey oprzeć ſię nie mogłá, ná ktorey otrzymáńie, Páńſkie áżárdował życie, ową pewnie ſię animuiąc káwálerow máxymą: *Pugnando vitam perdere, eſt bis vivere.*

Tą w okázyi tey odwagą Monárchá ten iáwnie całemu pokazał świátu, że ieżeli kiedy *infauſtâ ſorte* w Márſowym ſię potykał Polu, nie pochodźiło to z nikczemnośći Jego, ále, ábo ztąd, że ſam w okázyi niebył, ábo z innych okoliczno-

cżności, ktore *enucleatiùs* wyráźić wiek ten nie pozwala.

Heroicznego animuſzu ſwego, ktorym ſam Máještat ſwoy utrzymywáł, i bronił, zkonfederowáney Monárchyi choyńie udźielił, tym ſámym znáć dáiąc, że naywyżſzym, i Arcy-doſkonáłym w Woiennym fortelu był Metrem. Monárchyi Moſkiewſkiey Potencya, wiemy, w iákiey lat náſzych u całey Europy apprehenſyi, á że nie rzekę ſtráſzná; wiktoryi dawnieyſzych że nie wſpomnę, iáko to Pułtáwſką z Szwedámi, pod Derbentem z Perſámi, przeſzłych *immediatè* lat tryumfy nád Portą Ottomáńſką otrzymáne; odebrány z inſzemi Fortecámi Choćim, Multány, i Wołoſza záwoiowána z Jáſſámi Stołeczným Miáſtem, przez Feldmárſzáłká Menichá; w inſzey ſtronie od drugiego Feldmárſzáłká nie tylko odwagą, ále i oſobliwą Roſtropnoſcią

ścią sławnego, Jmći Páná Lácego Nay-
wyższego Inflantt Administrátorá Krym
attákowány, Tátárska Potencya złámána,
i tym podobne Rycerskie Dźiełá, ktore nie
tylko w swieżey całego świátá są pámięći,
iáwne dowody Męstwá, i odwagi Moskiew-
skiey, ále oraz i niezbitym Argumen-
tem Heroicznego sercá Nayiáśnieyszego
AUGUSTA Nászego; On bowiem Narod
ten, do tey woienney przyprowádźił po-
ry, i perfekcyi, że w krotkim czásie in-
sze Monárchie, ktore nie tylko od wie-
lu lat, i wiekow przyuczone były, ále
i urodźiły się do Cudzoźiemskiego wo-
iowánia trybu, dźielnością, i szczęściem
przeszedł, i z większą sławą, oraz i
podźiwieniem expedycye, i kompánie,
bá i całą woynę zákończył. Od kogo
iednák pierwsze Rycerstwá swego rudi-
mentá Monárchia Moskiewska wźięłá?
Nayiáśnieyszy AUGUST, wielkiey w E-
uro-

Europie pámięći Piotrá I. Cárá Moſkiewſkiego do *Authoramentu* Cudzoziemſkiego woyſk ſwoich nákłonił, i to ſámo Monárchę Moſkiewſkiego wielkim,i niezwyćiężonym názwáło; ále tym ſámym i Regnantá náſzego niemnieyſzym w potomney *effecit* pámięći; że prawdziwie z Poetą mowić trzebá: *Fortes creantur Fortibûs.* On z Niemieckiem ſtroiem umieiętność Rycerſką Niemieckich ſztuk wprowádził; On Officyerow poſłał, ktorzy żołnierſkie *Exercitia*, munſtry, ſkłádu, ták do párády, iáko i do Polá woiennego ludzi tych náuczyli. On Inżynierow, ktorzy do Fortyfikácyi Miaſt, i Zamkow, do lepſzego záżywánia Dział, prochu, i ręczney ſtrzelby pokazáli drogę. Ták dálece, że iáko Monárchyi tey Potencyá, ná Cudzoźiemſkim wojowánia modeluſzu ſię funduie od Nayiáśnieyſzego AUGUSTA zábránym; ták Męſtwá

Iego żywą ná dálſze wieki expreſſyą będzie.

Wſrzod náwet złotego pokoiu, ktory Polſkę dálſzych lat pánowánia Krolá tego, hoynie bogácił, Nayiáśnieyſzemu Márſowi temu żelázo woienne w uſzách brzmiáło; á złożywſzy ſzyſzak, i zbroię, iák nigdy ſtáránia o Dobro, i Beſpieczeńſtwo Polſki ſwoiey z Oycowſkiego nie ſkładał ſercá; ták i nowe co raz inwencye do obrony Rzeczypoſpolitey nigdy mu z myśli, i pámięći nie wyſzły, wiedząc dobrze: że iáko *felix Civitas*, ták i kroleſtwo, ktore *tempore pacis, cogitat de bello.*

Ztąd naprzod chciał do Polſkiey Młodzi Rycerſką w Polſzce erygowáć Szkołę, żeby *majorî compendiô*, i menážem Fortun w Domu miáłá, co więc po Imperium, i Fráncyi ſzukáć zwykłá, ále w tych zamyſłách ſmierć Polſzce go wydárłá, zoſtáwił iednák Oyczyźnie, wſzytkie

tkie ſzkoły, i informácye daleko przechodząc káwálerſką Akádemią, przykład z życia ſwego, i woiennych Dźieł ſwoich, ktorych (ponieważ *longum iter per præcepta, breve per exempla*) imitácya, i náśládowánie to ſpráwić może, że Polſzce nigdy ná káwálerách ſchodźić nie będźie.

Z teyże uſtáwiczney práwie nábywánia ſławy przez Rycerſkie dzieła impreſſyi, záwołany owKámpáment w Sáxonii nád Elbą Rzeką, Milberg miiáiącą Roku 1730. wyprawił. Scená to prawdá tylko byłá, ále i odważnego ſercá Iego, i biegłośći, á wyſokiey w Woiennych ſztukách experyencyi *genuina expreſſio*; żwłáſzczá, że ták inwencya, i dyſpozycya wſzytkich Rzeczy, *partus Ingenii* był Krolá tego; á ták, co *figmenta* Poetow kommentuią, że z Głowy Jowiſzá, Minerwá urodzenia ſwego wźięłá *Originem*; to prawdźiwiey, z Inwencyi tego Polſkiego

Jowiſzá, i dowćipu Iego *Mars ortum ducit ab illo.* Widok ten ták poważny był, i Máještatu Krolewſkiego pełny, że Regnántá Pruſkiego godźien był mieć *ſpectatorem*, i *Admiratorem.* Naprzod dyſpozycya mieyſcá táká byłá; ná págorku nie wyſokim namioty Krolewſkie dla goſzczącego Monárchy z áppártymentámi rozbite ſtały, w nich ſalá z oknámi, i dáchem do Stołu Páńskiego ſporządzoná. Inſzy pokoy bogáto w áxámitną háwtowáną złotem kotárę, i oppony uſtroiony; blisko tego pomnieyſze námioty dla pierwſzey dyſtynkcyi Káwálerow, rozbito. O ſto *circiter* krokow wyſtáwiony tákże *extemporaneè* ſtał Páłac Drewniány z appártymentámi, i gábinetámi dla Krolá Jmći Náſzego, bogáto rożnemi gálánteryámi memblowány; ſpátia między Páłácámi záſtáwione Pirámidámi z táxu ſtrzyżonego ſztuką Ogrodniczą, á drugie zołtym

pia-

piaſkiem wyſypáne. *In aditu* Namiotow gościnnych, i Páłacu krolewſkiego, dwie Pirámidy ſtały, ná ktorych lámpy dla świátłá w nocy záſtáwiono, w kryſztałowe kule z Zwiercíádłámi we wnątrz ták áptowánemi, że iedno świátło kilkánaście rázy replikowáło ſię luſtrem niezwyczáynym. Wártę záś trzymáli od południá, trzy kompánie Woluntáryuſzow, i kádetow; od wſchodu, Jánczárowie w Tureckim ſtroiu; od pułnocy záryváiąc, i Zachodu, Páncerne chorągwie. *Ex oppoſito collateraliter* Páłacu krolewſkiego miał namioty ſwoie Feldmárſzałek Jmć Pan Wáckerbárdt, máiąc *in proſpectu* ták On, iáko i krolewſkie namioty oboz cáły kámpuiący.

Albowiem pod Pagorkiem, ná ktorym Páłac, i namioty krolewſkie wyſtáwione ſtały, ná rowńińie Obozem ſię położyły Woyſká, tákim kſztałtem:

dwie linie rościągniono, káżde ná puł-mile Włoſkie, iedná od drugiey ná Oſmſet krokow odſuniona; ſkrzydłá tych liniy trzymáłá káwálerya, Corpus Infanterya formowáłá; gdźie ſię koń-czyły linie, ſtałá wyſoka kámienna Pirámidá, á nád to, dwie przed Páwilonem.

Páwilon záś (iáko Go názywa Hi-ſtoryk Niemiecki) był to Gmách dre-wniány, ná to wyſtáwiony, áby z nie-go ná *Exercitia* woienne, leżącego pod nim obozu, pátrzáło zgromádzone Páń-ſtwo, ták Polſkie, iáko i Pruſkie, iáko też Sáſkie; *primariò* záś dla Oſob krole-wſkich, Gmách ten był o dwu Piętrách, ściány ták we wnętrznie, iáko i powierz-chownie z ozdobionego rożnemi málo-wánemi figurámi płotná były; Dách tákże z zielono málowánego płotná, ktory zdobiły gałki bláſzáne wyzłacáne; ná dwoch ſzczytách Iego, kitayczáne fla-

gi by-

gi były z wyszywánym napisém: *Otia Martis.* Ná gornym piętrze wystáwá, *per modum* Galeryi, byłá, kármázynowym axámitem z frándzlámi złotemi odźianá; tył, ábo siedzenie, nakształt Tronu pod wielką Koroną Złotą, boki rzeźbą złotą ozdobione, tudzież zastawiony Stoł rożnemi przysmakami, tak do iedzenia, iako i do picia, osobliwie w upale słonecznym chłodzącemi, ktore upały nad to temperowały wypuszczone z pod dachu płotna. I to był prospekt Krolow, i Osob krwi się krolewskiey tykaiących. Dolne Piętro rożne appartymenta, także płoćienne miało, wygodzie Gościom służące. Wkoło niższey kontygnacyi, cztery graduły były, z ktorych na woienne igrzytka Ci patrzali, ktorym się nie godźiło przez Godność Osob Krolewskich na wyższą wchodzić kontygnacyą. We śrzodku czterech stron Gmachu w kwa-

kwádrat wyſtáwionego, tyleż drzwi wártą kádetow opátrzono. Nie dáleko tey Fábryki, bito row zielonemi tárćicámi wybalowány, w ktorym Rumaki krolewſkie ſtały; zá rowem, i w koło niby Páłacu tego, ſzranki źielone *in quadro* w puł człowieká wyńieśiono, z tyleż, iáko i Páwilon, przyſtępámi, z złotemi bláſzánemi kulámi, gdźie Dźiáłá, i mozdźierze ſtały, z ktorych znáć dano o poczynáiących ſię widokách. Plác ten oddano wárćie Jánczárow, i Kadetow.

Circa 22. Junii były utarczki mnieyſze reprezentuiące Podiázdy nieprzyiáznych woyſk ná ſię nápadáiących; *in hunc finem* cztery moſty rzucono ná Elbie Rzece, ieden ná łodźiách leżący, drugi ná beczkách pływáiący, trzeći ná palách, czwarty ná wodźie leżący. Ná teyże Elbie ſporządzono Flottę z pomnieyſzych ſtátkow, wyżey moſtu

moſtu ná prożnych kłodách pływáiącego; nád brzegiem Rzeki był Gaiek nie wielki, z ktorego ſię Drágonia pokazáłá, idąc brzegiem wody; tá nápadła ná Flottę, ktorey, że zá kolánem Rzeki ſtáła, nie poſtrzeżono; gdy Dragonia ná Flottę nápádłá, obie ſtrony Ogniá dáły; Drágonia chćiáłá Moſt ná beczkách ſię pláwiący przebyć, ále Flottá minámi Moſt zepſułá, tym ſpoſobem; puśćiła z wodą beczkę z materyą ogniſtą po wierzchu deſką przykrytą, z ktorey *prominebat* palik ná dwie piędźi wyſoki; ten gdy o moſt impet wody máchinę tę noſzącey uderzył, ſpuśćiłá ſię zákryta w beczce ſprężyná, i prochy wewnętrzne zápaliwſzy, ſztukę moſtu wyſádźiłá. Muſiáłá ſię Drágonia do inſzego moſtu puśćić ná przeprawę; ále záſzłá Im drogę druga cżęść Flotty, z Dział rzęſiſto Ogniá dáiąc, tak, że ná kilká godźin ſię uganiáły

ły obie ſtrony, iedná dobiiáiąc ſię przepráwy, drugą teyże broniąc przepráwy. Nádſzedł z okrętem ſwoim kommendę ná wodźie máiący Admirał pod namioty krolewſkie w okręćie ſtroynym, ludźie w bárwie iedwábney częśćią Blemorántowey, częśćią złotey; ten *per tubum Auditorium*, álbo Inſtrument mátemátyczny, przez ktory i ná Cwierć mile ieden z drugim gadáć może, Flotćie ieſzcze z Drágonią certuiącey ordynánſe dawał. Y tákiemi experymentami w dobrey ſprawie odprawionemi dźień ſię ſkończył.

Die 23. Junii Generalną battalią reprezentowano. Wyſzły z obozu w pole woyſka, i na dwie częśći rowne rozdźieliły ſię; iedney Feldmarſzałkiem był Generał en Cheff Wackerbardt; drugiey, Xiążę Weyſenfeldt; ſtanąwſzy w ſzykach ſwoich *in proſpectu* Pawilonu, gdy z krolew-

lewſkiego Obozu Janczarowie, i Kadetowie przybyli, po lekkich utarczkach Ułanow między ſobą, uderzono z Dźiał, i możdźierzy pod Pawilonem ſtoiących znak batalii daiąc. Starły ſię z ſobą woyſka, i z pierwſzego impetu Xiążę Weyſenfeldś tak żywo natarł na przeciwne ſzyki, że Infanterya przy uſtawicznym Dźiał, i ręczny ſtrzelby ogniu uſtempowáłá bliżey Páwilonu. Po máłey Pauzie z większą nátárczywośćią Graff Wáckerbardt ná Xiążęciá Weyſſenfeldta uderzył, ták, że wzáiemnie Xiążę z ſwoiemi uſtępował. Ale że bez przeſtanku przemagáiąca ſtroná ugániáłá uſtępuiących, choć w dobrey ſpráwie, i porządnym ſzykiem, zágnáłá Ich aż do ſtoſſow drew w długą linią ułożonych *cum ſpatiis intermediis.* Przytym fortelu Xiążę reyterował ſię *cum Parte* żołnierzá ſwego zá wyſtáwione ſtoſſy,

uſzykowawſzy Granádyerow w mieyſcách między niemi wolnych; Ci lubo ſię żywo bronili, zwyćięſkie Pole Iemuż zoſtáwili.

Ozdoby dodáłá tey krolewſkiey ſceńie, dziwny naprzod porządek obozu, i ludzi wſzytkich kampuiących, doſkonała biegłość w munſtrách, i ſzykow w rożne Figury mutácya, iáka w potrzebie prawdźiwey bydź powinna, ktorey ſię dziwował Regnant Pruſki, nie dawno zeſzły, wielki tey akkurácyi Eſtymátor.

Nie mnieyſzą Ozdobę dodawał i doſtátek wſzytkich rzeczy w Obożie, nie tylko tych, ktore prywatni ludźie ná Bażárách dla żołnierzy, w Auſteryach dla gośći niżſzey kondycyi ná profit ſwoy przedawáli; ále i tych, ktore z ſkárbu krolewſkiego dano, że z nich káżdy wnieść mogł, iák Páńſkiego, i wſpániáłego

łego umyſłu, Pan ieſt, kámpamentu tego Author. Lubo záś tá máterya bardziey do wſpániáłośći w Apparencyach (o czym niżey, ieſt tytuł oſobny) niż do Męſtwá należy; iednákże żeby łáſkáwy Czytelnik *in uno proſpectu* miał wſzytko, co do kampámentu należy, tu przytoczę.

Die 26, Junii Woyſko całe dwiemá liniámi przed obozem częſtował; z Ziemi Regimenty ſobie ſtoły, i łáwy do ſiedzenia wyſypały, ſtoły iednák ziemne drewniánemi tábulatámi, ná to umyślnie ſporządzonemi pokryte były. Ná ten tráktáment oprocz niezliczonego pomnieyſzego bydłá, bito Wołow 80.; przed káżdym Regimentem, dwie bálki w kopáno z poprzecznią, ná palách wyśiáły 4 Cwierci wołu pieczonego, ná poprzeczney wiſiáłá ſkorá wołowa z wypkáną głową; káżdemu żołdátowi dano trzy

sztoffy piwá miáry sáskiey, dwá záś winá. Obieżdzáłá obiáduiące linie *utraq; Majestas*, ktore Regimentowey przyimowáły muzyki rezonáncye, á zewszą rzucáne ná powietrze latáły kápelusze, z ápplauzem: *Vivat, vivat.* Oprocz tego ná codzienną sustentácyą 160. Piekárzow dzień, i noc ustáwicznie práwie po wystáwionych piekárńiách chleb prowidowało.

Tegoż dniá Krol Jmć, iáko záwsze *festivus* był w dywertymentách, *ex re obvia raritatem* uczynił. Przywieziono ná woźie 10. łokci szerokim, w ośm koni zaprzężonym Strucel takiey wielkośći, iákiey podobno świát nie miał nigdy. Ná ten Chleb w pięcu umyślnie nań wystawionym upieczony, wyszło pułtorá stá korcy mąki, Berlinskiey miáry, iay Kop 82. dwie beczki mleka, beczká máslá, i beczká drożdży, było go zátym

w zdłuż

wzdłuż łokci 14. w ſzerz łokci 6. grubość we śrzodku pułłokcia przeſzłá. Gdy przytomne Páńſtwo temu Olbrzymowi między Chlebem, z ſmiechem ſię przypátrowáło, kazał go Krol Jmć przy Gościách kráiáć, wyſzedł zátym *in medium* Architekt z Cieślą, ktory miał nóż trzyłokćiowy, z rękoieſcią zakrzywioną; tę ná rámię złożywſzy ták wielką we śrzodku kukiełki owey wyrznął zá rozkazem Architektá dźiurę, że w niey mogł *commodè* ſtánąć, dopiero ze śrzodká, wedle dymenſyi Architektá w zdłuż, i poprzeg tymże ią kráiał nożem; á że *materiam ſuperabat opus*, wtey eſtimacyi ten był Chleb, że go tylko *primæ notæ* ludźiom rozdawano *pro ſpeciali*, i ci go tylko koſztowáli, ktorzy chlebá nie głodni byli.

Podobny kámpament i Polſzce reprezentował Krol Jmć na Polach War-

ſza-

ſzáwſkich, ańimuiąc Panięta Polſkie do Dźieł Rycerſkich, zoſtawuiąc oraz wpamięći ſpektatora *perfectam Ideam* porządnie lokowanego Obozu, ſzykowańia Milicyi, dobrego traktowania Oręża doſkonałego, a co nadewſzyſtko w niezgluzowaney Potomnych wiekow pamięći trwać powinno, ſiebie ſamego Prototypon doſkonałego *in arte Bellica* Wodza, i Kawalera.

NAY-

NAYIASNIEYSZY.

AUGUST II.

w Pokoiu Łąskawy.

SZczęśliwy Monárchá, ktory iák nieprzyiáciołom ſtráſzny, ták ſwoim miły; Poſtronnych ręką, i mieczem; Domowych ſercem zniewalá. Łáſkáwość Pánſka Dyámentowym ſzczęśćia publicznego fundámentem; iáko bowiem *inviſa imperia nemo retinuit diu*; ták zá zdániem Antygona: *nullum firmius Regni præſidium, Benevolentiâ.* Ieżeli *Terrarum Numina* ſą krolowie, łáſkáwi bydz powinni, ponieważ zá zdániem Poety, krolow,

ſola Diis æquat Clementia. Dopieroż ieżli chcą bydź *Patres Patriæ*, Oycowſkie ku ſwoim ſerce mieć máią. Co między kwieciem lilie, ktore więc zowią: *Florum Reges*; to między Wázállámi Monárchá; niechże liliową ku niżſzym ſkłonność, i przychylne ma ſerce, niech *flexior, quo Celſior*, będźie. *Clementia* krolow nayſkutecznieyſzy ſpoſob *continendi in Officio* i wpowinnym, poſłuſzeńſtwie poddanych albowiem: - - *peragit tranquilla Poteſtas,*

Quod violenta nequit, mandataq; fortiùs urget
Imperioſa quies. - -

Jle Krolow, i Monárchow *poſthuma commendat fama* w Hyſtoryách, wſzyſtkich łáſkáwość Wielkiemi przed świátem uczyniłá. Głowá Monárchow Juliuſz Ceſarz, ták łaſkáwy, *detectas conjurationes non ultra arguerit, quàm ut Edicto oſtenderet ſibi notas eſſe.* Weſpazyan Mecyuſzá konſulem Rzymſkim uczynił, o ktorego

go fákcyách był przeſtrzeżony. Jeżeli záś Pogáńſcy Monárchowie, práwie *inſtinctu Naturæ*, łáſkáwość iáko wrodzony przymiot eſtymowáli; dáleko bárdźiey Chrześćiáńſcy Monárchowie ią poważali. Ztąd Rudolf Ceſarz mawiał: *ſeverum fuiſſe, aliquando pœnituit; Clementem nunquam.* Alfonſſ Aragońſki: *malo multos meâ Clementiâ ſervare, quàm paucos ſævitiâ perdere.* Y nie od rzeczy ſądźili, ábowiem Tyráńſkie Rządy nigdy nie były beſpieczne, i zwyczáynie: boi ſię wſzyſtkich, ktorego ſię wſzyſcy boią; zkąd nie poetyzował *Tragædus*, mowiąc.

Qui ſceptra durô ſævus imperiô regit,
Timet timentes, metus in Authorem cadit

Doználi ná ſobie tego nieſzczęśliwą experyencyą Tyránnowie; dla tego Dyonizyuſz Tyran boiąc ſię Cyroliká, ſam ſobie przypalał brodę; właſnym nie dowierzáiąc ſynom, zwod do zamku właſnemi

ſnemi ná noc podnośił rękámi. Drugi miáſto Leyb Gwárdyi, Brytanow ná ſtraż pokoiową záżywał, iáko o tych, i o wielu Innych u Plutarcha, Wáleryuſzá náczytáć ſię káżdy może. Ták Tyrańſki Poſtrách puſzczony od Pánow, ſámymże Pánom nayſtráſznieyſzy, i Fálarydá ná nich kárá páda:

Docuitq; ſuum mugire juvencum.

Nayiáśnieyſzy AUGUST dáleki był od tey Cenſury. Y owſzem lubo wſzytkie Wielkiego Regnántá *Qualitates* w nim *eminebant*, klemencya iednák prym trzymáłá. Ták dálece, ze lubo zawiſni Zoilowie Rządom Iego przyganiáli, w tym iednák punkćie i ſámi nieprzyiaćiele Krolowi temu dánk dawáli. Mogł ſię zá tym z Filippem ſzczycić, że łaſkáwość *Theatrum Gloriæ* Iego byłá. W Márſowym Polu hártownym żelázem, i ſrogim lampártem ná nieprzyiaciele uzbra-

ia-

iał Pierśi; w Pokoiu, w złote Runo, i miękką wełnę Oycowſkie ſtroił ſerce. Polſkiemu temu Jowiſzowi Domowy Orzeł ná ſámych tylko nieprzyiaćioł, dodawał pioruny; ná *Cives Patriæ*, złoto. Rządźił ſię Pan ten Wielkiego Trajaná maxymą: *Talem me præſtabo privatis, qualem optarem privatus.* Ziśćiłá ſię ná tym Monárſze Lacedemonſkiego Paná informácya, *qua arte* długo, á ſzczęśliwie Krol pánować może? *ſi imperet ut Pater liberis*, i dla tego prawdźiwie Oycowſkie rządy nád Lat 36. przeciągnął.

Z tey klemencyi Páńſkiey pochodźiło, że wſzyſtkim w Intereſſách, i potrzebách prywatnych łátwy do niego záwſze był akceſſ. Ná Pokoiách Krolá tego wártá, i ſzyltwách nie ná to ſtáwiono, áby od Twárzy Páńſkiey wſtręt czynić, ále żeby krolewſkiemu párádować Májeſtátowi. Trzebá było nápiſác

ná de drzwiámi Gábinetow Iego, co ſławny Aſkániuſz nád Pálacem ryſować kazał: *Amicis quòd ament; inimicis, quòd amentur, ſemper æquè patet. Supplices libellos*, i prośby ſobie przełożone ztáką ćierpliwośćią ſłuchał, á łátwośćią wyſłuchywał, że to czynił, z czym ſię Rzymſki chwalił Monárchá: *non decet ex conſpectu Cæſaris, quemquam triſtem redire.*

Dáleko iednák bárdźiey tá Oycowſkiego ſercá Prerogátywá względem nieprzyiáznych ſobie, w tym Monárſze ſię wydawáłá. Máło rozumiem w Hiſtoryách znaydźiemy krolow, ktorzyby w dárowániu, i zápomnieniu krzywd ſwoich Nayiáśnieyſzemu Auguſtowi equiparować mogli. Widźiáłá nie raz Polſká, iáko Ci ktorzy *immoderatô Zelô* Máieſtatowi Jego w kontr długo chodźili, iednym ukłonem wſzytkiego zbyli, mowiąc z Adryánem Ceſárzem: *evaſiſti, quia*

Impe-

Imperator factus sum. Máło ná tym, nietylko krzywd ſię ſwoich nie mśćił, ále honorámi przepraſzáiących *ſupplices* wynośił; że z Perykleſſem mogł ſię ſzczycić: *nemo mei causâ pullatus inceſſit.* Naśládował wtey mierze, ábo przeſzedł ſławnego Filippá II. Sabaudii Xiążęciá, ktory kompetytorow do Xiążęcey Mitry wyprzedźiwſzy, nieprzyiacioł ſwoich, i *æmulos* ná zemſtę pierwſzemi honorámi uraczył; więć i o náſzym krolu Włoſkiego Pánegiryſty *objurgationem Encomiaſticam* powtorzyć trzebá: *cruentum vindictæ genus invenit Clementiam, nam ſine ferro totum conſciis cruorem effudit pudor.*

A co naydźiwnieyſza wtym Monarſze było, że nie tylko mieczem, ále i łáſkáwośćią, á klemencyą Páńſką nieprzyiacioł ſwoich *captare*, czy *captivare in obſequium*, umiał. Uymował Ich ſobie, i zniewalał pochwałámi odwagi, Dźieł káwálerſkich,

ſkich, i Junákieryi, choć ná pártyi ſwoiey dokazáney; ták dálece, że ná Ochotách, i Balách zdrowie tych pełnił, ktorzy Iego ludźi krew lali, reguluiąc ſię chwalebną ową Polityka maxymą: *Hoſti manu nocere, non lingvâ licet.* Tym ſpoſobem krolewſkie w Polſzce obiąwſzy rządy, nieprzyiacioł Poſtronnych náwet łáſkáwośćią zwyciężác począł, i ſámę Barbariem Ottomańſką tą ułágodźił induſtryą. Albowiem Roku 1699. obeſłány od nieſmiertelney pámięći LEOPOLDA I. Ceſárzá Chrześćiáńſkiego z wiádomośćią, iáko Portá Ottomańſka nie zmyślenie ſię ſtára, o Tráktat z Monárchámi Chrześćiáńſkiemi; więc áby i Krol Jmć Poſłow, i *Plenipotentiarios* z inſzemi intereſſowánemi Potencyámi ná tráktat ten poſłał. Poſłał *ſine mora* Krol Jegomość z Chárákterem *Plenipotentiarii*, J. W. Jmći Páná MAŁACHOWSKIEGO Woiewodę Poznáń-

znáńſkiego do Kárłowic; z ſtrony Porty był kommiſſarzem Machmet Effendi Wielki Kánclerz Páńſtwá Tureckiego, gdźie Tráktat, i Pokoy wieczny między Polſką, i Portą *Anno* 1699. *Die* 26. *Januar.* ſzczęśliwie ſtánął wte kondycye.

1mo. Dawney między Portą, i Páńſtwem náſzym przyiáźni odnowienie, znoſząc wſzytkie dyſſenſye, i wzáiemna Gránic *in integrum* reſtitucya, iákie były przed oſtátniemi dwiemá woynámi.

2do. Portá ze wſzyſtkich Miaſt, i Fortec Multáńſkich uſtępuie, i Multany *in ſtatu libero*, iak były przed oſtátniemi woynámi, zoſtáwuie.

3tio. Ewákuácya Kámieńcá od *Præſidium* Tureckiego, odſtępuiąc wſzytkich pretenſyi do tey Fortecy.

4to. Zadnych wiolencyi wzáiemnie ſobie Páńſtwá te czynic nie będą; ieżeliby ſię záś co tráfiło, upomnieć ſię ſpokoynie w tych, *ad quos de jure*; będą.

R *5to.*

5to. Ponieważ Polſká ieſt Páńſtwo wolne, przeſtrzegáć Portá będźie, áby w niwczym Prerogátiwie tey nie ubliżyłá.

6to. Ponieważ Budźiacy, i niżſi Tátárowie wielkie w Multanách ſzkody uczynili, ná potym tego Portá przeſtrzegáć będźie.

7mo. Wolne *exercitium* Kátolicy świętey Wiáry ſwoiey w Multanách mieć będą.

8vo. Mercimonia, i kupieckie hándle bez przeſzkody te dwie Nacye między ſobą prowádźić będą.

9no. Niewolnikow wſzyſtkich po uczynioney rewizyi wzáiemnie ſobie ſtrony oddádzą.

10mo. Przed wyiśćiem Traktatu tego, *Paciſcentes* ſpolną zgodę, i Pokoy ſobie obiecuią.

11mo. Kondycye, i klauzuły dawnieyſzych Tráktatow, ieżeli ſię ktore temu Traktatowi przećiwne znayduią, tym aktem.

ktem wſzytkie ſię káſſuią. Teraźnieyſzy záś Tráktat nic odmiennie ná záwſze ma bydź záchowany.

Náſtąpiła zátym *Die 22. Septembris* Ewákuacya Kámieńcá Podolſkiego od Turkow. Máiąc bowiem Báſzá kommendánt kámieniecki pewną wiádomość, że Polacy z Wołoſkich, i Pogránicznych Fortec uſtąpili, on też dniá pomienionego z Kámieńcá z ſwoiemi wyiachał, kazawſzy zá ſobą Bramy Mieyſkie zámknąć, o Cwierć mili, gdźie ſię z Polſkiemi kommiſſarzami ná odebranie Fortecy Deputowauemi ziechał, z ktoremi ſię przywitawſzy, do Namiotu Ich ſwego zaproſił; tam kazał naprzod przeczytać Ferman Sułtana ſwego, tradycyą kamieńca nakazuiącego. Po ktorym przeczytanym oddał kommiſſarzom naſzym kwity z Fortec Wołoſkich, i Multańſkich ſpokoynie *in Poſſeſſionem* odebranych. Kom-

miſſarze wzáiem trádycyą Fortecy od Báſzy rekwirowáli, więc Báſza trzy klucze od Miáſtá oddał pierwſzemu kommiſſarzowi J. W. Jmći Pánu Kaſztelanowi Wileńſkiemu, ktory też klucze oddał J. W. Jmći Pánu Woiewodźie Kiiowſkiemu, ktory Gubernatorem Kámieńcá był od Krolá Jmći, i Rzeczypoſpolitey náznáczony. Odebrawſzy klucze J. W. Jmć. Pan Woiewodá Kiiowſki, Pierśćień Dyámentowy z pálcá ſciągnął, i Báſſy go ofiárował; á Báſzá wzáiem dárował Jmći Pánu Woiewodźie piąciu niewolnikow Chrześćiáńſkich, i Tłumáczá ſwego *natione* Ormiániná, ktoremu pozwolił w Kámieńcu zoſtáć, dárował. Pożegnawſzy ſię wzáiemnie, gdy ná koniá wſiadał Báſzá, z płáczem przez Tłumáczá Jchmośćiom PP. Kommiſſarzom powiedźiał; że wolałby, żeby Polſká przez trupá Iego, niż w táki ſpoſob do Kámieńcá

cá weſzłá byłá. Applaudowáłá ſzczęściu Nayiáśnieyſzego AUGUSTA Europá, oſobliwie iednák Polſká. Między inſzemi i OO. Jezuićí *Incruento Victori* applaudowáli, gdy Imieniem Prowincyi Polſkiey X. Łukaſz Słowicki *Soc: JESU* Pánegiryk łácinſkim wierſzem nápiſał.

Cedite Biſthoniæ lechicâ de rupe Cohortes
AUGUSTI fortuna jubet.

To większa, że i ſámo Niebo łáſkáwośćią, i Pokoiem Zwyćiężáiącemu Nayiáśnieyſzemu Káwálerowi temu dank dáło. Abowiem, iáko tenże Autor piſze, po odebránym Kámieńcu, nazáiutrz krzak rożowy zákwitł, i Jábłonká kwiátem ſię obſypałá w Jeſieni, i frukt ieden przyniosłá. Jakoby Niebo (nie co odmieniwſzy) cudami mowiło, co w podobney okazyi kiedyś napiſał Sarbiewſki.

Jam minæ ſævi cecidêre belli,
Jam profanatis male pulſa Templis

Et ſalus, & Pax roſeis reviſit
Oppida bigis.
Tey Nayiaśnieyſzego AUGUSTA klemencyi i *Autor Operis* applauduie.
Nunquam glorioſiùs Corona æſtimatur
Quàm ubi Amor Principis aurum,
& Clementia Unio;
ſine hac:
Regna triſtî gemunt ſub jugô.
Vix enim quidquam liberæ Genti Odioſiùs;
Quàm violenta Imperia.
Svavis Imperii exemplum Orbi dedit,
Sereniſſimus AUGUSTUS II.
Poloniæ Gratianus,
Omnium Principum virtutes in animum tranſtulit,
Severi nè Nomen quidem voluit.
Quare Terrarum Rex erat, & Animorum.
Quem ipſe Amor timuit, & timor amavit.
Pulchrum, & propè AUGUSTI tantùm
Re-

Regnâſſe in animis ;
Solia poſſediſſe ,
& Corda Populi;
Jura dediſſe Provinciis, & Affectibus.
Facilè paret animus, ubi Gratia imperat.
Et verò.
Non Mercurii Caduceum,
Horridum ſerpentum ſibilîs,
ſed Sceptrum ferebat.
Licuit occurrere, Comitari, colloqui,
ad Clementiam Majeſtati compoſitam.
Quoties ab orbe regio verba depromeret,
Amorem loqui, aut Titum Poloniæ,
id eſt : Delicium Regni,
credidimus.
Ità temperabat trabeatum fulgorem,
Ut neminem perſtringeret, læderet neminem.
Poterat Polona Aquila

Irretortâ Coronatum ſolem intueri palpebrâ;
à Gratiarum pendere radiis,
Purpureô nutriri meridie,
ad illecebras.
Alibi quandoq; fulminat ſerenitas;
Sereniſſimi AUGUSTI continuò arridebat.
Nec unquã blandã frontẽ irarum nubes corruperat
ut Cælum Sarmaticum,
Jovem in Rege coleret,
non Tonantem.
Nemo tamen,
Imperante Favore,
Effreni ſervivit licentiæ.
Timebat ſcelus Gratias;
& Amor Regius fræno erat.
Sic mellea CaſtraRex Apum regit,
ſinè Aculeo;

ut dulcem componant laborem.
Sic blandæ acclinant Vitem Etheſiæ;
ut floreat.
Diſcet Poſteritas;
Imperandi Ideam AUGUSTUS dedit:
Juſtitiæ Gladium ferre Reges,
non ad vulnera;
Serenitatem, non ad lacrymas;
Maieſtatem,
Non ad Terrorem Regni, & metum.
Quare non ideo Purpuram induit,
ut Clementiam exueret;
ad Solium evectus,
ut deſpiceret.
Bonum Principem plurimæ formârunt Virtutes
Clementia optimum.
Supremus Pater Patriæ dicebatur, & erat.

NAYIASNIEYSZY.

AUGUST II.

w Apparencyach Wſpániáły.

PAńſkiego umyſłu Wſpániáłość, nie ieſt to rzecż ná ſámey Opińii ludzkiey ufundowána, abo nie doścígła okiem náſzym Táiemnicá, łátwo ſię ná wierzch wynurzy; i iák walne rzeki ziemię, iáko ſłońce Niebo promieńiámi, tak tá Pánow prerogátywá *Operum Magnificentiâ*, *Splendorem* wyſypánego ná appárencye Złotá, oczy ludzkie przeraża. Iáko bowiem w náturze *imbellem non generant Aquilæ Columbam*; ták i w polityce, Páńſki humor nie wietkie trzciny, abo *hu-*

miles miricas, ále nieſmiertelne Cedry, wynioſłe Pálmy rodźi, i funduie. Erygowáne Fábryki, i ſtruktury, iáko z plánty, i delineácyi Architektoniki powſtáią, ták oraz ſą *perfecta Idea mentis excelſæ* Pánow, i Monarchow, zktorych, iák *linea Apellem* Ziemſkich Bogow *creatrîcem potentiam* dochodźiemy.

Smiem mowić, że nie miáłá Polſká Monárchy, ktoryby Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II. *in hoc paſſu* doſzedł. Oſtrukturach, Páłacáh, Ogrodách, Zwierzyńcách, ktoremi Sáxonią Dźiedźiczną, zwłaſzczá Stołeczne Drezno ozdobił, mowić trzebá: *nihil humile molitur mens excelſa.* Sámá mágnificencya tych Fábryk *loquitur*, i nie proſte głazy, ale przepyſzne marmury *de pariete clamant*, że ich tá wſpániała wyſtáwiłá ręká, ktora Páńſtwá cáłe utrzymuie; te ubogáciły ſpezy, ktore Krolewſka wſpániáłość, i *liberalitas*

ralitas non tenebris damnavit, ſed largior imbre, nie tylko *ſveverat innumeras hominum ditare Catervas*, ale i mury ſáme, á ſciány Páłacow regálizować. Zgołá ná káżdy Nayiáśnieyſzego AUGUSTA Architekturze, nie tylko łożonemi ſkárbámi, ále co dźiwnieyſza, częſto i Mátemátyczną Inwencyą, i dyſpozycyą erygowáney, piſáć może *fama poſthuma: Iiſdem manibus jacitur, quibus publicæ felicitatis fundamenta ſunt jacta.* Są zátym Fábryki koſztem Monárchy tego wyſtáwione, nieſmiertelnym Wſpaniáłośći Krolewſkiey koloſſem, ktore iednák wſzytką pompą ſwoią wielkośći Humoru Pańſkiego wyrownać nie mogą, ále przyznawáć muſzą naywſpániáłſze Budynki.

- *Minor eſt Domino, ſit licet ampla Domus.*

Niepodobna mi regeſtrować Fábryk koſztem Páná tego wyſtáwionych, bo i *numerus confundit* pamięć, i *moles* machin

tych *obruit* Pánegiryczne pioro. Iedney ſtruktury, minąć deſkrypcyą moią nie mogę, po ktorey, iák po tryumfalney appii, Wſpániałośći Krolá tego, Czytelnik łáſkáwy dochodźić może. Rzućił był IERZY II. Xiązę Sáſkie ná Elbie Rzece, wielkośćią Wiśle ſię rownáiącey, á byſtrośćią i impetem przechodzącey. Moſt ná Arkádách murowánych. Piękna to czáſow dawnych Fábryká byłá, ale ktora wſpániáłośći Páná náſzego *æquare* nie mogłá; zwłaſzczá, że ią *Antiquitas* iuż znácznie ſkáźiłá byłá, ponieważ: *mors etiam ſaxis, marmoribuſq; venit.* Odnowił molem Nayiáśnieyſzy AUGUST Náſz, ale ták, że Go bárdźiey Fundatorem, niz Reſtaurátorem zwáć trzebá. Srzodek Moſtu, dał ták ſzeroki, że kilká káret *commodè* ſię minąć może, po bokách z dyſtynkcyą mieyſcá niżſzego, ſcieſzki dla wygody, i beſpieczeńſtwá od rozhukánych, ábo roz-

pędzo-

zpędzonych koni, pieszo idących; wszytką zás mostu *superficiem* Ciosem wystał. Utrzymuie *molem hanc* 20. Arkád murowánych, tych fundáment z kámieni kwádratowych, miásto wapná ołowiem zálanych. Ták wysoki, iák zwyczaynym łożyskiem Rzeká dosiąc może. Szkárpy záś Arkad, gdźie wierzchu mostu dochodzą, że są *in formam* kolumny, murowáne, káżda *in summitate* ma okrągłą gáleryą *ab utraq*; *parte* Mostu, ná ktorych spocząć podrożą sprácowáni inni, dla spácyeru prospektem częścią ná Rzekę, częścią ná przemiiáiących dywertować się mogą. Słowem: struktura ták wspániała, że co przedtym Most Práski ná Moldáwie był *in apprehensione*, przy Dreznieńskim estymácyą swoią znácznie utráćił, *omnium Iudiciô*, ktorzy Práską, i Drezńieńską strukturę widźieli, i konfrontowáli.

Nie

Nie mnieyſza wſpániáłość Pánſkiego Animuſzu ſię wydáłá wmeblowániu Páłacow, ktora zwyczaynie od dyſpozycyi Iego *dependebat*, zwłaſzczá ná pryncypálnieyſze Feſtyny, i honoru Krolewſkiego *ſpectacula*, czy *miracula*. Cokolwiek bowiem Gálánteryi w Obiciách, kotárách, i opponách, w kredenſách, Zwierciadłách, Zegárách, Obrázách, i tym podobnych *Raritates* Europá miáłá, w to wſzytko Pokoie, Gábinety, Sale Dreznienſkie uſtroił. Cokolwiek w Ogrodách, i Oránżeriách Włoſka ſzczepiłá Inwencya, wſzytko w krolewſkich Dźiardynách *in flore* było. I owſzem cokolwiek Afryká, i dźika Ameryká w láſách ábo w odludnych Polách żywi, to ſię w krolewſkich Zwierzyńcách ſrożyło. Co mowić o pompátycznych Bálách, Illuminácyách tyśiącámi ſwiec Járzęcych obiáſnionych, ktorych przed nim Polſká nie

widźiá-

widźiáłá; widźiáły ślepe nocy *radios* Máieſtatu Iego, od ktorych práwie ludzkie slepły oczy, á Gwiazdy gáſły. Zebym ſię záś nie zdał Hyperbołámi nádrabiáć, ále żeby káżdy z Czytáiących to, widźiał, że nie tylko żadna nie ieſt ſtylu Pánegirycznego exággerácya, ále raczey *inferior Operum magnitudine* narracya.

Idę do Hiſtoryczney deſkrypcyi walnieyſzych, i pryncypálnieyſzych Appárencyi, ktoremi *Hiſtoricam Fidem evinco.* Naprzod przy pierwſzym do Polſki Ingreſſie ná koronacyą, weſzła z Panem tym do kraiu naſzego *Majeſtas*, i pompa parady, Monarchy tak Wſpaniałego Umyſłu godney; Maieſtat nie tak Tronu, iak Czoła, i Oſoby Páńſkiey, tym porządkiem poprzedzałá kalwakata *Die 2. 7bris Anno 1697.*

1mo. Mieſzczanie Krakowſcy konno, na Kupcow *Contubernia*, i Rzemieśnikow Cechy podźieleni.

2do. Polſkich Regimentow Gwárnizon Mieyſki.

3tio. Dwá Regimenty Drágonii Polſkiey.

4to. Stánowniczy Sáſki *in aſſiſtentia* dźiewięci Trębáczow, i Kotłow; ktore Inſtrumentá, i 24. Paziow Krolewſkich Trąmby, i Kotły ſrebne z pod złotniczey wyſzły ręki.

5to. Kalwákátor 24. Rumakow z ſobą prowádźił, wſzytkie kármázynowym akſámitem, ſrebrem bogáto háftowánym z Herbámi Sáſkiego, Domu okryte były.

6to. Prowádzono 40. Mułow Juczonych, Juki záś żołtemi oponámi zárzucone, ktorego koloru akſámitem i lektyká Páńſka wyſłána byłá.

7mo. Drugi Stánowniczy Sáſki prowádźił zá ſobą 13. Káret poſzoſtnych, Kawálerow Sáſkich; Pánowie iednák Ich konno Májeſtatowi aſſyſtowáli; káżda káretá miáłá ſwoich lokáiow, nowomunderownych.

8vo.

8vo. Szły 4. Kárety Biſkupá Paſſáwſkiego, w ktorych ſiedźieli káwálerowie, i Duchowieńſtwo Práłatá tego. Biſkupia iednák káretá ſámá tylko párádowáłá ze 20. Lokáiami bogáto ſzámerowánemi.

9no. Większą nie rownie párádę uczyniło 12. káret krolewſkich, ktore przodkowáły ſámego Krolá kárecie pyſzno bogátey w 8. koni Izábelowych, przy káżdym boku áſſyſtowáło Lokáiow 12. w bárwie zołtey kroiu Szwáycarſkiego.

10mo. Jáchał konno Kálwákátor, ktory 8. koni Krolá Jmći prowádźił z bogátym ſiądzeniem, rządámi od kleynotow ſwietnemi.

11mo. Náſtąpili zátym dway Stánowniczy Gábinetowi przy ſrebrnych kotłách, i 12. teyże materyi trąmbách.

12mo. Jmć Pan Graff Von Eksberſcheng *in Comitatu* Miniſtrow, i Káwálerow Sáſkich w linią uſzykowánych.

13tio. Regiment Kiryſierow Generałá Artylleryi Jmći Páná Graffá Reyſſen.

14to. Polſkich Pancernych Chorągwi ſześć.

15to. Huſſarya Polſka pod trzema Chorągwiami.

16to. Szlachta Polſka z Dworami ſwemi.

17mo. Senatorowie Polſcy, z ktoremi przed Krolem Jmćią konno iachali dway Infułaći Polſcy.

18vo. *Immediatiùs* ieſzcże przed ſamym Báldáchymem, *Inſigne* honoru ſwego, Laſkę Marſzałkowſką kleynotami ſuto ſadzoną trzymał Marſzałek W. Kor: Xiąże Jmć Lubomierſki.

19no. Marſzałek W.Kor: był *ſidus prodromũ* Twarzy Nayiáśnieyſzey AUGUSTA II. ktorą, wieżdzaiąc pod Baldachynem (ten Rada Krakowſka unoſiła) do Stołecznego Miaſta Korony Polſkiey, nie tylko Krakow, ale i całe obiaſnił Páńſtwo; widźiał nie zli-

zliczony lud, i *adoravit Orientem Solem*; á w Páńſkiey mánierze, więcey Párády, niż w całey Aſſyſtencyi doyźrzał. Wypogodzone czoło, weſoło poważne oko, więcey luſtru dodawáło, niż kleynoty, ktoremi guzy u ſukien, Szpadá, Rząd, Pioro ná głowie iáſniáło. Krolewſkiego ciáłá ſimmetrya, wſzytkiey pompy, nie tylko *Ingreſſu* tego, ále ktorą naywyżſi Monarchowie formować mogą, *Ideam* i *Compendium concluſit.* Zgołá: *ſic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat*, że Monárchowie *prototypon* ukłádności Páńſkiey, Inni wſzyſcy Naywyżſzey eſtymácyi, oraz nayniżſzey Adoracyi *motivum* z iednego Monárchy *derivare* mogli. Stroy Iego: Páludáment Traderowy, modrą weſtą podbity, gronoſtáiámi blámowány; koń pod nim Izábelowy, rządu *pretium*, práwie *ſine pretio*; przy ſtrzemionách ſzło Drábantow w ſzwáycárſkim ſtroiu Cytrynowego

koloru 50. Lokáiow 48. Laufrow 12.

20mo. Zá Báldáchynem Krolewſkim iechał konno bez pary Biſkup Páſſawſki.

21mo. Zá nim czterech Kánonikow Krákowſkich.

22do. Zá temi Podkomorzy Sáſki Jmć Pan Fleming wkomitywie Generała Leytnanta, i Koniuſzego Saſkiego z kapitanem Drabantow.

23tio. Dwie kompanie Leib Gwardyi Saſkiey.

24to. Paradę zaś kończył Leib-Regiment Kyryſierow.

Po Ingreſſie naſtąpił 5ta *Septembris Actus Coronationis*, ktory że ſię zwyczaynemi odprawił Ceremoniami Pánſtwá tego, dla tego, od nich *abſtineo*. Krol Jmć z Pałacu krolewskiego drogą Suknem Karmazynowym uſłaną ſzedł pieſzo do Katedralnego Kościoła w złociſtey Zbroi modą Rzymską uſtroiony, w Paludamencie

ciè arcybogátym, gronoſtáiámi po kráiu obłożonym, nie co ná wierzch wyłożonym. Tám *Profeſſionem Fidei* uczyniwſzy, i własną Ręką podpiſawſzy, koronę wziął od J. W. Jmći Xiędzá Biſkupá Kuiáwſkiego STANISŁAWA DĄMBSKIEGO, iáko *Vice* koronatorá Krolow Polſkich *in defectu* Xiążęćiá Jmći Kárdynałá, i Prymáſá Rádźieiowſkiego, ktory ná ten czas ieſzcze był *aliarum Partium.*

Z okázyi Ingreſſu tego Krolewſkiego, i koronácyi, przyłączę tu Kazánie J. W. Jmći Xiędzá ANDRZEIA ZAŁUSKIEGO Biſkupá ná ten czas Płockiego, á potym Xiążęćiá Wárminſkiego, AUGUSTA II. ktore że, i oſobliwſzym ſkoncypowáne dowcipem, i *facundô ore* w kollegiácie Wárſzáwſkiey *Annô 1697. Die 15. Maji* powiedźiáne do Elektorow Polſkich, (iáko to Jáſńie O. Domu tego *Characteriſtica* ieſt Mądrość, i wymowá,) dla tego godne

dne nie tylko łácinſkiego (wktorym iuż ieſt *Epiſtolarum Hiſtorico Familiarium Tom. 2do.* wydane) ale i Oyczyſtego i powtornego Druku.

Optio Vobis datur, eligite. Joſue 24.

Mow co chceſz poſtronna zázdrośći, pięknyż to przećię Polſki náſzey ſpecyáł, że wolnemi głoſámi obiera ſobie Paná, że nie wkolebce iákiegokolwiek *fortuita natalium* przynieſą, ale wpolu, ile ięzykow wolnych, tyle *ſuffragia* ogłaſzáią. Rzymſkiego Pánſtwá Elekcya ná ſiedmiu głowach záwiſłá inſzym *imponitur acſi natus eſſet Dominus* od cudzey woli biorą Páná; ſámá Polská zá łáską boską ſzyie nie ma, ktorąby pod iárzmo poddałá niewoli, ſámá niezwyczaynym nie bez zazdrośći inſzym narodom ſpoſobem, pod Niebem otwártym ſzuka, pod otwártym Niebem znayduie Páná. Nie ciſnie ſię *ſupplex* w Monarchow klientele, ále przyimuie ſtáráią-

ráiących ſię oſię, nie uważaiąc: *Athenîs nati, an Thebîs* ná łono ſwoie. Doſtępuią gdźie indźiey *caſu, quod virtuti debetur*, ktorym potym choć naylepſze przykłády Przodkow nie wiele pomagáią, iáko owo *Æſchilii Dionyſio nihil profuerunt pugilaria.* My tym nad inſze narody chełpić ſię możemy Polacy, że *per nos Reges regnant.* Oſobliwa tá Narodu náſzego pociechá, i ozdobá, że z wſzelką oſtrożnośćią *providendo pridie, ne pigeat poſtridie*, do Elekcyi przyſtępuiemy. Gdźie indźiey ieden tylko pánuiący Dom, *cæteri ſervi*; my ſzánuiemyć Dom Pánow náſzych Nayiaśnieyſzy, ale poſtáremu náſzych wolnych głoſow nie obliguie urodzenie, ale nákłania Cnota, *pro arbitrio legimus Principem, donec unus eligatur, multi deſtinantur.* Nie dźiękuie przykładem niewolniczych Narodow zá Páná, iákiegokolwiek *ex Domo Regnatrice ſors* poda *naſcendi*, Oyczyzná náſzá,

ále i owſzem od Pánow ſwoich zá koro-
nę odbiera Dźięki, gdy Im ſercá náſze
dobrowolnie poddáiemy. Coż mowiſz
ná to poſtronna zazdrośći? *quæ cum procul*
nimis aſpicis, nihil vides. Niedał ci Bog
tákich prerogátyw, wolnośći, i ſwobod
non fecit taliter omni Nationi. Zádawa ſobie
Eutymiuſz pytanie, czemu Zácháryaſz
Páná Bogá náſzego, Bogiem tylko nazy-
wa Izráelſkim, i odpowiáda ſobie: *quia*
cæterorum quidem DEus erat, ipſis etiam nolen-
tibus, ſolorum autem Iſraelitarum ultroneè, & per
Cognitionem. Specyał to w Pánu Bogu ná-
ſzym, bydz Krolem Izráelskim, bo go
wolnie zá Páná, ſobie obráli; ſpecyał to,
gdy Krol nie *nolentibus*, nie niechcącym,
ále przez wolne obranie, *ultroneè* przez u-
znánie go za Pána *per cognitionem*, panowac
zaczyna, na Tronie ſtawa, Berło bierze.
leżeli do kogo, to do nas Polakow to ſię
mowic może: *reliquit eos in manu conſilii*
ſui,

ſui, Regnum intra vos eſt, á Tertulian przydáie: *in manu veſtra, in poteſtate veſtra.* Prowádźiłá kolumna lud Izráelſki, ktora na iedney ſtronie świátło, na drugiey widźiáłá obłok. Prowádźi cię cny Narodźie wola Boſka, ktorey, *ſi obedieris, lucem; ſi nõ obedieris, nubẽ;* obaczyſz, *optio tibi datur.* Maſz ná práwey ręce świátło, ná lewey obłok, uday ſię gdźie chceſz, *ad quod volueris, porrige manum tuam.* Chceſz dobrego Páná, chceſz áby był *Orientis fatalis occidens*, chceſz áby podzwignąwſzy Oyczyznę, dawny iey przywrocił Splendor. A to ieſt wręku, i w wolnym ięzyku twoim: *bonus, vel malus, ut placuerit, dabitur tibi, optio tibi datur.* Stárayſię tylko o to, áby, *quod ad Salutem tuam comparatum eſt, per abuſum non vertatur in perniciem.* Pámiętay, że wolność ieſt iáko Słoń, ktory; gdy przypadkiem raz ſię obáli, ábo nigdy, ábo przynaymniey bárdzo trudno ſię podnoſi. Strzeż ſię, áby náſmiewáiąc ſię nie-

nieprzyiázne Narody, gdybyś miáłá, u bron Boże, pobłądźić, tegoć nie wyrzucáły, co *poſt liminio* gubiącym dobrowolńie wolność mawiano niewolnikom w Athenach. *Neſciviſti liber eſſe, ſcias ergo eſſe ſervus*: Gdybyś tylko ſobie porádźić umiáłá, i chciáłá Polſko moiá, ieſzczebyś, iáko Fenix, z własnych powſtáłá popiołow, mogłábyś iáko Orzeł odrodzony, żyć, i bydź ſzcześliwa. Byłábyś znowu ſtráſzna nieprzyiaciołom twoim, byłábyś w reſpekcie u przyiacioł, byle tylko teráźnieyſza twoia akcya, ktorey *theatrum* cáły świát, *ſpectator* BOG, árgument Dobropoſpolite, nie oddaláłá ſię od Centrum ſwego, od ſławney ku Oyczyznie Przodkow twoich zárliwośći. Pomowmyſz o tym poufále z ſobą, chóć mniey porządnie, bo i wtym niech znáć będźie wolność, nie wprzod iednák, aż uczyniemy to, co uczyniło Kollegium Apoſtolſkie, kiedy

kiedy złączywſzy ſię do obránia ze dwoch iednego, zá ſukceſſorá złemu uczniowi przyſtąpic do Elekcyi niechcieli, ażby ſię byli Bogu ſwemu upokorzyli: *orantes dixerunt; Tu Domine, qui corda noſtri omnium noſtrum, oſtende, quem elegeris. Ponamus* i my *thymiama coram Domino;* bo ieżeli BOG drogi ábo przynaymniey ſcieſzki nie pokaże, to między ták wiele Godnych Konkurrentow *quærens meliorem, cum copia ſit optimorum*, Oyczyzná náſzá, *num hàc, an illàc ire debeat, incerta conſilii erit. Obſecramus ergo Domine, mitte, quem miſſurus es.* Otworz Boże ſercá náſze, ponieważ oczy otworzone bydź nie mogą, ábyśmy *non in contentione, aut æmulatione*, ále w zgodźie Chrześćiánſkiey, w miłośći Bráterſkiey, w cnocie Staropolſkiey Chwałę twoię, dobro Oyczyzny zá cel intencyi naſzych, zá przewodniká rad náſzych, zá regułę mieli deliberácyi náſzych.

Odłożywſzy to wpole, co wolno, iá-

ko ſzláchcic, chocbym miał ſam ieden zoſtáć, ſmiáło, iáko poprzyſiężony Senator, choćbym miał *anathema* bydź *pro fratribus, fiducialiter dicam, & non timebo.* To tylko teraz przy obecnośći Bogá, ktory chce, áby ſłowá káznodźieiow były nożem, co kráie, á nie kwiátem, co pachnie, ztey kazalnicy mowić chcę, co i mnie ſamemu mowiącemu, i wam ſłucháiącym według Bogá rozumiem bydź naypotrzebnieyſzego. Ieżeli záś, iáko to ex *Cathedra veritatis*, ciężka komu zdáć ſię będźie prawdá, lubo pámiętáiąc ná Páwłá S. przeſtrogę *formam habe ſanorum verborum*, idąc przykładem Mátki Boſkiey, ktora Przedwieczną prawdę pieluſzkámi ukrywáłá, wiedząc że prawdá ieſt, iáko wodá święcona, ktorą gdy dyſkretnie pokropiemy, dźiękuią nam; gdy zbytnie poleiemy, gniewáią ſię; wiedząc, że nie káżde lekárſtwo káżdemu zołądkowi ſłuży, nie káżdy

zdy czas i mieyſce prawdźie, dyſkretnie iey zażywác będę, ieżeli iednak *vera pro gratis neceſſitas loqui coget*, wymawiam ſobie wczeſnie; że nikogo záiąć niewinnego w honorze, nikogo iáko chwalić, tak gánić *in particulari*, nikogo wytknąć *directè, vel indirectè* nie myślę, proteſtuiąc ſię z Hieronimem S. *Si quis mihi iraſci voluerit, ipſe de ſe quod talis ſit, confitebitur; dum iraſcuntur, ſuam indicant conſcientiam, multòq; pejus de ſe, quam de me ſentiunt, ego enim neminem nominabo.* A to po proſtu rozmowię ſię z Oyczyzną pod Figurą Sámuelá, wten ſpoſob. Wiádoma ieſt Hiſtorya, ktokolwiek Piſmo S. czyta, w Xięgach krolewſkich. Rozkázuie BOG Sámuelowi, żeby więcey tego nie płákał krola, ktorego dłużey z wiecznych, á nie dościgłych Dekretow ná Tronie mieć nie chciał, *uſquequò tu luges.* Godźien ci ten Pan żalu, ktory żyć będźie wpámięci u ludźi, poki

życ

życ będą ludźie; ále coż czynić! uſkárzyć ſię ná tę odmiánę możemy, odmienić iey niepodobna; *uſquequò luges.* Nie chcę, mowi Bog, *ut regnet ſuper Iſrael, providi mihi Regem.* Bierz ſię w drogę Sámuelu, idź, ſzukay tam Páná, gdźiem ia Go ſobie od wiekow przeizrzał, aż Sámuel drząc rzecze: *quomodò vadam? interficient me.* Powinienemci Boże, i Pánie moy czynić to, co każeſz, ále mię poſtáremu ſtrách, boiazń bierze: *interficient me.* A za nie wieſz, iákie pogrożki, bá i iuż ſkutki, iákie furye, iákie záwzięte gotowánia. Wżdyć to iuż Pánie chcą przeciwko dawnemu, i przez ták wiele wiekow obſerwowanemu zwyczáiowi ſciány poboczne z ſzopy wyrzucáć, zá cel ſobie i tego, i owego bráć. Wżdyć to uſtáwicznie wſpominaią owe bayki Gliniańſkie, o ktorych żaden Hiſtoryk, ani domowy, ani poſtronny nie wſpomina,

w da-

zdy czás, i mieyſce prawdźie, dyſkretnie iey zażywáć będę, ieżeli iednák *vera pro gratis neceſſitas loqui coget*, wymawiam ſobie wcześnie, że nikogo záiąć niewinnego w honorze, nikogo láko chwalić, tak gánić *in particulari*, nikogo wytknąć *directè, vel indirectè* nie myślę, proteſtuiąc ſię z Hieronimem S. *Si quis mihi iraſci voluerit, ipſe de ſe, quod talis ſit, confitebitur; dum iraſcuntur, ſuam indicant conſcientiam, multòq; pejus de ſe, quàm de mè ſentiunt, ego enim neminem nominabo.* A to po proſtu rozmowię ſię z Oyczyzną pod Figurą Sámuelá, wten ſpoſob. Wiádoma ieſt Hiſtorya, ktokolwiek Piſmo S. czyta; w Xięgách Krolewſkich Rozkázuie BOG Sámuelowi, żeby więcey tego nie płákał Krolá, ktorego dłużey z wiecznych, á niedośćigłych Dekretow ná Tronie mieć nie chćiał, *uſquequò tu luges.* Godźien ći ten Pan żalu, ktory żyć będźie wpámięći u ludźi, poki żyć będą lu

dźie; ále coż czynić! uſkárzyć ſię nátę odmiánę możemy, odmienić iey niepodobna; *uſquequò luges.* Nie chce, mowi BÓG, *ut regnet ſuper Iſrael, providi mihi Regem.* Bierz ſię w drogę Sámuelu, idź, ſzukay tám Páná, gdźiem ia Go ſobie od wiekow przeyrzał; aż Samuel drząc: *quomodo vadam? interficient me.* Powinienem ći Boże, i Pánie moy czynić to, co każeſz, ále mię poſtárèmu ſtrách, boiaźń bierże: *interficient me.* A za nie wieſz, iákie pogrożki, bá i iuż ſkutki, iákie furye, iákie záwźięte gotowania. Wżdyć to iuż Pánie chcą przeciwko dawnemu, i przez ták wiele wiekow obſerwowánemu zwyczáiowi ſciány poboczne z ſzopy wyrzucáć, zá cel ſobie i tego, i owego bráć. Wżdyć to uſtáwicznie wſpominaią owe bayki Gliniáńſkie, o ktorych żaden Hiſtoryk áni domowy, áni poſtronny nie wſpomina, w dawnych tylko ſzpárgałách

łách proiekt, o ktore nigdy nie trudno, znayduie ſię, á przecięż iáko prawdźiwą álleguią Hiſtoryą, oną ſtráſzą, *quomodo vadam?* Iákoż tedy woli twoiey doſyć uczynić mam? czy mogęż ſię ſpodźiewáć, że mi wolno obráć tego przyidźie Páná, ktoregoś ty ſobie, i nam przeyrzał. Nie lękay ſię, *ait Dominus*, Sámuelu. Oto maſz naypierwſzą głowę, ktory *charitate, ut Filius, curâ ut Pater, ſollicitudine ut primus* pilno około Dobrá Poſpolitego chodźi. Oto maſz Senat, u ktorego iáko *ſine Ambitione Curules*, ták *ſine intermiſſione* około Oyczyżny *Curæ*. Oto Synowie Koronńi, Piáſtunowie wolności, Opiekuni ſwobod, Dźiedźicy zazdroſnego od wſzyſtkich Narodow kleynotu. Ato Poſpolite ruſzenie, mur Chrześćiáńſtwá Poganſką nigdy nie przełamány nawáłą, Gniazdo Elektorow, wolności zamek, ſwobod nádwątlonych plaſtr zgromadza ſię, nie dla te-

go, *ut multitudine vincant*, nie dla tego ábyć ſtrách czynili, ále żeby pieſzczony kleynot, iedyną oká twego Zrzenicę, miłą wolność utrzymuiąc, do rozmnożenia ſławy, do zátrzymánia Praw, do obránia dobrego Páná pomogli. Nie obawiay ſię zátym Sámuelu tych, ktorym *in turbis quies, in turbido* obłow, ktorych głowy pełne wiátrow, ná powietrzu tylko Zamki wyſtáwuią, ktorzy to *non ad ſobrietatem*, ále *ſapiunt ad ebrietatem*, i dla tego *Spiritus vertiginis*, *Spiritus vitrioli ad violenta per vinolenta* ich prowádźi. *Pacificus erit ingreſſus*, będźie tákich więcey, ktorzy utrzymáią wolny káżdego głos, *pari ſecuritate loquemur, & audiemur.* Spráwi to Bog, że będźiemy *Unicordes*, *unilingves.* Nie będą mieli tey pociechy, ktorą ſobie nieuważną imprezą wzbudzeni obiecuią, nie udádzą ſię zle ufundowáne machiny, ſáme przytłumić mogą ruiny ſtáby ten budynku ich fundament

dáment, dármo ſię uzbraiáią, áby zátłumili wolność; dármo ſię armuią, áby byli przećiwko wolnemu káżdego rozumieniu, przećiwko tákiemu będźie Bog, ktory *Conſilium pravorum diſſipat.* Te kámienie, ktore przeciwko wolnym głoſom rzucáć chcą, ná ichże ſpáść mogą głowę. Te ſidłá, ktore ná wolność záſtawiáią, ták ich powikłáć mogą, że ſię z nich nieuwolnią. I ty ktożkolwiek ieſteś, coś bezbożnym żelazem Synowſką przeciwko Mátce uzbroił rękę, coś przez nieſłuſzne, i obrzydliwe ſpoſoby, przez ták wielką ubogich ludźi oppreſſyą, czegoś dokazać chciał, ſtánieſz ſię ſam niefortuny ſwoiey Architektem, ſam ſzczęśliwośći twoiey nieprzyiaćielem, ſam wſtydu twego, i chańby rzemieśnikiem, w utách własnych twoich przećiwko tobie lac ſię będą kule, tá broń, ktoráś przeciwko Oyczyźnie wyoſtrzył, w twoich

zátopi ſię żyłách, *gladius eorum intrabit in-corda ipſorum.* Ieżeliś chciał budować á-bo ſobie, ábo komu inſzemu fortunę ná ruinie náſzey, ieżeliś chciał ná oppreſſyi ubogich, á niewinnych ludźi ſwoię ábo czyią aſſekurować ſzczęśliwość; pomię-ſzam, mowi Bog wyráźnie, twoię rádę, zkonfunduię twoie zamyſły, poſzárpię twoie przedſięwzięćia, ſtánieſz ſię przy-ſłowiem poſpolſtwá, i ſmiechem opuſz-czony od cudzych, porzucony od ſwo-ich: *opera inutilia, cogitationes inutiles.* U-twierdźiwſzy boiáźliwego Sámuela BOG, mowi dáley do niego: *Vitulum de armento tolles in manu tua.* Gdym ná te ſłowá w Biblii nápadł, przyznam wąm ſię ſzcze-rze, boć ſię ináczey, ile tu przy obecno-ſci Bogá, mowić nie godźi, żem ſobą zá-trwożył, i zálterował, i mowiłem ſobie: Hey dla Bogá! czy nam znowu Sámuel ten nie uczyni ták, iáko uczynić przy-

naglo-

naglony musiał Aáron; napadł ná niego hukiem, i hurmem strwożony lud Izráelski, i w wielkim niebespieczeństwie, nierozumieiąc, áby Ich ieden sálwować mogł BOG, o wielu prosi: *fac nobis Deos*; aż on *fecit vitulum*, zá Bogá, zá Páná pokazał Im nie Orłá przynaymniey, ábo Lwá, ále cielę, coby nim kázdy rządźił, coby go i ten, i y ow zá nos wodźił. Iákieby to nieszczęśćie było, gdyby tego czásu, takiego Páná w regestr wpisáć się miáło, ktoryby był ubogi w sposobność, nie dostátni w sławę, nagánny wobyczáiách. Rozum twoy Sámuelu, ktory táką ná cáły świát ma sławę, byłby ciemnieyszy, niżeli było Słońce przez trzy godźiny, pod czás smierci Chrystusowey, gdyby nieszczęśćie chciáło, żebyś niegodnego obrał, zmnieyszyłáby się twoiá reputácya, przybyłoćby wzgárdy. Po zeyściu KlaudyuszáCesárzá nieuważnyRzym między

dzy fałszywych policzywszy Go Bogow, honory wyświadczáć chciał temu, ktorego i wspomnienia niegodne było Imię; aż mędrśi rzekli, nie mogąc się zbronić większey liczbie: Iużcimy pozwolemy ná to, ále ktoż mu wystáwi Ołtarz, kto w niebespieczeństwie zostáiąc, iego o sukkurs będźie prosił, kto się od niego obrony będźie spodźiewał: *hunc Deum quis colet?* ieżeli tego uczyniemy Bogiem, cáły świát nas będźie miał zá mniey rozumnych; náśmiewa się Augustyn S: *dum tales Deos facitis, nemo vos Deos esse credet.* Podwyższenie niegodnego, zmnieysza wielkość podwyższáiących; kto okrywa promieniem głowę niegodną, nie oświeca iey, lecz ciemni siebie: *cum quosdam ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa deturpavit.* Nie dopuszczayże tego wszechmocności Boska, áby tu odmieniły się Threny Elizeuszá, ktore i same z fundá-

mentu

mentu poruſzyć mogą źiemię: *vidi ſervos in equis, & Principes ambulantes, quaſi ſervos ſuper terram.* Odnowiłbyś Sámuelu obrzydłość tych wiekow, kiedy Niewolnicy ná pięknych ieźdźili koniach, á godni pánowánia zmieſzawſzy ſię z Poſpolſtwem, byli poſmiewiſkiem Iego. Ale nie boię ſię tego, i owſzem prędko ztey uwolniony ieſtem apprehenſyi, wſpomniawſzy ſobie, że Sámuel oſtrożny, pewnie ſkłonność ſwoię do kandydatá fundowáć będźie ná wielkośći godnych pánowánia przymiotow. Pewnie nie będźie podobien do owego Iezdzcá, ktory bez wędźidłá bieżąc ná koniu ſpytány, gdźie by ták prędko iáchał, aż on, ſpytayćie ráczey koniá, gdźie mię prowádźi.

Unge cornu tuum oleo. Wychodź że iuż Sámuelu *in campum Electoralem.* Podź w Dom Izaiego, ledwo tám ſtánieſz, pokażą ći záraz Eliábow, Animádábow, Sam-

mow, ktorych Imiona iáko ſię tłumaczą, odſyłam do Expozytorow Piſmá S. bo choćbym ich tylko właſne ſłowá przytoczył, zdałbym ſię i temu, i owemu wyráźnie przymowić. Mowićby ſię muſiało ná iednego: *projeci eum*; ná drugiego: *non hunc elegit*; ná inſzych: *non elegit Dominus ex iſtis.* Więc opuśćiwſzy otym, luboby potrzebne były, morálizácye, idę do Sámuelá. Oſtrożńie Sámuelu, roſtropnie, uważnie wtey Elekcyi poſtępuy ſobie, bo idźie o Oyczyżnę, ktorey ruiná *te quoq́; fractura eſt.* Pámiętay naprzod ábyś tákiego obrał Krolá, ktoryby Wiárę Swiętą (bo tą dotąd ſtoiemy) utrzymał, ktoryby nie ceremoniálny, nie malowány, ale prawdźiwy był kátolik, wſzák ieſt na to Státut: *Rex Catholicus eſto.* Zginęli Betſámitowie, że ná przyiśćie Arki uważáli bárdźiey interes kráiu ſwego, niż Chwałę Boſką. Mowię tedy do ciebie z Aureliu-

reliuſzem: *Res Divinas age, & Deus tuas perficiet.* Obieray tákiego, ktoryby był Krol pobożny, Oyćiec Oyczyzny, nie tyran, obrány dla pożytku ſwoich poddánych, nie dla ſwoich intereſow, ſzczodry z ſwego, nie łákomy na cudze. Pámiętay Samuelu, że ſłomá, á źiárno rowni w urodzeniu práwie *gemelli, ſua cuiq; grano palea eſt;* á przećię ſłomá ſłomą, źiárno źiárnem, ſłomá dla oſłow, źiárno dla Krolow. Nie uwodź ſię appárencyą, lod zda ſię bydź kryſztałem, á nie ieſt. Tęcza zda ſię mieć kolory, á nie ma ich, *colores oſtendit, & non habet.* Nie káżda chmurá ſpuſzcza deſzcz, z oſtrego ciernia miękka wychodźi roża, z miękkiego korzenia kolące głogi, nie tylko ná teráźnieyſze akcye reflexyą czynić, ále i przyſźłe uważyć trzebá. Pámiętay Sámuelu, że ten, kto ſobie tylko ieſt dobry, ieſt dla wſzytkich zły, bo táki *non curat, ut aliis ſit malè,*

modo ſit ipſi benè. Ze krolowi doſtátku potrzebá, *ne Princeps egeat.* Łotr dobry Chryſtuſá zá Páná i Krolá uznał, áby, gdy przyidźie do kroleſtwá, nań pámiętał, proſi, czemu? bo widźi że Pan, *Domine.* Wielki błąd, nędzę ná Tronie oſádźić. Przychodź Sámuelu ná to mieyſce *Conſilii publici*, żebyś ſię do żadney *partialitatem*, do żadnego prywatnego Intereſſu nie wiązał, wyſtrzegay ſię ſzkodliwey Rzeczypoſpolitey *ſingularitatem. Unus quiſq; Noſtrum non eſt unus, ſed multi*, przymawia *Origenes.* Niech będźie *Campus Electoralis*, iáko Arká Noego; gdźie weſzły zwierzętá z záwołánia Boſkiego, nie z zálecenia cudzego, nie z páſſyi właſney, nie z faworu, bo tego ſłowá, ani w ſtarym, ani w nowym Teſtámencie nie znaydźiemy. Ieżeli rádá twoiá Sámuelu, nie będźie rádá ſtáła, rádá rozumna, ráda páſſyámi nie zmięſzána, áffektem nie oſzukána, uprzedze-

dzeniem nie zwyćiężona. Ieżeli rádźie twoiey Sámuelu wiárá prezydować, pobożność wotować, wierność *ſuffragia* zbierać, ſpráwiedliwość rezolucye opowiádać, Dekret Elekcyi poczciwość piſáć, Boiaźń Boſka pieczętować go nie będźie. Ieżeli zli, przewrotni, mniey uważni tylko dokázywáć będą, i ty Sámuelu zginieſz, i nas zgubiſz. A iákoż ſię, mowi Ambroży S. maſz ſpodźiewáć iednego thnienia, dobrey rády od tego, ktorego wnętrzności zárażone ſą truciznᾳ intencyi nie dobrych; iáko rozumieć ma lepiey ten nád innych, ktorey gorzey nád innych czyńi; iáko rádźić komu inſzemu ma ten, ktory ſam ſię ſobą mieſza. Iáko wynidą wody klárowne z gruntu błotniſtego, iáko doydźie celu ſtrzałá, kiedy ią Páralityk wypuſzcza; iáki Dekret wyda ten Sędźia, ktory drzy od ſtráchu, ktory ſię nádźieią chwieie, ktorego gniew

wzbudza, ktorego złość opánowała, pomſtá otoczyłá, ámbicya okrążyłá, łákomſtwo ſkorumpowáło, obrotne frántoſtwo wyćwiczyło, iáko widźieć grunt máią oczy w pomieſzáney wodźie, iáko beſpiecznie ſtąpáć máią nogi, ieżli Niebo ciemne, á dołow pełno; iáko utrzyma ręká pochodnią zápaloną w ſzumiące zewſząd wiátry; ſzuka ten, kto mu pożyczy mozgu, áby tym bárdźiey ſzalał; kto będźie przewodnikiem, áby tym bárdźiey błądźił, kto kierować będźie ſtyrem, áby tym bárdźiey utonął; kto pomoże do podnieſienia ſię wyżey, áby tym ſromotniey ſpadł.

Nie uwodź ſię Sámuelu *prava ambitione* dokazánia ſwego, przyczyną nieſzczęśćia Oyczyzny naywiekſzą ambicya, bo tá podobna do koſzuli, ktorą náprzod ná ſię kłádźiemy, á ná oſtátku zdeymuiemy, Nie trzymay ſię w uporze, bo u-

por

por ieſt nieprzyiaćiel rozumowi; nie uwodź ſię *dulcedine privati lucri*, ſtrzeż ſię, ábyć złoto więcey niż ſłuſzne rácye, nie wyperſwadowáło, ktore ma moc do wyperſwádowánia, choć nie mowi. Nie uwodź ſię Sámuelu intereſſem, nie uwodź ſię łákomſtwem, ktore *accuſant quidem omnes, ſed colunt.* Arſzenik to iádowity, *ſua cuiq; utilitas.* Athenſki Zoil powiada, że miłość żelázá, złotą urodźiłá wolność; prágnienie złota, żeláźną wydáło niewolą. Ieżeli ná zruinowánie wolnośći dáie Achas *munera, nihil ei proſint*, mow z Danielem, *munera ſua ei ſint*, bo ztąd nie wielki pożytek, nie długa pociechá, á wieczna ná ſumnieniu, ná honorze, ná właſnym intereſſie hánbá, i zgubá. Morze wſzytkie pożera wody, á ſámemu nic nie przybywa: *Flumina currunt, & mare non redundat.* Niech ſię Sámuelu nie nádymáią *in Spiritu vehementi*, niech bęgźie

dáleki

dáleki dźwięk, czyli brzęk ow: *factus eſt ſonus, ſonus de alto, ſonus repentè.* Przypomniey ſobie Sámuelu prawo Athenczykow: *piſcator retialis non ſit civis*; racya; *ne in turbido Remp: piſcari poſſit.* Oſtátniaż to Rzeczypoſpolitey ruiná, gdźie ná plac wychodzą owi *retiarii*, ktorzy ſiatkámi rozum záwikłáią, z Oyczyzny, z Mátki właſney, oczy záſłoniwſzy, babkę czynią. Czapká ieſt Hieroglifik wolnośći; náciſniey Sámuelu, náſuń ná uſzy czapkę, żeby propozycyi wolnośći ſzkodliwych nie ſłucháły, żeby záś dawſzy ſię uwieść affekt, abo *non præcurrat*, abo *non deſerat rationem.* Podź po ſtáropolſku, nie ſzukay *Compendium* ſwego *diſpendiô* Rzeczypoſpolitey, ieżli chceſz, żeby tá wolność, ktora dotąd *rumpebat jugum*, *frangebat vincula*, trwałá; żeby Oyczyzná w ſłużebniczey nie chodźiłá poſtáći, żeby iákikolwiek Piłat według upodobánia ſwego krolá

nie

nie przyprowádźił: *adduco eum vobis*, áby nam Go *per violentam impoſitionem* nie pokazał, nie tytułował: Oto maćie Krolá, *Ecce Rex veſter.* Bo ubroń Boże tego! iużby wten czás i po żydowſku nie rychło záwołać było, nic nam po tákim, *tolle, tolle.* Nie trzebá tedy tam ſpáć Sámuelu, gdźie nieprzyiáćiele, bá i przyiaćiele czuią, trzebá na káżdą ſtronę otwierać oczy, nie zámykáć powieki, ná kſztałt owych zwierząt wpiſmie, ktore i z przodu, i z tyłu pełno oczu miáły. Nie żáłuie biedny wąż całego ćiáłá, kiedy o głowę idźie. Niech ieno będźie tylko *communis boni* ſtáránie, niech *ad hanc ideam* obrocone będą wſzytkie náſze myśli, to nam BOG, i rozumna á zgodna rádá da tákiego, przy ktorymbyśmy i poiedynkiem do upadku nie ſzli, i ogołem wſzyſcy nie zginęli. Pámiętay Sámuelu, że Elekcya powinná bydź wolna, rácyą nie

fákcyą powinná bydź ſprowádzona. *Per juſtitiam venitur ad Regnum*, nie ſą drogą do Kroleſtwá fákcye, wyćiągnione podpiſy, zákupione głoſy. Nie ieſt droga do kroleſtwá tych, ktorzy *falſis promiſſis*, *vanâ ſpe* łudzą, áby trućiznę podáli, przydáią miodu, áby wtym, co ieſt trochę ſłodko, utáiło ſię to, co ieſt bárdzo gorzko. Nie ieſt drogá do korony tych, ktorzy chcą *intrare ut vulpes, regnare ut lupi*, ktorzy chcą *ſceptrum ſcelere aggredi*, ktorych *ambitio impotens* prowádźi, ktorzy máią gębę ná obietnicę, ná offerty, á ręku nie maſz: *offerunt, non afferunt.* Ile rázy nápádną ná ćię Sámuelu podobne wichry, *tempeſtateſq; ſonoræ*, niech będźie *pro Stella polari*, *pro acu magnetica* Dobro poſpolite, ktore káżdego ćiągnąć powinno, i animowáć: *fortiter occupa portum.* Pamiętay Sámuelu, że to nam nie ládá iákiego Páná trzebá, doſyć ná źiemię kwiáty, źiołá, drzewá, niebu trzebá

bá gwiazd, Plánet, Luminárzow. Kto chce odmienić źiemię w niebo, trzebá żeby uczynił dyſtynkcyą dobrey od złey perły, żeby między dobremi naylepſzą; między godnemi naygodnieyſzego Páná obrał, ktoryby powagę mogł utrzymáć, áby ſię nie rozbiłá o opokę, áby ſię nie potknęłá ná kamieniu, áby nie zgáſłá między wiátrem. Trzebá żeby był podobien do pálmy, ktora im ſię bárdźiey podnoſi, tym ſię bárdźiey wydáie, kiedy ſwoie roſpośćieráiąc gáłęźie, ztym ſię chełpi, że *vaſtior eſt in ſummitate, quàm eſſe cæperit ex radice.* Ten ktoremu Pan BOG *Emphiteuſim* Páńſtwá náſzego naznáczył, trzebá żeby miał obſitość dobrych przymiotow, wielką zaſług liczbę, iaſne cnot świátło. Ieżeli záś w nim *rei parum, ſpei nihil*, niech mu ſię przećiwna rzecz (co ſię trafiło Saulowi) doſtánie. On ſzukał Oślic Oycowſkich, á ználazł koro-

nę Izráelſką. Ten ktory z wielką pilnośćią ſzuka, á mniey godźien korony náſzey, *quærens Regnum, Aſinas inveniat*; nie ia, ále Grzegorz Názyánzeńſki mowi, niech nie záſiada Sámuelu na Elekcyi, niech ſię wpolu nie pokázuie, ktoryby chciał ábo złego promowować, ábo dobrego ſpychać. Niech ſię tám nie zbliża wſchod uprzedzonego affektu, ábo zachod oddalonego ſercá. Niech ná południu pokaże ſię ten, kto naybárdźiey, niech nie będźie pewien promocyi, kto máło godźien, bo ináczey Ieruzálem obroći ſię w Bábilonią, ták piękne Páńſtwo w Chaos zbrzydliwey konfuzyi. Nie dźiwuie ſię Grzegorz Wielki Miáſta owego od Ianá S. widźiánego murom złotym, bramom perłowym, fundamentom z kleynotow, nie uważa piękności ulic, ceny wież, uſtáwiczności dniá, to tylko tám ádoruie, że tám żadnego dobre-

go

go od bramy nie odepchną, żadnego złego przez nię nie przepuſzczą. Nie zbliża ſię do nieograniczoney tey chwały Boſkiey ſkáły, ſtrzałá kálumnii, nie uderzy o nię złośliwa detrákcya, ſtawa opoką w exkluzyi niegodnych, ſtawa ſtáteczną w podwyżſzeniu godnych, i dla tego też Sátyrowie ſą bez ięzykow, trácą Cerberowie zęby, i ták wiele Hárpiy czarne morze ze złośći zazdrośćiwey, ná brzegi źiemi świętey poſyła, ktore zdeſperowawſzy o łupie, grzebią ſię w naygłębſzym *Ponti Euxini* gruncie; nie tylko zámknięta, ále zámurowána wſzelkim niegodnym bramá. Dla tego i ty Sámuelu, ieżeli niechceſz umieráiącey ſławie ná teráźnieyſzey Elekcyi wybudowáć kátáfálku, pámiętay ná to, że kto promowuie niegodnego zá wſzytkie iego defekty, ktore popełni w rządźie, Bogu, Oyczyźnie, teráźnieyſzym, i przyſzłym

odpowiádáć będźie wiekom. A iáko ten grzeſzy, ktory niegodnych promowuie, ták ten, ktory godnych odpycha. Pierwſzy Urząd Kościołá dáł Chryſtus Piotrowi, bo go znał godnego, nie Ianowi, choć go kochał. Niech ſię máli, poźiomi, drobńi, nie mowię o'wzroſćie, ále o ſercu, nie pną do tytułu krolewſkiego, bo, áby go nie doſiężono, nie doſtano, Chryſtus go ieſzcze wyżey nád głowę ſobie założyć kazał. Kto chce wyſoko latáć, trzebá żeby miał potemu ſkrzydłá, kto ſię tákiego dopomaga ćiężaru, trzebá żeby iego temu wyſtarczáły rámioná, nie z kázdego ſzkłá, zwierćiádło bywa: *non faciunt meliorem equum aurei freni.* Trzebá Samuelu, zebyś tákiego obrał Páná, ktoryby ſię nie tylko do woyny applikował, ále i do czynienia ſpráwiedliwośći, żeby ukrzywdzeni nie znayduiąc iey ná źiemi, do niebá rąk nie podnoſili.

Ale

Ale nádewſzytko wykorzeń Sámuelu *ſimultates*, diffidencye, trádukcye, opáczne zamyſłow, poſtępkow, iednego o drugim tłumáczenie; rozumiey ſię ná tych, ktorych ſłowá ſłodkie, á w ſercu pełno żołći; uſtá iáko naczynie złote, z ktorego płynie bálſam, á ſerce iáko łuk, z ktorego pędzą ſtrzały, ktorzy dwoiákiego ſą ſercá. Weyrzyſz w tę ſtronę, i zda ſię bydź *bonus Zelus*; weyrzyſz z drugiey, aż *vindicta*; *verte impium, & non erit.* Ktorzy dwá ięzyki w iedney noſzą gębie, ktorzy ábo ná przykład ſłoniow, ábo Jápońſkich przepiorek, iednym kocháią, drugim nienáwidzą ſercem: *cor ingrediens duas vias non habebit ſucceſſus.* Ktorzy iáko bobry w Hibernii iedne máią nogę ſchyloną do drapieży, drugą wyćiągnioną ná kſztałt wioſłá do pływánia; ktorym iáko Arábom nie podobáią ſię zapáchy, ſiárká w reſpekcie; ktorzy pokázuią cień zá ćiáło; ktorych

rych głoſy piękne,ręce koſmáte. Niech Sámuelu wykorzenione, i umrożone zoſtáną ciernia wſzelkich nieſmákow, á ná mieyſcu ich niech wſzczepione będą, i záſádzone zgody,i iedności powſzechney naykoſztownieyſze *oliveta*, niech przywrocona będźie wzáiemna miłość,odżywiona poufała konfidencya. Pamiętay Sámuelu, że náchrámuie Tron, ktory ſię ná iedney ſtronie tylko wſpiera; przychyli ſię, gdy náchyli. Rzeczpoſpolita ieſt iáko ciáło ludzkie, ſtać dobrze nie może, ieżeli ná oboiey nie ſtoi nodze. Rzeczpoſpolita ieſt iáko ſzala, wten czás ſię dobrze waży, gdy oboia ſtroná, iáko ma bydź, waży; Rzeczpoſpolita, ieſt iáko zegar, ktory wten czas dobrze pokázuie godźiny, kiedy i wyżſze kołá, i mnieyſze kołká záchowuią należytą między sobą ſubálternę, nie wſzytkie ſię do indexu biorą, wyżſzemu ko-

łu

łu tey nie zazdroſzczą prerogátywy. Rzeczpoſpolita ieſt iáko orzeł, wylatáć nie może, gdy iednym wylatáć chce ſkrzydłem. Rzeczpoſpolita ieſt iáko świát, ma ſwoie żywioły, káżdy ma ſwoie mieyſce, lubo nie rowne *in gradu*, rowne w wolności. Poki *Authoritas Senatu* u młodſzych w obſerwáncyi, młodśi u ſtárſzych w áffekćie; poki świątobliwa *inter ordines* zgodá i konfidencya trwa, poty Oyczyzná i wpokoiu ſzczęśliwa, i ná woynie nieprzyiaćielowi ſtráſzna. Niechayże i teraz w wolney Elekcyi źiemiá ogniowi, ogień źiemi pomaga. Pámiętay Sámuelu, że iáko rozgá od drzewá odćięta prędko umiera, rzeká bez zrzodłá wnet uſycha, kroplá wody bez drugiey rychło ginie; ták, kto ſię nie zgadza, kto ſię z drugiemi nie kupi, i ſiebie i Oyczyznę zgubi. Brát pomagáiący Brátu, ſą iáko Miáſtá mocne, żadne nie ſą mocnieyſze

mury i wáły, iáko zgodá i miłość iednego ku drugiemu; gdźie niezgodá, tám upadek Kroleſtwá, tám ſię dom ná dom wáli. Pámiętay Sámuelu, że zgodę Dawid przyrownał do drogich máśći; około tych wielka pracá, ieden trze, drugi grzeie, ládá záś muchá w pádnie, i zkáźi wſzytko. Pámiętay Sámuelu, że zgodá ieſt iáko drzewo, buiáią w nim gáłęźie, zda ſię, że iedná udáłá ſię ná zachod, druga ná południe, rożńie rożne, á przecię wſzytkie iednym żyią humorem, *ab una* idą *radice*, *luxuriant* owoce rożne, iedne żołtáwe, drugie źielonáwe, á wſzytkie *unum ſtipitem agnoſcunt*, i dla tego mocne drzewo *non unô ſternitur ictu.* Niefortunni Ci, bo BOG ich karze, ktorzy lubo między ſobą urodzeniem, wolnośćią, prerogátywámi wkorzenieni, przecię káżdy w ſwą; iednego nieſie Boreas wicher prywaty, intereſſu tam, drugiego ſam wydyma *in altum*

altum, drugiego rzuca, *impellit in præcipitium*. Gdyby można Sámuelu żalem dáwnych wiekow zwabić pámięć ſwieżą, żeby ſię ſzczerze uważyło, dla czego częſto ták wiele palm zwyćięzkich w ſámym uwiędło kwiećie, dla czego ták wiele koł fortunnych w ſámym ſpadáło ſię biegu, dla czego ták wiele gniazd odmienili, zták wielu z ſerdecznym żalem náſzym uſtąpili Orłowie Polſcy. Dla czego ſzczęśćie náſze ták rzadkie, iáko pogodá źimie; dla czego moc náſzá zmnieyſzyłá ſię, dla czego wielkość náſzá, iáko mgłá przed ſłońcem umknełá; obſzernego Páńſtwá náſzego wieczny mogł bydź fundáment, á teraz ledwo nie iáko ow okręt zátopiony, ktory tylko z wody końiec máſztu pokázuie. Gdyby ſię godźiło przyczyny ſzukáć, dla czego wielkich, odważnych Imion, ledwie echo ućiekáiących wiekow wydáie. Mizerna reputá-

cyi náſzey ſtrátá, nie oczámi, ále rzekámi łez opłákána, zkądże poſzłá? ieżeli nie z niezgody. *Stemus ſimul* kochány Sámuelu, *& adverſarius noſter non prævalebit.* Upomina BOG: *eſto conſentiens adverſario tuo in via.* Uydźie iákokolwiek, choćby uyść nie powinno, *prætextu libertatis* wádźić ſię, kiedy ſobie kto ſpokoynie ſiedźi *in requie opulenta; ale in via* kiedy rozboie, záſadzki, niebeſpieczeńſtwá bliſkie, iáwne, nieuchronne, kiedy zewſząd obawiáć, oglądáć ſię trzebá, czy godźiſz ſię wten czas wádźić? czy godźiſz ſię nie zgadzáć? czy godźiſz ſię, iáko iaſzczurká, właſne ſzárpać wnętrznośći? Nie błogoſłáwił ſynom Abráhám, bo Izáák i Izmael niezgodńi i w Wierze, i wkonceptách; nie błogoſłáwi BOG niezgodnych. Chceſz mieć znák prawdźiwego Chrześćiáńiná? nie inſzy ieſt, tylko ten: *Si dilectionem habueritis ad invicem*; czártowſkiego niewolnika:

niká? *Si mordetis vos.* Poydźieſz piekielna w ogień wieczny głowńio, ktokolwiek przez niezgodę ták piękne dźieło zámięſzáć umyśliłeś. Niemaſz wtym Kośćiele, nie máſz w całym kroleſtwie ták mizernego, ktoryby ná ćię kámieniem nie rzućił, zá ktoregobyś nieſzczęśćie, ktore wſzyſtkich ze złego rządu czeka, Bogu ná ſtráſznym ſądźie nie odpowiedźiáł. Nárzekáć ná ćię będą ći, co pomárli, kiedy ſię w grobách ſwych ſpokoyńie nie wyleżą, kiedy fundácye zá zruinowániem ubogich ludźi zá ich duſze uſtáną. Nárzekáć będą ći, co ſię rodźić máią, kiedy nie ſzczęśćie, ktorego bydź może teraz nieomylny początek, ále płácz Rodźicow, mizeryą krewnych ſwoich rozumnemi potym oglądáć, i płákáć będą oczymá. Ale rzecze kto: iákoż ſię mam zgadzáć, kiedy mi do żywego doiedzono, ćiężkaż to przećię! ciężko by-

ło Jordanowi wracác ſię názad przeciwko náturze, á przecię *converſus eſt retrorſum.* Ciężko było ogniowi, kiedy wpopioł obracał *Pentapolim*, nie w gorę, álę ná doł ſpadáć, á przećięż *pluit igne de cælo.* Ciężko było żelázu, á przecięż w ſiekierze Elizeuſzá pływáło. Więc kiedy BOG chce, kiedy Oyczyzny dobro tego potrzebuie, ſtoy rzeko, ſpaday płomieniu, pływay żelázo. Ná koniec mowię: ábo ieſteś Chrześćiáninem, ábo nie? odpowiádaſz pewnie ieſtem. Nu miły Chrześćiáninie, to wſtydźić ſię będźieſz, ábyś uczyńił, co uczynił Chryſtus? *pudebit Chriſtianum facere, quod fecit Chriſtus?* Przodkowie náſi do ſeymow, iáko do Sákrámentow, do ktorych ſię gotuiąc, przepraſzáć zwykliſmy ſię, przyſtępowáli. Iákoby to rzecz nam piekna, Oyczyznie pożyteczna byłá! gdybyśmy chcieli *redire ad menſes antiquos*, gdybyśmy chćieli, w-

tak

ták sławney á nam potrzebney náśládowáć ich ku Oyczyźnie miłośći. Ieżeli idźie o przykład, o początek, proteśtuię śię przed Bogiem, ktory i was, i mnie widźi, i śłyśzy, że gdybym wiedźiał, że wtym Kośćiele znayduie śię táki, ktoryby iáką urázę miał przećiwko mnie, ktoryby publiczne rády mięśzáć, Dobro pośpolite pśowáć chćiał, gotowem publicznie z tey kazálnicy zńiść, przeprośić, i przykładem Bogá i Páná mego, do nog mu śię śkłońić. Wśzytkich nas do tey rezolucyi wzbudźić, ieżeli nie publiczne dobro, to interes powinienby prywatny, bo(mowmy śobie prawdę,nie podchlebiaymy śobie) nie maśz i z naywiękśzych, i z naymnieyśzych wtey Oyczyznie, ktoryby śię czego dobrego *in privatum* śpodźiewáć mogł, ieżeli śię *publico* zle dźiáć będźie, ieżeli nam zle wtey Elekcyi kośtká pádnie. Ktożby mi dał! aby,

gdy

gdy áni ia iuż więcey nie mogę mowić, áni wy czynić, żeby ktory z żárliwych Przodkow náſzych dokończyć mogł, żeby ná tey ábo przy mnie ſtánął kazálnicy. Czy nie mowiłby zwyczaynieyſzą dawnym wiekom żárliwośćią do was: *Majores veſtros*, od ktorych proſtą linią idźiećie, *Paſtores veſtros cogitate.* Cny Narodźie Polſki *non recedas à via, quam oſtendimus tibi*, nie dawayże upadáć tey Oyczyźnie, zá ktorąmeśmy więcey krwi wylali, á niżeli iey wżyłách żyiących zoſtáie. Niech ćię wzbudźi płácz ubogich, mizernych ludźi, ktorym iuż ledwo odethnąć ſię godźi; i to gdyby można ręką powietrza záiąć, pewnieby i ná powietrze *monopolium* założono, ieſzczeby podátek i od tych ſzedł, ktorzy oddycháią. Niechże zrąk wáſzych nieſzczęśćia Oyczyzny, zámięſzánia Chrześćiáńſtwá, krwie Polſkiey, ktora ſię lać może, nie upomina

pominá ſię BOG: *profutura admovere, obfutura amovere.*

Idźże iuż ſzczęśliwie w pole miły Sámuelu, niech ći BOG według woli i łáſki ſwoiey pobłogoſłáwi, obierzże tákiego, *qui Patrem ſe non herum ſtudeat vocari*; niech temu doſtánie ſię Kroleſtwo, ktoremu ſię będźie zdáło, że nayſłuſznieyſza ieſt dáć go. Tákiego obierz Sámuelu; żeby z niego BOG miał chwałę, Oyczyzná poćiechę, nieprzyiaćiele konfuzyą, wſzyſcy beſpieczeńſtwo. Ubroń Boże w teráźnieyſzey potknąć ſię Elekcyi, ubroń Boże mowić: *ergo erravimus.* Ubroń Boże, ábyś był podobien do owego koſtyry, ktory wyſzedł, wſzytko przegrawſzy, z tego domu ubogim, do ktorego wſzedł był bogátym.

Záchowayże tego Wſzechmocnośći Boſka, do ktorey udáiemy ſię pokornie. Do ćiebie ręce, ńie tylko ná koláná, ále

ná ſercá upadáiąc, wznośiemy, miłoſierdźia żebrzemy. O miła pomocy w náſzych ſłábośćiách! ktora nigdy nie fáluieſz, iáko fáluią wſzytkie inſze ná tym świećie. Nie może dobroć Twoiá Boſka bydź zwyćiężona od náſzey złośći, nie może to zrzodło nieprzebráne dla náſzey niewdźięczności wyſchnąć, ten miłości ogień, nie może zgáſnąć przez náſzę oźiębłość. Zywym tedy ſercá náſzego gruntem wołamy do Ciebie, wſzák ieſteśmy Dźieło rąk twoich, nie dla nas Pánie, bośmy źli, ále dla ludźi ubogich miey politowánie. Dobry Iezu, ktoryś cudem dobroći uzdrowił ubogą raz białogłowę, ktora ſkrzywiona będąc przez lat ośmnaśćie, i oczu náwet ku niebu podńieść nie mogłá, ledwieś ſię iey dotknął, az *confeſtim erecta*, aż z poćiechą *glorificabat eum*. Dotknieyże ſię tey mizerney Oyczyzny, ktorą hektyká wewnętrzna

trzna trapi, ktora przez ták wiele lat w reputácyi ſkrzywioná, ktora ledwie w niebo ſpoyrzeć może. Dotkniey ſię iey, á powſtánie; odchodźiſz dnia iutrzeyſzego do niebá Pánie, zoſtańże ieſzcze známi, pokąd ſobie z woli twoiey, z intereſu publicznego nie obierzemy Páná. Ieżeli nas odeydźieſz, będźie nam tu źle bez ćiebie, uſpokoyże przynaymniey przed odeyśćiem Twoim záiątrzone ſerca, pomięſzay nie życzliwych Oyczyźnie rády, utwierdź dobrych, doday im mocy: *Converte captivitatem noſtram ſicut torrens in auſtro*, á ták dyámentowa twárdość kiedykolwiek ſię rozſpłyńie, á ták *reluctantes & propè invitos*, (iáko mowi Chryzoſtom) *urgebit, & protrudet torrens miſericordiæ.* Daſz nam Pánie *inter ſcyllam, & charybdim* tákie medium, ktoreby *utroq́; periculô evitatô, ſalvâ nave, ſecuros deducat ad Portum.* Day tákiego Páná, wktorymbyś mogł *manifeſtã facere potentiã tuã.* Amen.

OPisałem tu *superiorî titulô* Kámpáment Sáſki; nátym po woiennych ogniach ſerce przerażáiących, náſtąpieły ogńie oczy delektuiące, to ieſt Illuminácya, i Feierwerk táką wſpániáłośćią, i koſztem ſporządzony, że máło co podobnego *in hac ſphæra* świát widźiał. Naprzod wyſtáwiono Páłac Márſá i Pokoiu, tym ſpoſobem: wiązánie ćieſielſką robotą, puł-roczne dwochſet ćieśli opus, w zgorę ná 81. łokći ſię wynioſło; ſzerokość tyle troie mieyſcá záſtąpiłá. Tę drewniáną máchinę 6000. łokći cienkiego Płotná obito, ná ktorym 6. málárzow z Włoch umyślnie ná to ſprowádzonych, á w Optyce Metrow, wyráźiło Páłac Pokoiu, i Márſá z ſtoiącemi w ſrzedniey Páłacu perſpektywie Geniuſzámi temi. Ták ſię to ſztucznie wydáło, że gdy *ab intra* kilką tyśięcy ſwiec tę rzecz obiáſniono, wydawáły ſię *genuinè* w głąb idące Páłacu,

Sále,

Sale, Pokoie, Gábinety, wychodzące *ad extra Galerye*, Ganki, poboczne appartymentá, ze wſzytkiemi Anfráktámi ták náturálńie, że káżdy opodál ná to pátrzący ſądźił *judicio Oculi*, ten gmách nie *in plano* málowáną, ále reálną i prawdźiwą Architekturą. Swiece náwet przez málowáne pokoiow, i Gábinetow okná z ułożonemi w feſtony opponámi, táką czyniły tranſparencyą, że wſzyſcy obraz, i málárſką expreſſyą, zá reálną iſtotę przyimowáli. Gdźie ſię kończyły Páłacu appartymentá, ſtały dwie Pálmy, *ad radicem* ich rynſztunek woienny, zá wezgłowek leżącey ná nich ſławie poſłány. Inwencya ta *ſymbolicè* znáczyłá konjunkcyą Marſá z Pokoiem, że Pokoy kroleſtw naybeſpiecznieyſzy, w ktorych wſzelka ieſt do woyny gotowość; zá Páłácem lokowáno kilká dźieſiąt ſztuk Artyleryi większey, do wyrzucánia kul ogniſtych nágotowá-

ney; więc gdy *determinatâ horâ* z Dźiał ogniá dano, ſtoiące *lateraliter* Pałacu, rożnego gátunku ráce, i ſztuki prochowe, igráć, i walczyć z ſobą ták po powietrzu, iáko i po źiemi z mięſzáiącemi ſię po między nich kulámi ogniſtemi z możdźierzy w powietrze wyrzuconemi, poczęły. Trwáło to *ſpectaculum* godźin kilká, z wſzytkich nie tylko niżſzey kondycyi, ále i pierwſzey dyſtynkcyi ſpektátorow approbácyą, bá i admirácyą wſpániáłośći rzadko podobney, á nigdy rowney nie widźiáney. I lubo trudno ſię oczy *ad ſatietatem* widokiem tym nápáść mogły, ták, że záwſze *deſiderium* dłużſzego przypátrowánia ſię zoſtawiáły nowe coraz ſztucznych ogniow inwencye, iednákże poważnieyſza ieſzcze ſcená, ktora náſtępowáłá, *dolorem* z pierwſzey zákończoney *lenivit*. Po ſkończonych bowiem Feierwerkách źiemnych náſtąpiły wodne ná

Elbie

Elbie rzece, tym większey admirácyi godne, że dwá Antypátyczne z nátury *Elementa*, Ogień i wodá ná iednym ſtánęły *Theatrum*, i lubo wedle nátury z ſobą ſię páſſowáły, i wzáiem przemagáły, ná to ſię iednák zgodźiły, áby i wſpaniałośći krolewſkiey apparencyi ſłużyły, i pátrzących ná ſię oczy dźiwnym ukontentowáły widokiem. Naprzod tedy płynął *prono flumine* Wieloryb miſterńie, i *connaturaliter* wyrobiony w aſſyſtencyi 4. Delfinow, ktorzy oraz z princypałem, i niby krolem Ryb wſzytkich, ogniem z ſiebie wyrzuconym ták tęgim, że go wodá gáſić nie mogłá łátwo, ledwie Elby nie zápaláli. Gdy to *pećtaculum* wolnym, i niby *cum Maieſtate* (ktorą zdáło ſię od inwencyi Krolewſkiey *derivare*) płynieniem Spektátorow ućieſzyło; cáła ſię dopiero ruſzyłá Flottá, ktorą 45 wodnych ſtátkow większych, i mnieyſzych formowáło; wſzytkie záś

nie

nie zliczonemi lámpámi gorzáły, ktore nie tylko ſámo Brygantynow, Fregatt, i Gondołow *Corpus*, ale i máſzty, liny náwet od máſztow ſuto okryły, ták, że tyle Ogniſtych Pirámid zdáło ſię ſtać na Elbie. Miiáły záś zádumiáłych Spektátorow punktuálnym porządkiem, iedne po drugich okręty náſtępuiąc, ták iednák, że káżdy dał czas ſpoſobny nápátrzyć ſię ſiebie oczom licznego Spektátorá, częśćią nad brzegiem Rzeki ſtoiącego, częśćią po Páłacách, Galeryách kámpamentowych ſiedzącego. Iákoż było ná co pátrzyć, i cyrkumſtáncye káżdego okrętu pilnie uważać trzebá było, káżdy albowiem co nowego, á rzadko widźiánego reprezentował, częśćią w ſztukách ogniſtych, częśćią w rożnych muzykách, częśćią w ſtroiach, i bárwach Mátrozow, w ktorych tá iedyna *Uniformitas* wydawałá ſię, że wſzytkie bogáte, i przepyſzne były.

były. Zákonczył ſcenę tę naywiękſzy Okręt Nayiáśnieyſzey ná ten czas Xiężny Krolewiczowy, á teraz ſzczęśliwie Pánuiącey Nayiáśnieyſzey Krolowy Páni Náſzey Miłośćiwey, názwány *Bucentaurus*, u tego cokolwiek nád wodą *eminebat* złota, okryłá ſztukáterya, ſzácowáno go oprocz mobiliow, ktoremi pokoie Iego uſtroione były, ná 15000. Talerow; ná tym gráłá kápelá krolewſka, á włoſka Dámá Eklogę Máieſtatom przytomnym applauduiąca ſpiewáłá; po ktorey ſkończoney Szyper Okrętu *per tubum Auditorium* gdy dał ordynáns wſzytkim okrętom *longâ ſerie* po Elbie w linią uſzykowánym, z wſzytkich Dźiał i Artylleryi Okrętowey rázem dánym Ogniem Scenę godną oczu całego świátá, zákończył.

Lubo záś przytoczone Krolá tego Publiki doſyć iáwńie pokázuią w ſpániáły i prawdźiwie Krolewſki Animuſz w

Appárencyách, ná ktore tákie ſpezy łożył, że káżdy z przytomnych mogł *recognoſcere* z tych niby promieńi Nayiáśnieyſze ſłońce, i z aſſyſtencyi á kálwákáty, Páná. Nayoczywiśćiey iednák to ſię pokazáło ná ingreſſie záślubioney Nayiáśnieyſzemu Krolewiczowi ná ten czas, á teráźnieyſzemu Pánu náſzemu Miłośćiwemu JOZEFINY Arcyxiężniczki Auſtryáckiey, á dźiśieyſzey Krolowy Polſkiey; ktory teraz opiſáć záczynam.

Po odpráwionych *d. 10. Auguſti* 1719. w Wiedniu Záślubinách Nayiáśnieyſzego ſzczęśliwie nam Pánuiącego AUGUSTA III. z Nayiáśnieyſzą JOZEFINĄ Arcyxiężniczką, wielkiey pámięći JOZEFA I. Ceſárzá Corką, przy ktorych rzucano Talery reprezentuiące z iedney ſtrony parę ſerc ogniſtych, ktore męſka i Páńienſka ręká wiązáły z napiſem: *Indiſſolubiliter*, z drugiey Inſkrypcyą czytano: *Signatis pactis*

Ctis Conjugalibus inter Sereniſſimum Princ: Regium Pol: & Elect: Saxon: & Sereniſ: Princip: Roman: Hung: Bohem: & Archid: Auſtriæ. Viennæ 1719. Wkrotce potym *20. Aug.* náſtąpił tey Nayiáśnieyſzey pary. Máryaż wieczorem o 6. godźinie w Ceſárſkim Gábinećie, aſſyſtował Slubowi (że to zokázyi Ingreſſu tu námienię) Arcy-Biſkup Wideńſki *in præſentia* ták Ceſárſtwá Ichmośćiow z przebránym Dworem, iáko też Miniſtrow Ceſárſkich, Polſkich i Sáſkich. We dwá dni po Slubie Kroleſtwo młode do Drezná ſię ruſzyło, do ktorego Miáſtá *d. 2. 7bris ejuſdem Anni* ſolenny ingreſſ miáło, z párádą (ſmiem mowić) ledwie kiedy widźiáną, á co náydźiwnieyſza, ze wſzytkiey appárencyi ták Ingreſſu, iáko Feſtynu tego, ktory trwał przez niedźiel 4. Inwencya i dyſpozycya od Monárchy tego záwiſłá byłá; ktory i ſkárby i dowćip ſwoy łożąc, *ex utroq;* Cæſar od potomnego świátá miány bydz powińien. Bb2 Na-

Náprzod przed Dreznem formowano Oboz, wktorym 6. Regimentow Infánteryi, á zrożnych kommenderowána Drágonia i Káwálerya ſię lokowáłá. W Dźień Ingreſſu o trzeciey po pułnocy Infánterya marſz ſwoy do Miáſtá wźięłá, wktorym ná mieyſcách ſobie náznáczonych ſtánęłá. Gwardya tákże i Kádeći w nowey bárwie ná zamku párádowali, á Miáſto przy Bramách tryumfálnych.

Wyiáchał zátym ku Obozowi Krol Iegomość w purpurowym ákſámicie dyámentámi ſádzonym w áſſyſtencyi Gwárdyi, Káwálerow pod Buńczykiem, *circa latus 4.* w Tureckim Złotym ſtroiu iáchálo. Tym czáſem záślubiona Xiężna o puł dźiewiątey pod Pirną w bat koſztowny názwány *Bucentaurus* wſiádłá. Státek ten wodny boki miał ſuto złote, wierzch Kármázynowym Akſámitem okryty, á pokoie ná trzy appártymentá podźielone.

Krole-

Krolewſką záś Náwę konwoiowáło 12. Káparow Hollenderſkich przygęſtym z Dźiał ogniu.

Dźieſiąta wybiiáłá, gdy Náwá ktora *vehebat fortunam Cæſaris* pod Krolewſkim ſtáneła Namiotem, z ktorey Ią przy hucznym 12. Dźiał tryumfie Nayiáśnieyſzy AUGUST w prowádźił do Namiotu, gdźie Gośći záſtáwiony Stoł iuż czekał. Pod czás obiádu miiáłá Namiot cała Párádá, ktora *ſolennitatem* Ingreſſu do Miáſtá formowáć miáłá, ſpieſznym iednák márſzem, że nád godźinę u Stołu Kroleſtwo Ichmość nie ſiedźiáło, ták dálece, iż o 2. godźinie z połudńia pierwſza iuż kálwákátá bliſko Bramy Dreznieńſkiey byłá. Tym czáſem Krol Jmość AUGUST wliczney Káwálerow i Miniſtrow aſſyſtencyi do Miáſtá wſzytkich uprzedźił, udáiąc ſię proſto ná Zamek gdźie *Nèó Sponſam* z przywitániem Krolewſkim czekał.

Párády *Majeſtatem* czyniłá pierwſza Bramá tryumfálna 18. łokci ſzeroká o trzech Arkádách, Státuámi i Inſkrypcyámi dowcipnemi ſławna; zá tą przez cáły Trákt miáſtá, ktorym Aſſyſtencye i kálwákáty wprowadzáć Záślubioną Xiężnę miáły aż do Zamku podobne pierwſzey erygowane ſtały ſwietne Bramy, á ná wſzytkich rożne muzyki Tryumfalnemu Ingreſſowi applaudowały. Temiż ulicami liniami uſzykowane ſtały Regimenty. Na Zamkowym Dźiedźincu Szlacheckiego ſtanu Kadeci, na ſchodach Szwaycarowie, *tandem* aż do Gabinetow Gwardya paradę czyniła.

Tym tedy duktem prowadźiła śię wolnym krokiem *Majeſtas* Ingreſſu tego, porządńie dyſponowana.

1mo. Iáchał Officyer z kawaleryi konno.

2do. Dworſki Stánowniczy.

3tio. Komiſarz Poczty.

4to.

4to. Generalny Poſt-Magiſter na bogato ſtroynym koniu pod białym piorem, w ſukniach ſrebrem hafftowanych, z ramienia wiſiała ſzczero złota trąbka Pocztarſka, kleynotami ſadzona, za nim iachało parami 36. Poſt-Magiſtrow wiaſno popielatych ſukniach ſrebrem ſzamerowanych na prąwym boku háwtowaną maiąc trąbkę, z ramienia zaś każdego na modrym ſznurze ſrebrna wiſiała trąmbka. Dopiero w złotey barwie 62. Poſtylionow we trzy linie uſzykowanych na przemianę po Pocztarſku rezonancyą dawali.

5to. Koniuſzy Dworſki prowadźił za ſobą 124. Rumakow z tyleż Maſztalerzami.

6to. Naſtąmpiło potym Miśliſtwo krolewſkie z waltornami i muzyką ſwoią, przed ktorym konno iachał Furyer do Pola, ſamo zaś Myśliſtwo tak ſię uſzykowało: naprzod Naywyſzy Saſki Łowczy w Zie-

w Zieloney barwie ſrebrem tkaney na rzutnym i pięknie uſtroionym koniu, za nim konnych 24. Myśliwcow w źieleni, pod źielonym Strusim piorem, 4. Strzelcy pieſzo z flintami na ramionach paradowało; ale Nadworny Łowczy na koniu ſiedźiał, przy ktorym ſzło dwoch lokaiow i 4. Myśliwcow, każdy z ſtrzelbą ſwoią. Prowadźiła potym linia Waltorniſtow 44. Łowczych Dworſkich w ſrebrem ſzamerowanych ſukniach pod źielonym piorem.

7mo. Nadiachali dway Trębacze w białym ſtroiu, z wyłogami Czarno-akſamitnemi drobnemi Galonkami złotemi ſzamerowańi, Ci przodkowali 48. ſługom do gonitw i Harcow konnych zołto monderowanym, pod piorem białym z czarnym pomięſzanym, każdy z nich uzbroiony był Halabardą.

8vo. Poważnieyſza zatym naſtąpiła kalwakata.

wákátá, ktorey przodkowáli dway żołto odźiańi Trębácze, wyłogi z czarnego akſámitu drobno złotem Számerowáńi, máiąc między ſobą wteyże Bárwie kotły, iechali bowiem przed Naywyżſzym Regentem luzacyi, Ten z dobytą ſzpadą ná koniu dźielnym pod bogátym Szápráákiem i koſztownym rządem ſiedźiał, ſam ſię w czarnym ákſámitnym ſtroiu cytrynową máteryą podbitym, á złotemi baletámi z wierzchu oſádzonym w kámzoli z złotego Trádoru prezentował.

9no. Dálſzey apparencyi márſzáłkowáli dway w czarnym ákſámićie pod mienionym białym i modrym Piorem, Ci za ſobą prowádźili 26. powodnych Rumakow, od Prowincyi tych poſłánych, ktorych Pánem Nayiáśńieyſzy Dom Sáſki ſię piſze.

10mo. Po tey párádźie iecháło 4 Trębáczow zkotłámi w Cytrynowey Bárwie przy czarnych akſámitnych wyłogách

złotem osádzonych, Ci kálauzowáliDźiedźicznego Xięstwá Márszálkowi Jmśći Pánu Loserowi, iádącemu konno w ássystencyi 64. Urzędnikow Sáskich podChorągwią Xięstwá Sáskiego, w podobnym stroiu i tymże porządkiem iáko Urzędńicy Luzácyi. Ostátni z tych Pánow z dobytą szpadą szyki tákowe *concluśit.*

11mo. Nástąpiło potym pará Trembáczow ná kształt pierwszych; zá niemi 48. Assystentow gonitw, i szwádron Drágońii, zá Drágonią 7. káret poszostnych káwálerow Dworskich pierwszey dystynkcyi; przy kázdey záś kárećie szło dwoch Háydukow, i tyleż lokáiow; káret záś 9. poszostnych pryncypálnych Ministrow Sáskich, kázda z nich dwoch Laufrow, 8. Lokáiow, i 4. Haydukow do párády miáłá, zá niemi Szwádron Drágonii.

12mo. Zá dworskiemi káretámi iáchał NaywyższyKoniuszy Sáski w koralowych bogá-

bogáto háftowánych ſukńiách ná końiu ná wybor uſtroionym, przy ktorym pieſzo ſzli dway Krolewſkich ſtáień ſłudzy, á zá nim iácháli dway niżſzey Rángi Koniuſzowie, prowádząc Ekwipaſz Krolewſki, ile ieſt Elektorem Sáſkim. To ieſt 24. par Páńſkich koni ták máśći, iáko dźielności, i cnoty oſobliwſzey. Między niemi były Hyſzpáńſkie, Duńſkie, Angielſkie, Neápolitáńſkie, Tureckie, wſzytkie pod akſámitnemi kapámi żołtemi, ktore háftowáne Herby Domu Krolewſkiego, i Sáſkiego miáły ſrebrem blámowáne, zá końmi dway koniuſzowie.

13tio. Iachał ſzwádron kuraſſierow w żołtych koletách, zbláchámi ná pierſiách, z ſzyſzakámi ná głowie pod ſtruſim piorem

14to. Dálſza párádá ták uſzykowána byłá. Iáchał parádny Marſzałek konny z tkánym Krolewſkim Herbem ná pierſiach, z laſką ſrebrną w Ręce. 12. Trębáczow

baczow ná ſrebnych trąbách ztakiemiſz kotłámi w háftowanych ſrebrem kapach ſłyſzeć ſię dało. 26. Koni powodowych Krolewſkich Paźiow. Marſzałek Paźiow Krolewſkich w Hiſzpanſkim ſtroiu na koniu, wtakimże ſtroiu Hiſzpáńſkim 24. Paźiow krolewſkich barwianych w modrym iedwabiu, płaſzczyki zaś zakſamitu cytrynowego ſrebrem blamowane z barkow zrzucone, pod białym i modrym piorem na koniach. Koniuſzy, za ktorym Maſztalerz prowadźili na powodźie 26. par Rumakow cudnych w ſtroynych kapach, á za niemi dway maſztalerze.

15to. Znowu 12 Trębaczow z kotłami ſrebrnemi i podobnemi trąbami iak i pierwſi, tryumf czyniło.

Dway Koniuſzowie każdy z ſwymmaſztalerzem.

Za niemi 11 Karet krolewſkich poſzoſtnych.

Lek-

Lektyká Xiążęćiá Sáſkiego, tá ná dwoch ſtroynych Mułach z Srebrnemi dzwonkámi ſámá záś Lektyká cytrynowym akſámitem wewnątrz i zwierzchu obita byłá, á gdźiekolwiek więc żelázo bywa, w niey ſrebru żelázo uſtąpić muſiáło.

Zá lektyką prowádzono 24. Mułow pod ſtruſiemi kitámi z ſrebrnemi dzwonkami, zá ktoremi Szwadron Kuráſſierow przy kotłách i trąbách párádował.

16to. Kálauzował Nayiáśnieyſzego Krolá Polſkiego Káwáler w Czerwonym złotem haftowanym akſámićie ná cudnym i bogáto okrytym koniu, prowádząc ſzczero złotym Regimentem aſſyſtencyą Polſką, to ieſt:

Dwánaśćie Trębáczow Polſkich z kotłámi, w ſzkárłaćie axámitem modrym obłożonym, z trąb, Krolá Polſkiego Herby wiſiáły

Koniuſzego Polſkiego z Dworem ſwoim.

Dwádźieśćiá i ſześć Polſkich Rumakow z ſiądzeniem, i rządem Polſkim pod ſzkarłatnemi Dywdykámi.

Dwudźieſtu czterech Towárzyſtwá Polſkiego, kommenderowánych z Polſkich Páncernych Chorągwi w ſzkárłaćie axámitem háftowánym oſádzonym.

17mo. Prowádźiło zátym 12. Polſkich Trębáczow z kotłámi, 12. Káret krolewſkich podrożnych, káżda z nich poſzoſtna byłá z bogatemi ſzorami, i parą Páchołkow w koralowych ſukńiách, záńiemi para mułow unoſiłá Lektykę Krolá Polſkiego; tá byłá Fioletowym akſamitem ze wſzytkich ſtron uſtroiona, máiąc okowy wſzytkie ſrebrne pſtro złociſte; muły záś wtákichże kapách, Polſkim Orłem z obudwoch ſtron háftowánym z dzwonkámi pozłoćiſto ſrebrnemi. Zá lektyką prowádzono 24. Mułow w czerwonych Dekách pod Herbem Polſkim.

18vo.

18vo. Iechał potym konno Szwádron Gránadyerow, ktory przodkował 32. Officyerom do ſztabu należącym, ći wedle Rangi ſwoiey parámi iácháli w Rycerſkich Páſach, á koralowey barwie.

19no. Zá ſztabem iachał ſzwadron Drágonii, ten záwodźił rożney Rangi kawalerow Dworſkich, iákoto: Ober niżſzych Számbellanow. Ci *ſimiliter* w pary uſzykowańi iácháli. Bárwa Ich nie iednoſtayna byłá, ale rożnego koloru, wtym tylko akkordowali, że wſzyſcy złotem, abo ſrebrem haſtowane ſuknie mieli; każdemu zaś ſtudzy aſſyſtowali.

20mo. Szwadron muſzkietyerow naſtąpił, za ktorym 12. Laufrow ſzło w modrym Adamaſzku ſrebrem blamowanym w kapeluſzach ſwoich na modrym akſamićie haftowanych. *Item* prowadźił 12. Pachołkow w ſwoim ſtroiu.

21mo. *Tandem* całey tey liczney, i bogatey

tey Párády *Compendium*, i apparencyi *Suprema Majeſtas*, Nayiáśnieyśi *Neo-Sponſi*, w tákiey iednemu wprawdźie Dreznu pokazáli ſię mágnificencyi, ktora iednák całego świátá oczy ná ſię obrocić mogła.

Nayiáśnieyſzy AUGUST, dźiſieyſzy Regnánt Polſki ná Hyſzpáńſkim Izábelowym koniu ſiedźiał, ták bogáto ſtroynym że nie tylko rząd dyámentámi i ſzczerozłotemi ſztukámi oſádzony, ſzáprak perłámi oſuty, ále i ſtrzemiona náwet ſzczerozłote były; ſam w Złotym Trádorze, ktory lubo dość bogáty z Páryſkiey wyſzedł Fábryki, ieſzcze Go háftarſka ręka, *aurum auro addendo*, bárdźiey ubogáćiłá byłá. Głowę dyámentowa ná kápeluſzu ſztuká *in nodum* zebrána, pod białym Strusiem ſtroiłá; gáſt iednák i ten dyáment, przy luſtrze Pánſkiey twarzy, ktory ten nieoſzácowány Sáſkiey Mitry i Korony Polſkiey kleynot

ná

ná Spektátorow *diſpenſabat.* Iechał záś *in Corona* 24. Szwaycárow, z Ich Ober-Officyerámi, ná dwie linie uſzykowánych, ták iednák, że *immediatè* aſſyſtowáli Pánu dway pierwſzey dyſtynkcyi Miniſtrowie nád innych ſtroyni, á z niemi wybráni Kamer-Páziowie, i Lokáie.

Tuż záraz náſtąpiłá Nayiáśnieyſza *Neo-Sponſa*, á dźiśieyſza Krolowa náſzá w tákiey appárencyi: Murzyn ná koniu przed káretą prowádźił zá ſobą 24. murzynow pieſzych z Portugálii umyślnie ná ten akt od Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II. ſprowádzonych, wſzyſcy w białym atłaſie, i ſzkárłaćie złotem i modrym akſámitem ná przemiány oſádzonym, pod zawoiem Tureckim, á białym Struſiem, i złotą ná ſzyi obrożą. Káretá ſámá, rowno ze wſzyſtkich ſtron háfftowánym kármázynowym axámitem obita, ktoremu złote frándzle, galonki ſzácunku dodawáły;

okowá po wielkiey części *partim* ſrebrna, *partim* ſzczerozłota. Tę káretę, czy *Thronum Portatilem* ośm prowádźiło koni, ſzorem akſámitnym, przy ſrebrno złociſtych ſztukách, ozdobnych. Máło ná tym, akſámitne Dywdyki aż ku źiemi ſzpuſzczone z háftowánemi złotem Auſtryáckiey Monárchii Herbámi, konie okryły. Woźnice náwet ſámi tegoż koloru akſámitem złotem ſzámerowánym świecili pod białym Piorem. Ták appárencyi Auguſtowſkiey wſpániáłość, i oſtátniey kondycyi ludźi, aż do Páńſkiey Bárwy wynioſłá. Wtym powoźie ſámá ſiedźiáłá Nayiáśnieyſza JOZEFINA, pewnie że oprocz Nayiásnieyſzego Oblubieńcá w całey áſſyſtencyi, i kálwákácie pary nie miáłá, w modnym ſtroiu z ákſámitu krwawo-purpurowego arcy bogato złotem przerabianego, ktory Naywyżſzą Ceſarſką krew Monarchini tey

ſym-

symbolizował. Pańską zaś Głowę, oprocz naturalnych włosow kształtnie trefionych, i nieoszacowanych Bryliantow, *nulla factus ab arte decor* stroił; Cesarska Korona, ktorą Urodzenie samo na Głowę włożyło, więcey ozdoby i estymacyi dodała, niż inwencya ludzka wymyślić, Rzemieśnicza ręka wyrobić mogła. Przy samey karecie po prawey ręce iechał konno Naywyższy Marszałek Dworu, za karetą zaś pryncypalny Minister Dworski, obadwa *festivè* ustroieni. Pieszo *ab utroq*; *latere* karety assystowali Paziowie, Lokaie, Pacholcy, i 14. Piechoty Węgierskiey. Assystencyą zaś, iako i powoz dwiema liniami opasało 24. Szwaycarow z swemi Halábardami.

Nastąpił potym Szwadron Leib-Gwardyi; za ktorym iechało 6. karet Wideńskich poszostnych. Pierwsza była Naywyższey Ochmistrzyni Dworskiey, drugie Dam, i Francymeru.

Na koniec Szwadron Karabinierow Ingreſſ ten zakonczył.

Po Ingreſſie tak ſolennym, i ledwie kiedy widźianym naſtąpiły weſelne Feſtyny, ktore przez cały mieſiąc ten September trwały, Codźień nową Inwencyą *Neo-Sponſam*, i licznych Panow dywertuiąc. Feſtyny záś te *conſiſtebant* częśćią w Balách, w Operach Włoſkich, Fráncuſkich komedyách, częśćią *in ſpectaculis*, iáko to *Conflictu Beſtiarum*, z ſobą walczących, gdźie ná Theátrum wyprowádzono: Báwoły, Niedźwiedźie, Dźiki, Lwy, Lámpárty; częśćią w Feſtynách ſiedmiu Plánet, w Gonitwách do Pierśćienia ták konnych, iáko i Pieſzych; częśćią w Feierwerkách, i Illuminácyách. Co wſzytko nie wypowiedźiánym Splendorem, koſztem nieoſzácowánym ſię odpráwiło, iákoby nie iedno Páńſtwo, ále cáła Europá ná ſpe-

zy

zy te łożyłá. Przyznáią ták Ci, co *præsentes* byli, iáko i Hiſtoryk Niemiecki, ktory to *particulatim* opiſał, że podobney w appárencyách wſpániáłośći, ani wiek náſz nie widźiał, áni przeſzłe wieki wiádomośći náſzey przez Hiſtoryę podáły.

Apparencyą záś, ktorą ſwoim Monárchá ten zwykł był czynić, i ſam *ad tuendam Majeſtatem* konſerwować umiał; iáko znáć z Inweſtitury Xiążęćiá Jmći Kurlándzkiego, ktorey Ceremonie, iák mi ie z Wárſzáwy konkredytowano, tymże ſtylem tu kłádę.

Cæremoniæ circa Homagium S.R. Mtti à CELSISSIMO FERDINANDO Curlandiæ,& Semigalliæ in Livonia Duce, per legatum Plenipotentiarium vigore Diſpenſationis à Perſonalitate Illius in Comitiis Grodnenſib9 obtentæ, abſq; Solennitatibus tali Actui debitis, Varſaviæ. Die 25. Menſîs Februarii Annô 1731. redditum obſervatæ.

In Termino per S. R. M. *reddendi Homagii, & Inveſtituræ Celſiſſimo* FERDINANDO *Curlandiæ, & Semigalliæ in Livonia Duci, præfixo, comparuit Magfcus Fridericus Gottardus a Bulow*

a Bulow, Intimus Consiliarius Belli S.R. *Mttis, Pocillator Palatinatûs Braclaviensis, Legatus, & Plenipotentiarius Ejusdem Celsissimi Ducis, productisq; suîs Credentialibûs, & Plenipotentiâ ab eodem Celsissimo Duce sibi datis; quarum tenor talis.*

DEI Gratiâ Nos Ferdinandus Curlandiæ, & Semigalliæ in Livonia Dux.

Notum *facimus præsentibûs literîs Nostrîs. Quia Nos Generosum Fridericum Gottardum à Bulow* S. R. *M. Consiliarium Intimum Belli, Pocillatorem Palatinatûs Braclavienſis, in legatum, & Plenipotentiarium Nostrum fecimus, & constituimus, Eiq; omnimodam facultatem dedimus, & damus præsentibûs, ut possit, & valeat coram* S.R. *M. Domino Nostro Clementissimo comparere, & vigore Novellæ legis Comitiorum Grodnensium Iuramentum Homagii antiquitûs descriptum, etiam superadditô de servanda Novella Constitutione Comitiorum Grodnensium de Ducatu Curlandiæ sancita, & nihil in contrarium eidem faciendo in conscientiam Nostram eidem* S. R. *M. Domino Nostro*

ſtro Clementiſſimo, & *Reipublicæ præſtare, Inveſtituramq́; in Ducatus* Curlandiæ, & *ſemigalliæ pro nobis petere, & recipere, ac omnia, & ſingula circa eandem Inveſtituram ex lege, & Conſvetudine neceſſaria, & opportuna Nomine Noſtro peragere; quæ omnia per ipſum ritè, & legitimè peracta pro rato, & grato* Nos *ſuſcepturos velle ſpondemus, & cavemus. In cujus rei fidem præſentes manu noſtrâ ſubſcriptas,* Sigillô *noſtrô communiri fecimus. Datum Gedani 15. Menſis Februarii Annô Domini 1731.* FERDINANDUS *Dux Curlandiæ, & Semigalliæ.*

(L.S.)

SUpplicavit S. R. *M. ut ad hocce Homagium diu deſideratum Celſiſſimum Ducem* Curlandiæ, & Semigalliæ, *in Livonia per ſe legatum, & Plenipotentiarium reddendum, Infeudationemq́; ac Inveſtituram ſuper hos* Ducatus *Eidem Celſiſſimo Duci conferre* S. R. M. *clementer dignetur.*

Cui ſupplicationi S. R. *M. clementer annuen*

nuendo, Eundem Mgcum Legatum, & Plenipotentiarium acceptare, & ad hocce Homagium Celsissimum Ducem in Persona ejusdem Legati admittere dignata est, atq; in hunc finem eadem die 25. Febru: Annô Currenti 1731. hora circiter duodecimâ meridianâ, Illustres & Magnifici, CASIMIRUS RUDZINSKI Castellanus Cernensis, & SEBASTIANUS DĘMBOWSKI Referendarius Regni, qui vices absentis Secretarii Regni Majoris gerebat, ad Hospitium Legati, quod in circulo Fori Varsaviensis habuit, cum splendidiori curru Regio, à S. R. M. missi erant, ut Eum ad arcem Regiam Varsaviensem deducerent.

Præfatus itaq; Dominus Legatus, & Plenipotentiarius hunc Regium Currum ascendens unà cum memoratis Illustribus, Castellano Cernensi, & Referendario Regni (quem, proprium currum sex equis junctum assistentiâ seorsiva stipatum Legatus sequi mandarat) præeunte Hospitiorum Designatore Aulico, unà cum 16 Æthiopibus, tum sex Pedissequis, sex Hungaris peditatis, octo Dalmatis,

partim à lateribus Rhedæ *euntibus, partim eam ſequentibus; præterea inſignî frequentiâ ſtipatus, cum numeroſiſſimo circiter ſexaginta* Rhedarum *ſex equis ſingulariter junctarum comitatu ad arcem* Regiam *ſe contulit, Quem Legatum in Porta inferiori arcis circa Gvardiam* S.R.M. *centuria Militum Hungarorum Illuſtriſſimi Mareſchalci* Regni *expanſô vexillô advenientem ſalutabat, ingredientemq́; Cohortes* Regiæ *Gvardiæ quatuor centuriæ, celerum verò Satellitum Trabantum duæ Turmæ, omnes expansîs Vexillîs, & clangore* Tubarum, Tympanorumq́;, *intermixtis ad hoc variis inſtrumentis Muſicis, hinc, inde, intra mœnia arcis inſonantibûs, Legatum* Salutando *exceperunt.*

Aſcendenti Arcis Regiæ *ſcalas Legato, in ultimo gradu Magnif:* Mokranowſki *Vexillifer Terræ Varſavienſis obviam ivit.*

Ad ſuperiorem gradum pervenientem Legatum quatuor Regii Cubiculares, *ut pote:* DD. Kolonowſki, Poninſki, Załuſki, Unrug, *præmiſſis* Curialibus *exceperunt, exceptumq́; comitati*

mitati sunt per plurimas locatas vigilias; quæ prætereuntem Legatum armîs præsentatîs honorârunt, donec ventum ad stubam Senatoriam, in cujus vestibuli foribus Illustrissimus Mareschalcus supremus Regni, expectando D. Legatum, recepit, & ad Thronum Regium in eadem stuba Senatoria comparatum, deduxit.

In introitu D. Legati, Serenissimo Regi in Throno sedenti Reverentiam facientis, Illustrissimi DD. Senatores in Curulibus suis à dextera, & sinistra sedentes assurgebant, à quorum tergo ex utraq; parte Stubæ Senatoriæ superiùs erant positi Chori, in quibus Illustrissimæ Fœminæ Mulieres, & Virgines; ex opposito autem Throni Regii in superiori choro Nuntius Apostolicus, & Legatus Cæsaris, atq; Regis Galliarum, & aliarum Potentiarum hujus Cærimoniæ erant Spectatores. In inferiori verò choro ex oppositi Throni erat Legatus Turcicus, Machmet Effendi cum suæ Nationis assistentia, qui non parum splendoris Actui huic Magnificentissimo addidit; Thronusq; Regius pretioso ho-

loserico tribus gradibus elevato, panno rubrô tectis, splendidè adornatus erat.

Adstabant Illustrissimi Ministri Statûs, in Throno sedenti Regi, JOSEPHUS VANDALINUS MNISZECH Supremus Regni Mareschalcus, JOANNES LIPSKI Procancellarius Regni, hodie Eminentissimus Cardinalis, Episcopus Cracovienſis, MICHAEL Princeps CZARTORYSKI Procancellarius Magni Ducatus Lit: JOSEPHUS ZAŁUSKI Spiritualis Regni Referendarius, tenens librum Evangeliorum (in absentia Secretarii Majoris Regni) ANTONIUS SEBASTIANUS DEMBOWSKI sæcularis Referendarius Regni, JOANNES BRANICKI Vexillifer Regni, tenens vexillum expansum Feudale rubrum, in quo ex una parte depicta erant Insignia Regni, & Reipublicæ, ex altera parte Celsissimi Ducis Ferdinandi cum Ampliatione horum Insigniorum à Serenissimo Rege collatorum, initialium scilicet Nominis sui, & Regis literarum. AR. Super qua auctione Diploma seorsivum datum

tum Eidem Celsissimo Duci. ALEXANDER *Princeps* LUBOMIRSKI, *Ensifer Regni, &* ZAWISZA *Ensifer Magni Ducatus Lit strictos Gladios tenentes, Officia sua exercentes, cæteriq; Illustres Officiales utriusq; Gentis Regi assistebant.*

Appropinquans Legatus Throno Regio tribûs salutationibûs, detectô capite S. R. M. *adoravit, quem* S. R. M. *detectô capite honoravit; & in Gradu inferiori in Genua procumbens Dominus Legatus talem ad* S. R. M. *sermonem, & orationem petitoriam habuit.*

Serenissime, ac Potentissime REX, Domine, Domine Clementissime.

EA est Principum Beatitudo in Terris, & supra communem sortem evecta Felicitatis eminentia, ut soli mortalium Munificentiæ splendore præpollentes, præter plurimas, quibus Divinitatem æmulari datum est, Dotes, *gratiarum* Magnitudine, *& Beneficiorum frequentiâ, atq; assiduitate propiùs ad eandem accedere valeant.*

Ut omnibûs, quæ Majeſtatem comitantur, ornamentîs S.R.M. *Veſtra abundat, & excellit, ita ſigillatim naturæ quadam Bonitate munificens illud ingenium, quod Orbis quotidie admiratur, ipſi contigit, ut ad erogandas Gratias, ac Liberalitates nata, formataq; videatur. Qui quidem Munificus ardor ne unquam fatiſceret, factum Divina Providentia, ut Paternum Ipſi maturaretur Dominium, & præmaturo naturæ tributo Frater naſcendi Jure Major, fatiſcederet, cederetq; Ditionibus.*

Haud exiguum ſic nacta fuerat S.R.M. *Veſtra campum, in quo innatæ ſibi beneficentiæ, & largitatis ſequeretur motus; ſed non adeo amplum, qui vaſtitati munificentiæ reſponderet: quamobrem benignius illud, quod rebus humanis proſpicit fatum, Regem eſſe voluit* S.R.M. *Veſtram, qui & Genti moderaretur Generoſiſſimæ, & talium eſſet Regnorum Rex, quæ abundè ſatis ea ſuppeterent, quibus animus ſupra omnem ſortem humanam ad tribuenda beneficia effectus citra ullam diminutio-*

nis

nis curam expleretur. Augent gloriam Virtutis, & copia actuum, & diuturnitas Imperii, dum per triginta & ultra annos beneficia maximâ largitate fundere potuerit, imo fuderit S. R. *M. Vestra, dum longiùs omnibûs Europæ Principibus imperaverit, quo Populis suis existeret munificentior. Vix ullus suorum conspicitur, cui honores non contulerit, quem non beneficiîs cumulaverit, nemo autem planè ex amplo Senatorum ordine, qui Curulem suam à* S. R. M. *Vestra se tenere non lætetur, summaq; animi voluptate Patrem tanti Senatus non veneretur.*

Unicus adhuc supereſt Illustrissimus Princeps FERDINANDUS, *fidelissimus* S. R *M. Vestræ Cliens fiduciarius, in Livonia Curlandiæ Dux, qui gratiam, & Clementiam Ejusdem præstolatur, & quem solum Domus Ducalis superstitem Divina* Providentia *ad raræ ætatis Culmen vel ideò provexisse videtur, ne Munificentiæ* S. R M. *Vestræ aliquid deesset, ne ille solus esset, qui non de Beneficentia* Regia *gauderet.*

Singu-

Singularis Gloriæ atq; Benevolentiæ non levem jam tum expertus est partem Illustrissimus PRINCEPS, *quando* S. R. M. *Vestra provectæ illius ætati indulgendo, Legati Ministerio Jurium veterum confirmationem ac Investituram suscipere, Homagiumq; præstare gratiosissimè concessit, quam eximiam Clementiam submississimâ ac iteratâ colit* Gratitudine.

Quod ut auspicato tandem assequatur successu, sistit se vicaria Præsentia coram Sacratissimo Throno Regio, *per me Plenipotentiarium suum, supplici exorando cultu, dignetur* S. R. M. *Vestra, tanquam supremus & Directus Dominus vigore veterum per* Serenissimos Prædecessores, Poloniæ Reges *& Magnos Lithvaniæ Duces concessarum Investiturarum, & jurium de* Terris, Civitatibus, Oppidis, Villis, Pagis, Arcibus, Juribus, Præeminentiis, totoq; Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ *in Livonia, Illum investire, quo nomine ad pedes* S. R. M. Vestræ *provolutus juxta laudabilem apud moratiores Gentes receptam Consuetudinem,*

flexîs

flexîs genibûs Homagium præstare, & solennî juramentô Fidem & obedientiam per me obstringere paratus est.

Quoties autèm Legatus in suo sermone adoravit Regem, *toties* Rex *impositum Capiti suo Galerum inclinabat. Post quem finitum sermonem Illustrissimus Procancellarius* Regni *stans ad dextrum Latus* Regis *in Throno sedentis, respondit hîs Verbîs.*

Intaminata hucusq́; Illustrissimorum in Livonia Curlandiæ, *&* Semigalliæ Ducum *erga* Reges, *&* Rempublicam Polonam *Fides, præclara Illustrissimi* Ducis Ferdinandi *merita id effecêre, ut* S.R.M. *Dominus Noster* Clementissimus *cum Ordinibus* Regni *in* Comitiis Grodnensibus *ultimariis id permiserit, quin Illustrissimus Dux* FERDINANDUS *longiorî itinere, suâm non gravando senectam, possit per Plenipotentiarium suum reddere Homagium, & Fidelitatis præstare juramentum; quod cum Generositas Vestra, uti suæ Illustritatis Legatus, & Plenipotentiarius, nomine Ejusdem Il-*

luſtriſſimi FERDINANDI *Ducis humiliter expetit*, S. R. M. *Dominus Noſter Clementiſſimus votis, & precibus Illuſtritatis ſuæ benigniter annuendo, ad Inveſtiendum Illuſtriſſimum* Ducem FERDINANDUM *in Perſona Generoſitatis Veſtræ, uti Ejus Plenipotentiarii ſuper* Curlandiæ, *&* Semigalliæ *in* Livonia Ducatus *clementer procedit; ſperat autem* S. R. M. *Dominus Noſter Clementiſſimus Illuſtritatem ſuam daturam operam, ut hanc ejus erga ſe Majeſtatis* Regiæ *Beneficentiam debitis proſequatur Officiis, deq; ea, ac* Regno *illius perpetuò benemereri ſtudeat.*

His peractis S. R. M. *accepto Vexillo Feudalî ab Illuſtriſſimo Vexillifero* Regni, *illud Legato genua flexo in dexteram tradidit. Illuſtriſſimus autem Vice-Cancellarius* Regni *à* S. R. M. *Legatum allocutus eſt his verbis.*

Sacra Regia M. AUGUSTUS II. DEI *Gratiâ* REX Poloniæ, *Magnus* Dux Lithvaniæ, *Dominus Noſter Clementiſſimus, tanquam naturalis, & Supremus Dominus totius Livoniæ, Ducatuumq;*

tuumq́; Curlandiæ, & Semigalliæ, annuendo precibus Illuſtriſſimi FERDINANDI *Ducis, tradit & concedit Illuſtritati ſuæ in* Feudum *Terras,* Civitates, *Oppida, & Arces* Commemoratorum *in Livonia Curlandiæ, & Semigalliæ* Ducatuum, *& ad Eoſdem Illuſtritatem ſuam per hujus* Vexilli traditionem, *in Perſona* Generoſitatis *Tuæ,* FRIDERICI GOTTHARDI *à* Bulow, *uti* Plenipotentiarii *Illuſtritatis ſuæ Inveſtit, & inſtituit Gratiâ, & Benignitate ſuæ Regiæ M., qua Illuſtritatem ſuam ob ſingularia in* Reges, Regnumq́; Poloniæ, *Anteceſſorum quoq́; Ejuſdem Illuſtritatis* Ducum *merita* complectitur, *ſperatq́; Illuſtritatem ſuam Beneficii hujus memorem ſemper futuram, gratamq́; pro eo ſe exhibituram.*

Demum *Legatus ſiniſtra manu Vexillum Fedale ex dextra apprehendendo, & tenendo, duos dextræ manus digitos ſuper librum* Evangeliorum, *quem Illuſtris Referendarius* Regni *Spiritualis tenebat, in ſinu* S. R. M. *poſitum, ad ſuperiorem Throni gradum aſcendens, Juramentum in animam*

Celsissimi Ferdinandi Ducis, *dictante rotam Illustrissimo Procancellario Regni, clara voce prætitit ejusmodi.*

Ego FRIDERICUS GOTTHARDUS à Bulow S.R.M. *Vestræ intimus Consiliarius Belli, Illustrissimi Principis Ferdinandi Curlandiæ, & Semigalliæ in Livonia Ducis, pro præstando Homagio, recipienda Investitura Legatus, & Plenipotentiarius,* Nomine, *& ex mandato, & in animum Ejusdem Illustrissimi Ducis juro super hæc Sancta DEI Evangelia. Quod idem Illustrissimus Dux Ferdinandus, ab hac hora deinceps ad ultimum diem vitæ suæ erit* Fidelis, *& obediens* Tibi *Serenissimo AUGUSTO Secundo* Regi Poloniæ, Magni Ducatûs Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czerniechoviæq;, nec non Hæreditario Duci Saxoniæ, & Principi Electori, sicuti suo naturali, & Hæreditario Domino, Successoribus Tuis Legitimis, Regibus Poloniæ, Dominis suis contra omnem hominem

nem

nem nemine excepto, & quod nunquam scienter erit in Consilio vel auxilio, vel in facto, ex quo (quod absit) amittas vitã, vel membrum aliquod, vel per quod accipias in Persona aliquã læsionẽ injuriã, vel contumeliã, vel per quod amittas aliquẽ honorẽ, quẽ nunc habes, vel post habebis, & si sciverit vel audiverit, de aliquo qui velit aliquid istarum contra Te facere, pro posse suo, ut fiat impedimentum, præstabit; & si contigerit Te rem aliquam, quam habes, vel post habebis casu aliquo amittere eam recuperare curabit, in recuperataq; retinenda Te in omni tempore juvabit, & si sciverit Te velle contra aliquem publicô consilio arma sumere, & de eo generaliter, vel specialiter fuerit requisitus, suum Tibi secundùm Pacta præstabit auxilium & si aliquid Illi de secreto manifestaveris, illud sine Tua licentia nemini pandet, neq; quidquam per quod pandatur faciet, & si Consilium ab ipso super aliquo facto postulaveris, illud Tibi dabit consilium, quod Tibi, Dominiis Tuis judicaverit maximè expedire, & nunquã ex Persona aliquid scienter, quod pertinet ad Tuã vel Regni Dominiorumq;

Tuorum Regno adjunctorum, vel in posterum adiungendorum injuriam, vel contumeliam faciet; imo honorem, Dignitatem, Commodaq; Tui Regni, & Dominiorum Tuorum tuebitur, & conservabit, & quo ad maximè poterit, augebit. Deniq; etiam Pacta priora antiqua, omnia, & singula, quocunq; tempore à Prædecessoribus suis Curlandiæ, & Semigalliæ Ducibus cum inclyto hoc Poloniæ Regno, & Magno Ducatu Lithvaniæ conventa, tum, & Formulam Reiminis, præteritas Transactiones, Conditiones cum Serenissimis Divæ memoriæ Regibus Poloniæ, & Magnis Ducibus Lithvaniæ factas, Novellam Constitutionem Comitiorum Grodnensium de Ducatu Curlandiæ sancitam servabit, adimplebit, & nihil in contrarium eidem Novellæ Legi faciet; ac præterea omnium, & singulorum Equestris ordinis, ac Privatorum Ducatus Curlandiæ, & Semigalliæ Incolarum Jura, Privilegia, Libertates, Immunitates sartas tectas integerrimè servabit, nec quidquam in contrarium earundem Præjudicii, ac Derogationis faciet, aut fieri permittet; sic me, & Illustrissi-

ſtriſſimum Ducem DEUS *adjuvet, & hæc Sancta* DEI *Evangelia.*

Præſtito juramento Dominus Legatus, Centurioni Domino à Buttberg *Vexillum illud Feudale tradidit, & ad inferiorem* Theatri *gradum in genua iterum procumbens, pro* Clementiſſima *Infeudatione humillimas gratias egit* S. R. M. *his Verbis.*

Sereniſſime, ac Potentiſſime REX, *Domine, Domine Clementiſſime.*

VEneratur, & devotiſſimô animi cultu proſequitur beneficam Clementiam S. R. M. *Veſtræ Illuſtriſſimus* Curlandiæ PRINCEPS, *quâ ſolenni Feudi renovatione, ea, quæ à Sereniſſimis Prædeceſſoribus,* Poloniæ Regibus, *olim fuêre conceſſa gratioſiſſimè confirmare, & conferre eſt dignata.*

Agno-

Agnoscit illam majorem, quàm ut verbis exprimi possit, Sanctèq; promittit se iis, quæ Feuda exposcunt, obsequiis omnem in referendo grato, Beneficiiq; memore animo pietatem testaturum.

Servavit Is Fidem, Fidelitatemq; *intaminatam, jam ante longe, quam Juramenti vinculô ad eadem obstringeretur, & ita servavit, ut nec hostium insultibûs, nec temporum calamitatibûs labefactaretur.*

Servabit & eandem in posterum deinceps, hoc magìs, quò in clientelam, & Protectionem S. R. M. *Vestræ, ac totius Reipublicæ se, suaq; omnia contulit.* Confidit S. R. M. *Vestram gratias, quas ipsi hâc solenni die est largita, novis gratiis ita se esse cumulaturam, ne tristis præteritorum temporum acerba afflictæ* Fortunæ *recordatio senectam amplius turbet, gravemq; reddat,*

Spe nititur Summâ, se novô hoc, eodemq; maximô munitum præsidiô omnes elisurum impetus, quietaq; Feudi Possessione, *eò magis fruiturum, quò feliciora Iagellonicis attigisse exultat tempora, quibus*

bus ne vota quidem addi possunt alia, quàm ut sint diuturna.

Dent Tibi Clementissime Rex, Dii ætatem, *quam mereris; serventq; animum, quem dederunt.*

Cui Illustrissimus Pro-Cancellarius Regni à S.R.M. *respondit in hunc, qui sequitur, modum.*

Perfecit S.R.M. Dominus Noster Clementissimus *ea, quæ Majestativi juris erant; supereſt, ut Illustrissimus* FERDINANDUS Dux Curlandiæ, & Semigalliæ *in* Livonia, *ea quæ fidelem Feudatarium decent, adimpleat, ac, pro tanto beneficio de* S.R.M. & Republica *perpetuo benemereri studeat.*

His finitis Illustrissimus Mareschalcus Supremus Regni, Dominum *Legatum ad capiendam sessionem in sella à sinistris* S.R.M. *in Supremo* Theatri *gradu posita, invitavit. Hôc itaq; locô occupatô,* Dominus *Legatus more jam olim usitato paululum caput texit, quod in honorem* S.R.M. *mox iterum denudavit.*

Surgenti jam Legato Serenissimus Rex *in contestationem affectus sui singularis erga Cesissimum*

mum Ducem, Ordinem Albæ Aquilæ pretiosum adamantinum, Gallico Idiomate Legatum allocutus, Eidem Celsissimo Duci transmittendum tradidit.

Quo recepto à S. R. M. Eidem Dominus Legatus Idiomate etiam Gallico brevibus gratias egit pro hac nova Beneficentiæ, & Affectus Regii erga Celsissimum Ducem contestatione.

Demum factâ Adoratione S. R M. à Throno ejusdem recessit, gratulationibûs ab omnibus Illustrissimis Senatoribus Regni, & Magni Ducatûs Lithvaniæ, summoq; honore est exceptus, & ad hospitium eo, quo venit, comitatu se contulit.

Datæ sunt à S. R M. Reversales Literæ super eo, quòd in hoc actu Homagii, more veterum Investiturarum Regalibus indutus, coronâq; homagiali redimitus, ob certas Legalitates non fuerit, declarando: quòd Actus hic nihil receptæ Consvetudini, & Solennitati Infeudationis, ex Pacto poterit præjudicare.

Ex parte quoq; Celsissimi Ducis FERDINANDI datæ sunt Reversales, de Præeminen-

tia

tia Religionis Catholicæ Romanæ, in Ducatu Curlandiæ, & ſemigalliæ manutenenda, de Eccleſiis, Parochis, & Miniſtris Eccleſiaſticis Catholicis, ſalariiſq; eorum, Feudis, Cenſibus, & Jure Patronatûs, conſervandis, in forma antiquitùs ſolita, & deſcripta.

ZDánego od Krolá Jći Rewerſu łáſkawy Czytelnik wnieść może, że niektore *Solennitates* Aktom tákim przyzwoite opuſzczono. Więc dla zupełnieyſzey informácyi, kładę tu Inveſtiturę, ktora ſię *Anno 1611. cum plena Solennitate* odpráwiłá.

Descriptio quo Ordine Feudum Illustrissimo JOANNI SIGISMUNDO, Marchioni, & Electori Brandeburgensi collatum Annô 1611.

Die 16. Novembris, homagii solennitas peracta. Missi primùm ad Electorem mane Castellani Gnesnensis, & Elbigensis, qui eo die actum eum Regiam Majestatem celebraturam, atq; etiam, ipse ad eum ut se pararet, ei significarunt, simul etiam ad prandium à Rege eum invitarunt: paratum se obtulit.

2do. Theatrum *in area, quæ ante* Monasterium Bernardinorum *erat, qui locus ante etiam, aliquot ejus modi actibus consecratus, quasi ei rei videbatur, jam ante paratum erat. Et tum* Thronus Regius *pannô aureo, tapetibusq;, tum ipsum theatrum*

circum

circum circa rubrô pannô ornatum, instructumq;.

3tio. Rex ex Arce, Senatoribûs, Aulâq; totâ eum comitante, primùm ad ipsum Monasterium Bernardinorum divertit, Illustrî vestitu ordinariô positô, Albâ, Dalmaticâ, & aliis Regalibûs indutus fuit. Missi inde ad Electorem deducendum ex Senatu Palatini, Posnanienſis, Lancicienſis, Masoviæ; Quibûs deducentibus primùm in Curiam Archiepiscopi, Monasterio vicinam, Elector divertit.

4to. Interim Rex Regalibus indutus Coronam etiam capite, una manu sceptrum, altera pomum gerens, progressus in Theatrum fuit, maxima hominum multitudine partim ex equis, partim domibus, & tectis, Reginâ etiam ex vicino quodam Monasterii projecto, ex cujus latere prospectus in Theatrum patebat, per fenestras spectante. Circa solium Regis à dextris Vexillifer Regni Sobiescius vexillum manu tenens, à sinistris Ensifer Branicius districtum gladium manu proferens; tum Mareschalci tres, Regni nimirum duo, M. Ducatus Lit. Major, Curiæ absente, tum Palatini com-

 plures,

plures, ex quorum Numero unus Sceptrum, alter Pomum tenebat, adstabant. Cum in Solio jam Rex assedisset, venêre à Mareschalco introducti sex ex primariis Electoris Consiliarii, cumq; in genua ante Regem procubuissent, Hubnerius ex iis, in eam, quæ sequitur, sententiam verba fecit.

5to. Serenissime REX, & Domine, Domine Clementissime. Misit nos Illustrissimus PRINCEPS D. IOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandeburgensis S. Romani Imperii Archi-Camerarius, & Elector, qui suppliciter à Majestate Vestra petit, ut ad Juramentum, Homagiumq; ratione Ducatus in Prussia, præstandum, hic se apud Majestatem Vestrã sistere, Investituramq; a M. Vestra petere possit.

6to. Inde cum Senatores ad sellam Regiam accessissent, collatîsq; sententiîs mox recessissent, Dominus Episcopus Vladislaus, Regni Cancellarius, de Consilii sententia, iîs, quæ sequuntur, verbîs Respondit.

7mo. Notum est S. R. M. Domino Nostro Clementissimo, summam jam inde à multis retro sæculis,

culis, Sereniſſimis Poloniæ Regibus Majoribus ſuis, ac iis potiſſimùm, a quibus Maternum genus ducit cum Illuſtriſſima Domo Brandeburgica interceſſiſſe neceſsitudinem firmatam ſanguinis communione, tum multis, & magnis negotiis. Cum igitur eâdem ſe teneri intelligat, nunquam omittendum aliquid putavit, quod ad ſuam ſingularem, erga Inclitam hanc Domum, propenſionem teſtificandam pertineret. Itaq; nunc etiam pro peculiari ſua erga Illuſtriſſimum Principem Dominum Ioannem Sigiſmundum Electorem, de eadem inclyta Domo, benevolentia, de Ampliſſimi Conſilii ſententia, ut ad accipiendam eandem Inveſtiturã Ducatus Pruſſiæ, ad præſtandum Homagium huc veniat, benignè aſſentitur.

8vo. Tandem ipſe Elector, Aulicîs primùm Regiis quibuſdam antecedentibus, ipſius, deinde ſequentibus, inter Palatinum Poſnanienſem, & Lancicienſem medius advenit, proximè ante eum Palatinus Maſoviæ, Caſtellani unus atq; alter, interq; eos Caſtellanus Inovlodenſis Martinus Sierakowſki,

&

& *Maximilianus* Przerębski *Capitaneus Petricoviensis, qui pro Proxenetis illi adjuncti fuerant, tum* Radźivilus *aliiq; non nulli primarii Aulici incedebant; sequebantur eum Consiliarii ipsius Electoris. A Mareschalcis in* Theatrum *adductus, Senatoribus, de quibus ostensum est, antecedentibus, in genua ante* Regẽ *procumbens, hisce verbis eũ allocutus fuit,*

9no. Sereniſſime REX *Domine Gratioſiſſime. Quod* Majeſtas Veſtra, *quemadmodum per Conſiliarios meos petierã, ad ſoliũ ſuũ me admiſerit, magnas* Majeſtati Veſtræ *gratias ago. Quemadmodũ verò antea, ita nunc quoq; corã a* Majeſtate Veſtra, *ut de* Ducatu *in Pruſſia* Terriſq;, Civitatibus, Oppidis & *Arcibus ejus benigne me ſecundum Pacta vetera, & poſtremã* Tranſactionẽ Noſtrã *tanquã* Naturalis Hæreditarius & *ſupremus, utì omniũ Terrarum Pruſſiæ, &* Ducatus *quoq; in Pruſſia,* Dominus, *inveſtire dignetur, ſupplex peto. Quo Nomine & nunc Homagium, Juramentumq; Majeſtati* Veſtræ & Regno *præſtare paratus*

tus sum, & in posterum nullum officium prætermittam, quod à bono fideliq; Principe Vasallo præstari debeat.

10mo. In eandē sententiā Oratores quoq; simultaneorū Principū, simultaneā Investiturā petebant.

11mo. Cum Senatores iterum ad sellā Regiā accessissent, moxq; recessissent, Cancellarius Regni sequentibûs Verbis respondit.

12mo. Illustrissime PRINCEPS, *Cum Illustritas Vestra, ut paulò ante per Nuntios & Consiliarios suos, ita nunc coram ipsa, à* S. R. M. *Domino Nostro Clementissimo Investituram Ducatûs in Prussia supplex petat, ac eo Nomine homagium præstare paratam se esse declaret,* S. R. M. *benigne id Illustritati Vestræ concedit. Dat autē hoc imprimis, vetustæ necessitudini, quæ Sereniſſimis Poloniæ Regibus, potissimum Iagellonicæ stirpis, cum Illustrissima Domo Brandeburgica summa intercessit, dat suæ propriæ erga Illustritatē Vestram propensioni & Benevolentiæ, dat Cōmuni Senatus ordinumq; Regni sui Authoritati, qui postrema*

Transactione, cum Oratoribus Illustritatis Vestræ stabilita, eôdē Feudi hujus beneficio ornandam censuerunt. Itàq; quod non modo Illustritatis Vestræ, & ipsius inclytæ Posteritati, verùm etiam S.R.M. *ejusq; Posteris Poloniæ Regibus, Regnoq; huic, atq; adeò Universæ Christianæ Reipublicæ bene, & feliciter eveniat, Investituram Ducatûs in Prussia, juxta pacta vetera, & postremam etiam Transactionem Illustritati Vestræ tradito hoc Vexillo, ex more confert, ac Illustrissimos etiam Fratres Ipsius Germanos ad ejusdē contactum, & simultaneæ Investituræ participationem, benignè admittit. Sperat autem, planèq; confidit* S.R.M. *Illustritatem Vestram, & Illustres Fratres ejus, daturos operam, ut hanc erga se Majestatis* Regiæ *Beneficentiam debitîs Officiîs prosequantur, deq; ea, ac Regno illius, perpetuò bene mereri studeant, atquè contendant.*

1310. Inde ipse Rex Vexillum, quod Vexilliferi tenebat, apprehendit, cujus fimbriam Legati simultaneorum Principum itidem apprehendebant, tamdiuq; quòad Juramentum præstitissent, tenuerunt,

runt, Rex *autem sequentibûs verbîs Investituram ei contulit.*

14to. *Nos* SIGISMUNDUS REX *Poloniæ*, *tanquam naturalis*, & *Supremus* Dominus *totius Prussiæ*, *Ducatûsq́*; *in ea*, *annuentes precibus Dilectionis* Tuæ, *tradimus*, & *concedimus* Dilectioni Tuæ *in Feudum* Terras, Civitates, *oppida*, & *Arces* cõmemorati *in* Prussia Ducatus, & *ad eas* Dilectionem Tuam, *per hujus vexilli trditionem*, *investimus*, & *instituimmus*, Gratia, & Benignitate *Nostra*, *qua* Dilectionem Tuam, *uti* Consanguineum *Nostrum* Charissimum, & *Illustrem* Domum *ejus complectimur*. *Speramusq́*; Dilectionem Tuam *Beneficentiæ huius Nostræ memorem semper futuram*, *gratamq́*; *pro eo se exhibituram*.

15to. *Inde Liber Evangeliorum in sinu Majestatis Regiæ positus fuit*, *Princepsq́*; *in genua ante Majestatem Regiam procumbens*, *duobûsq́*; *digitîs super Librum Evangeliorum extensîs*, Dominô Cãncellariô *in verba ei præeunte*, *solenne juramentum præstitit*.

16to. *Poſtea* REX *eum amplexus, in ſella penes ſe à ſiniſtris collocavit, in qua cùm paululum aſſediſſet, ex theatro Mareſchalcîs deducentibus ad equos, & inde ad Curiam Domini Archiepiſcopi ſe contulit. Gratias etiam pro collato Feudo, in genua itidem procumbens, cum Fratrum Oratoribus agere debebat, paratuſq́; erat, ſed cùm non ſatis commoda tempeſtas eſſet, ideoq́; omnia ſub dio prope, rantiùs agerentur, omiſſa tũ ea pars ſolennitatis fuit.*

17mo. *Equitum etiam Creatio, quæ itidem ſolennis eſſe debet non uſurpata tum à Rege fuit. Inde prandio, ad quod ex curia Archiepiſcopi ſe contulit, à Rege exceptus fuit.*

IAko záś ten ſam *Majeſtatem tueri* wſpániałośćią i *Splendore operum* doſkonále umiał; ták też żądał áby Poddáńi iego *intra Limites* Stanu ſwego porządnie i *pro decore* mięſzkáli, dla tego Krolá tego *incitamento* Wárſzáwá Rynek ſwoy, zrzućiwſzy drewniáne, *in circumferentia* Ratuſzá, budy, adornowáłá. Przedmieśćia przed-

przedtym *lignea*, teraz *majori parte laterítia* ſię ſtáły. Páłacow zá pánowánia Iego, Kośćiołow, Klaſztorow wiele námurowano i *Concives ac Incolæ politiores in moribus*, i w porządkách *redditi*; i przez kázárnie dla Zołnierzy Nadwornych i dla Gwárdyi erygowáne, *à ſervitute ex Officio* onych trzymánia, w mięſzkáńiách ſwoich uwolńieni. Wpolá puſte Przedmieśćia przećiągnione, i Bruki nowe w ſámym mieśćie dáne. Zgołá *quidquid decoris* teraz ma to Miáſto, wſzytko to Pánowániu Krolá Jmśći AUGUSTA II. przypiſác potrżebá. To o ſobie ſámá Wárſzáwá piſze.

Miiam tu pomnieyſze Magnificencyi Monárchy tego *Prodigia*, iáko to wiazd do Wárſzáwy Márquiſá *de Monte* Poſłá Fráncuſkiego, od niego diſponowány táką powagą i ſplendorem, że i ſámá Fráncya, ktorey więc Europá w podobnych Aktach dánk dáie, w ſrod Páryżá nic wy-

tworńieyszego w przyimowániu Ambassadarow nie widźiáłá; i tym podobne; częśćią że *genuinam descriptionem*, iákiey Hystorya potrzebuie, nie miałem, częśćią że u Páná tego práwie spowszedniáło było, co więc *tanquam insolitum* świát obserwuie. Ztych iednák Festynow, ktorem tu opisał, Łáskáwy Czytelnik wnieść może że Nayiáśnieyszy AUGUST II. w tym punkćie *nulli secundus absolutam ideam* wspańiáłośći i Humoru Krolewskiego nástempuiącemu zostáwił świátu.

NAY-

NAYIASNIEYSZY.

AUGUST II.

w Smierći Pobożny

Mili się, kto rozumie, że śmierći ná wszytkie Monárchow Prerogátywy *impune grassari* pozwolono. Umieráią w prawdźie Krolowie iáko Ludźie, ále cokolwiek wnich Páńskiego, i Krolewskiego było, ná to śmierc práwá nie ma. Ieżeli bowiem o Cnocie, & *Animi Dotibus* ludźi prywatnych napisał Polski Liryk, że: *nescit interitum pati, & sese tumulô porrigit altiùs*, dáleko bárdźiey o Regnántách trzymác trzebá, co o Juliuszu Cesárzu Pogrzebowy nápisał Pánegirystá:

Vivis

Vivis parte tamen Cæsar meliore superstes
Perdere nam nomen vis nequid ulla tuum.

Západáią Nayiáśnieyśze Páńśtw i Prowincyi Słońcá w Grobowe Cieńie, iednákże i śmiertelna noc ták okropna nie ieśt, zeby nieśmiertelną Ich śławę, ná Woynách Dźielność, *Civilem* w Rządách *Prudentiam* dopieroż Chrześćiáńśkie Ich Cnoty, w Sądách Spráwiedliwość, i tym podobne *Qualitates* iák *posthuma sidera, suo involvere* miáłá *sipario.* Y owśzem iák Gwiazdom *nox addit honorem*, ták Páńskie Cnoty lepiey śię i prawdźiwiey po śmierći wydáią, kiedy áni *laudántem movet Adultatio*, ani też *láudatum tenet elatio.*

O Nayiáśnieyśzym AUGUSCIE náśzym śprawdźiło śię dáne Wielkiemu *in Belgio* Káwálerowi i woiownikowi od Włośkiego Hiśtoryká Elogium *Magnus ille fuerat, dum staret, jacens tamen* ná śmiertelnym łożu *ceu confractus disjectuśq; paries major ap-*

jor apparuit. Jáko życie i procedery Krolewſkie w párágon ſzły z ſłoneczną po Niebie drogą, ták i Iego ſmierć z Zachodem Luminarzá tego, ktory *major in Occaſu*, emulowáłá.

Lubo záś wſzytkie Wielkiego Monárchy *Qualitates* aż do zgonu w nim *regnabant*; iáko nieuſtráſzone ná denuncyacyą ſmierći od Medykow uczynioną ſerce, ktore, że ſię w polu Márſowym ſmierći od Nieprzyiaćielſkiey imprezy bać nie umiáło, dáleko mniey *in hoc Articulo* przelękło ſię, gdy Ten, ktory *aufert Spiritum Principum* życie iák ſwoie odbierał. Pokazáłá ſię *in hoc paſſu* w Krolu tym rzadka w Pánách Cnotá, rzeczy Ziemſkich wzgárda; tákim bowiem ſercem ſmutną ſmierći nowinę przyiął, iakby nic ná świećie nie miał. Iákoż hoyność Iego w życiu, ktora *diſperſit cum ſole manus*, iáwnym dokumentem, że przy śmierći nieżal mu zo-

ſtáwić, co żyiąc ſam hoynie rozdawał, ponieważ *ſine dolore amittitur, quod non cum amore poſſidetur.* Ale nád wſzytkie inne Páńſko-Chrześćiáńſkiego umyſłu Cnoty, *in occaſu* záiáśniáła w nim Pobożność prawdźiwie Kátolicka; ábowiem (iáko *fama muſſitabat*) niektorzy z Miniſtrow Sáſkich, rozumieiąc że mu *rem gratam* uczynią, ofiárowáli ſię przeſtroionego po káwálerſku Predykántá do dyſpozycyi ſprowádźić, odrzucił z nieſłychánym reſentymentem ńieprzyſtoyną Pobożnośći uſługę. A tym ſámym Aktem iuż zámykáiąc mowę, *obturavit os loquentium iniqua* niektorych mniey życzliwych, ktorzy przynaymniey *in ſinu* ſzeptáć zwykli o Krolu tym, iákoby *Perſonam* tylko *Orthodoxi Regis* ná ſobie nośił, niechcąc *infringere* Kárdynálne Korony Práwo: *REX Catholicus eſto.* Odrzuciwſzy *Miniſtellum*, kazał Katolickiego záwałáć Xiędzá. Ten gdy Páná do odważney

żney prowádźił ſpowiedźi; Krol Nayiaśnieyſzy weſtchnąwſzy z pokutuiącym Dawidem *magno animi ſenſu*, odpowie po Fráncuſku: Xięże, cáłe moie życie uſtáwicznym grzechem było. Prawdá, że w tym Polſkim Słońcu upátrywáli *maculas*, o ktorych iednák ſądźić trzebá, co o wielkim Teodozyuſzu niemnieyſzy Ambroży nápiſał: *Peccavit Theodoſius, quod ſolent Reges; ſed pœnitentiam egit, quod non ſolent Reges.* Uczyńił potym *Auricularem*, obyczáiem Kátolickim *Confeſſionem*, i przyiąwſzy inne Sakrámentá Swięte, ktore Pobożność Kátolicka *in Confinio Æternitatis poſita* przyimowáć zwykłá, gdy Gangrená z nogi ſercá ſię dobráłá, Krolewſkie życie ſwoie w Wielkiey nádźiei Niebá *Beato fine coronavit* w Zamku Wárſzáwſkim Dniá 1. Lutego zráná o godźińie 5. Roku Páńſkiego 1733. wieku ſwego 63. ſzczęśliwego Pánowá-

nia 36. I ták pożegnał świátPan ten, ktory *nil mortale egit, niſi quòd mortuus!*

Po ſmierći Krolewſkiey, Rzeczpoſpolita wten czas ná Seym Extráordynáryiny zgromádzona, Márſzáłkiem Zamku Krolewſkiego poſtánowiłá W. J. Páná Konſtántyná Mokránowſkiego Chorążego Ziemi Wárſzáwſkiey, ktoremu nieoſzácowány Ciáłá Krolewſkiego Depozyt oddáłá. A że i *exuviis debetur honor, ad diem 10. Avguſti Ejuſdem Anni* pod Krolewſkim Báldáchymem ná tymże Zamku Krolewſkie ſpoczywáło Ciáło przy codźiennych nabożeńſtwách *in Suffragium Animæ* odpráwionych.

Dopiero *Die 10. Auguſti* Nayiáśnieyſzego AUGUSTA II, á przy nim Nayiáśnieyſzego IANA III. oraz i MARYI Krolowy depozytowáne u OO. Kápucynow w Wárſzáwie Ciáłá do Krákowá *ad Sepulchrum Regum* tránſportowáno temi Ceremoniámi.

Cere-

Ceremoniał wyprowádzenia Ciał Krolewſkich z Warſzáwy Die 10. Auguſti Anno 1733. do Krákowá.

Dle 9. *Auguſti* obwieſzczono *Clerum* Kollegiáty Wárſzáwſkie y S. Ianá, S. Krzyżá, i Pánny MARYI ná nowym Mieśćie, także Zakonnikow, iáko to: OO. Kápucynow, Reformatow, Fránciſzkanow, Bernárdynow &c. tudźież Mágiſtrat Wárſzáwſki *de hoc Actu* exportacyi Ciał pomienionych, áby wſzytkie ná godźinę oſmą zráná *in funebrali apparatu*, i Cechy ſtawáły, z Chorągwiámi i ſwiecámi. Iákoż dniá 10. *Auguſti* przed záczęćiem Aktu tego po wſzytkich Kośćiołách w dzwony uderzono; Gwárdya Kor. i Gránd Muſzkietyerowie *pro aſſiſtentia* tychże Ciał Krolewſkich

w párádźie ſtánęły. Ciáło Krolá Jći IANA III. *pridie Actus* nocą od OO. Kápucynow do Zamku wywieźiono, ták iáko był *incognitò* exportowány z Wilánowá po śmierći ſwoiey; *ſimiliter* i Krolowy Ieymći. Stáły tedy Ciáłá Krolewſkie ná Dźiedźińcu Zamkowym, około ktorych *Clerus* Kollegiáty Wárſzáwſkiey Wigilie ſpiewał. Zgromadzáły ſię przytym Zakony, á Cechy mieyſkie przez Krákowſkie Przedmieśćie ruſzáły ſię. Záczęło ſię pogrzebowe Kazánie w Dźiedźińcu o 9. godźinie, ktore *diſertiſſimo encomiaſtico ſermone* miał Jm. X. ADRZEY STANISŁAW KOSTKA ZAŁUSKI Biſkup ná ten czas Płocki, á teráźńieyſzy Kánclerz W. Kor. w kátedrze *ad hunc Actum* pieknie ádornowáney. Po ktorym ſkończonym, Krákowſkim Przedmieśćiem ruſzyły ſię nimo Páłacu Krolewſkiego ná Grzybow, Cechy Miáſtá Wárſzáwy, zá niemi *Proceſſionaliter ſuô ordine*

Zako-

Zakony z Swiecámi; potym *Clerus Parochialis* náſtępował, zá niemi Ichmość XX. Kánonicy, Biſkupi, & *Solennizans* Xiążę Jm. LIPSKI Biſkup Krákowſki, teráźnieyſzy Kárdynał, w Kapie. Ruſzyły ſię zatym wozy axámitem czerwonym pokryte w 8. koni káżdy woz, kapámi áxámitnemi uſtroionych, i woźnice tákże w kapach áxamitnych, tudźież Páiucy przy káżdey parze káżdego wozu koni, ná obiedwie ſtrony, w axámitne ubráni kapy *procedebant*. Naypierwey woz z ćiáłem Krolowy Ieymośći IANOWEY, potym Krolá Jm. IANA III. *tandem* Krolá Jm. AUGUSTA II. zá káżdym záś zoſobná wozem nieśiono *Inſignia* Krolewſkie, to ieſt: záS.p. Krolową leymośćią ci Ichmość ná wezgłowiách, J. P. POTOCKI Woiewodá Bełſki Koronę; *Pomum Regium* Jść Pan DĘMBOWSKI Referendarz Kor. á teraz Biſkup Płocki, zá S. p. Krolem IANEM III. nieśli Koronę,

Jmość

Jm. Pan SZEMBEK Woiewodá Sieradzki; Berło, J. Pan GŁĘMBOCKI Woiewodá Ráwſki; *Pomum Regium* Jm. Pan ŁUSZCZEWSKI Kaſztelan Sochaczewſki Zá S.p. Krolem Jmośćią AUGUSTEM ńieśli Koronę Jm. Pan POTOCKI Woiewodá Kiiowſki, á teraz Hetman W. Kor. Berło Jmść Pan SOŁTYK Káſztelan Lubelſki: *Pomum Regium*, Jmść Pan RUDZINSKI Káſztelan Czerſki. Potym Grand-Muſzkietyerowie zwykłym trybem máſzerowáli; Gwárdya zaś Kor. ſzłá *ab utroq; latere*; Poſpolſtwo záś *tandem agmen claudebat*, przy ſpiewániu żáłośńie Pſálmu *Miſerere mei DEUS*, przez Duchowieńſtwo, tudźież przy odgłośie Dzwonow, rezonancyi Kápeli, i hucznym biciu z ármat, zá dániem haſłá z ręczney ſtrzelby w Zamku. Gdy tedy taż funebralna Proceſſya zbliżała ſię na Grzybow, Jmść Xiądz KOBIELSKI Suffragan Kujawſki, teraz Biſkup Łudzki uczyniwſzy

niwszy tam *diserto ore* waledykcyą. *Clerus* tudzież i Zakony wszytkie nazad się do Miasta wrociły. Ciała zaś Krolewskie *in assistentia* wszystkich Grand-Muszkietyerow na pierwszą stancyą do Raszyna, mil dwie od Warszawy pospieszyły, a ztamtąd z deputowanemi Ichmościami, i kommendantem swoim poty *comitabantur*, poki się z inną milicyą, przez Jśći Pana PONIATOWSKIEGO Woiewodę Mazowieckiego, a na ten czas Rgimentarza Kor. *in hunc occursum* ordinowaną niepotkały.

W Drodze do Krakowá przy prowádzeniu tych Ciał táka byłá dyspozycya.

Z Warszawy do Krakowa trakt mieli: na Raszyn, Tarczyn, Łętoszyce, Mogilnicę, Nowe-Miasto, Odrzywoł, Drzewice, Gowarczow, Radoszyce, Barycze,

Małogoſzcz, Jędrzeiow, Wodźiſław, Xiąże małe, Słownik trzy mile od Krákowá leżący Gdy do Miáſteczká ábo wśi ktorey zbliżáć ſię mieli, gdźie Kośćioł był, żeby *Emiſſarius* konny przodkiem iachał, dawał znać Xiędzu Proboſzczowi áboPlebanowi, *Vicario* lub *Rectori*, o zbliżeńiu ſię ćiał Krolewſkich, áby dzwoniono, i *proceſſionaliter* przed Wśią lub Miáſteczkiem Ciáłá Krolewſkie przyimowano; i odprowádzono zá wieś, ábo miáſteczko Krolow Jchw: i pod czás Proceſſyi áby dzwoniono. Gdy ná nocleg lub popas ſtawáć mieli, gdźieby Kośćioł był, to ná Cmętarzu, ieżeliby ſię *commodè* náCmentarz ziechác mogło, ieżeli nie, to przy Cmentarzách, á gdźie Kośćiołá ńie było, to ná przeſtronnym mieyſcu ſuchym ſtawáć będą z Ciáłámi Krolewſkiemi, áby záś *ab intemperie Cæli*, oſobliwie gdy deſzcz, Ciáłá Krolewſkie záſłonić ná noclegu lub ſtánowi-

nowiſku, był do tego Namiot. Sześćiu XX. Kápucynow, i 3. Dominikanow Obſerwantow z Moſkiewſkiey káplicy w drogę náznáczono, áby przy CiáłáchKrolewſkich ráno Mſze Swięte bywáły, gdźie kośćioł był, ná ktorych *itinerantes & populus loci* áby byli przytomni i modlili ſię *pro Animabus* S. P. Kroleſtwá Jchw: Zmárłych. Eleemozyná záś *pro libitu* Uboſtwu kośćielnemu, *& Parocho* ná świece áby mogłá *dari*. Wdrodze tey áby *Incolas* wioſek i Miáſteczek przez ktore przechodźili, nie aggrá-wowáno, ále zá groſz ſwoy wſzytkie *Victualia & equorum pabula*; i w Goſpodách ná popáſach lub noclegách, áby ſię ſkromńie *& ſobriè* záchowano; czego Jm. X. KOBIELSKI Suffrágan Kuiáwſki przy tychże Ciáłách Krolewſkich idący przeſtrzegać będźie. Ráno po chłodźie, gdy znák przez trąbę ábo bęben dadzą, áby ſię zwozámi rázem wſzyſcy ruſzáli, i wcześńie

przed południem dla gorącośći ná popáſach ſtawali, i po południu dopiero, gdy nie ták wielki upáł ſłoneczny będźie, *circa horam tertiam aut quartam pomeridianam* áby ſię ruſzáli; á dogadzáiąc wygodźie koni, aby nád pięć abo ſześć mil na dźień nie uiezdzali, zblizáiąc ſię do Krakowá pod Promnik. Gdy ſtáną pod promnikiem, odezwą ſię Zwierzchnośći Duchowney Katedralney, Magiſtratowi Krákowſkiemu, Akádemii Krákowskiey, o zbliżeńiu ſię do Krakowa Ciał Krolewskich, aby na ich przyimowanie do Kośćioła S. Floryana na Kleparzu z Zakonami, oraz i Cechámi *ſuô ordine proceſſionaliter* wychodźili, i one *eadem methodo*, iako z Warſzawy, wyprowadzono, wprowadzali, *quàm ſolenniſſimâ pompâ*, i tam do Kaplicy abo Káplic złożyli, wczym potrzebny będźie kompuls Xiążęćia Jmśći. Biskupa Krakowskiego, przy ktorych Ciałach deponowanych *ſequentibûs*

bus diebus mogą się Msze Swięte odprawować.

Ciało Nayiaśnieyszey MARYI Krolowy, z Paryża do Warszawy sprowadzono i przy Krolu IANIE u OO. Kapucynow złożono, *non sine honore* Exequit ktore Krol Jmść. AUGUST *Anno 1717. Die 17. Martii pro Dignitate* Maiestatu Polskiego sprawił u tychże OO. Kapucynow.

Inskrypcye ná Katafalku. Ktore mi się do rąk dostały tu przydaię.

Ná Froncie Kátáfálku.

Majestate in Cives Regina. Fortitudine in se Ipsa Princeps,

AUGUSTUS II.

Potentissimus REX Poloniæ,

Duo simul virtutis dedit Prodigia.

Regno Pacem, Reginæ requiem,

D O M.

MARIA CASIMIRA

Flos Reginarum,

In Galliæ viridariis prodiit, in Poloniæ Campo refulsit.

JOANNIS Regis III Virtute,

Una & omnis Gratiæ Consors

Marchionum de Arquian Filia,

Purpuram rependit pro sanguine,

Dedit Imperio Duces Bavariæ,

Regno Poloniæ Principes.

Jacobum, Alexandrum, Constantinum.

Virtute, Honore, Gloriâ, Serenissimos,

Ortum accepit in occasu,

Meridiem in Septemtrione explicuit,

Occasum etiam sui ignorat, Cælo recepta.

Attamen Tu Viator,

Sere-

Sereniſſimæ in umbra mortis
Lucem precare perpetuam,
Pietate Deum humaniſſima, Clementiâ in homines Divina,
Invictiſſimus.
AUGUSTUS II.
Hac mole amicum ampliavit Dolorem,
qua Reginam Cælo attolleret
ex caſu mortis.

D O M.

MARIA CASIMIRA,
Probitatis & Pulchritudinis Regina,
Majeſtati formæ Senatum virtutum adjunxit.
Optimam ſibi Partem elegit,
Hominibus imperare modeſtè, DEO ſervire fideliter.
Ut ſemper ſub excubiis pietatis ejus teneretur.
Captivus in altari amor hominum DEUS,
Pervigiles Benedicti Filias conduxit,
Paupertatem Franciſci repoſuit, in Theſauris Miſericordiæ,
Viva

Viva non morituræ Imago Sanctitatis,
Diu se Romæ imitandam præbuit,
Galliarum Liliis candidum refudit spiritum,
Et ut constaret multum conformem fuisse Archetypo MARIA.
Suo post mortem reddita est JOANNI,
Dum verò ad fontem vivum desiderant Cervi de Arquian.
Tu Polonia
Pro solatiis redde lachrimas.
Anno 1717.

JAko záś *Magna merita sequitur mæror*, ták Krolá tego nie tylko nászá płákáłá Polſká, ále y Pograniczne Páńſtwá, iáko znáć z Inſkrypcyi Pogrzebowych od rożnych Nácyi y Akádemii ſkoncipowánych. Niektore z nich, ktore do rąk moich przyſzły, tu kładę; piekne záiſte wielkich pochwał *Compendia*, moim iednák zdáńiem, Wielkośći Iego nie wyrownáły, bo temu Pánu to zá Nadgrobek piſać by trzebá, co Wielki Elogiáryſtá Károlowi V. Ceſárżowi nápiſał.

Pro tumulo ponas Terram, pro tegmine Cælum
Sydera pro facibus, pro lachrymis maria.

Hinc

Hinc quantus fuerit, collige;
Totus in Ejus exequias impensus est Orbis.
RATISBONA hæc lachrymans
exaravit:
Flete Saxa,
Et ululate Poloniæ petræ.
Scilicet hic jacet
Hercules Teutoniæ,
& Orbis Nostri Gloria.
FRIDERICUS AUGUSTUS
REX Poloniæ, & ELECTOR Saxoniæ.
AUGUSTA Vindelicorum, sic parentavit:
Hic jacet in tumulo, per quē duo Regna stetêre,
Quêis novus Alcides bina Columna fuit.
Elector Princeps, an Rex Electus in illo?
Major uter fuerit? solve problema mihi.
Vicina PRUSSIA nunquā satis dolenda fata Sereniſſimi Regis, majori lachrymarum ploravit impediô.
Gemebunda BORUSSIA, Erudita

Fato parentat
Sereniſſimi piè Defuncti
AUGUSTI.

Poloniarum Regis, Magni Ducis Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Samogitiæ, Mazoviæ, Kijoviæ, Volchyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Severiæ, Czerniechoviæq; &c.

nec non

Saxoniæ Ducis, S.R.J. Electoris, ac Archi Mareſchalci.

Ad luctum Muſa ſurge
Facente Majeſtate.
Cupreſſos non Myrthos,
Parnaſſus tuus flagitat;
Triſte temporum Imperium
Letho publicum lædente.
Diſcordem campanarum audis concordiam,
Flebiliter heu! lamentantem.
Concin na ergo Leſſum, & Erumpere in fletum ceſſas?
Mærentibûs Urbibûs,
attonitâ Patriâ,
Stupente Regnô.
Eheu!

Morta-

Mortalis esse desiit,
Quem Immortalem mortalitas optavit,
Ac Mortalitatis suæ
Dulcem memoriam, acerbum desiderium
Reliquit.
Sol Sarmatiæ
Heu occidit!
AUGUSTUS II. Poloniarum Regnator
Auspiciis secundis Electus,
Minimè secundis ereptus
Thronum vacuum reliquit.
AUGUSTUS verè AUGUSTUS;
Nam:
Heros Bellicosissimus,
Cum, quid armis valeret,
Abundè Victor hostibus monstrasset.
Amori Civium suorum dedit,
Ut pacis artibus suorum Felicitatem augere mallet;
Quàm Gloriam suam armis.
Famq; sub Sceptro AUGUSTI,

Radices altas egisse Pax videbatur.
En!
Hâc dulcissimè blandiente,
Bellum Mors Ei infert;
Cum qua Marte haud æquô pugnans, occumbit,
Heu! nimis præmaturè.
Nam:
Cum per septem Lustra, & quod excurrit,
Sceptrum tenuisset Poloniarum;
Tempus quidem senium,
Ne utiquam Maturitatem Ei potuit conferre.
Præmaturus semper tantorũ Heroum obitu videtur,
Quandocunq; moriantur.
Hic AUGUSTUS Secundus Numero,
Virtutum præstantiâ Nemini secundus.
Secundus etiam fuit Saxo,
Rei Polonorum publicæ secunda ferens
Nam?
OTTO III.
Majestate Imperator Romanus,

Cogno-

Cognomine Mirabilia mundi,
Natione Saxo,
Ex Majestate sua
Majestatem Polonicam genuit.
Regẽ Polonorũ BOLESLAUM CHRABRI
Ob virtutum Excellentiã, ex Duce, Primũ reddens.
Secundus Saxo, AUGUSTUS Noster,
(Sed quid dico? Noster, fuit Noster)
Elector Saxoniæ
Virtutum splendore Invitante,
Senatûs Consensu Eligente,
Cæli Sapientia Dirigente.
Regem Poloniarum semetipsum dedit;
Gratiâ tantò illustriorî,
Quantò præstantius est Donum
Seipsum dantis, quàm de suo largientis.
Unicum dum se dedit, Augmentum sibi petiit
AUGUSTUS,
Augustæ Virtutis suæ exerendæ, exercendæque
Campum ampliorem.
Virtus enim, instar lucis spatium quærit,

ubi se diffundat,
Laborum avida, otii parca, angustiis renuit includi.
Nimirum.
Tantæ Virtutis non capiebat Fulgorem Saxonia;
Magno, vastoq; Sarmatarum Regno opus erat;
ubi se expanderet,
Et longiùs, latiùsq; radios suos spargeret.
Primùm quidem,
cum
Hoc Saxoniæ Delicium adolescceret;
Ejus
Eximias, verèq; mirabiles Dotes,
Quas à natura acceperat,
Omnes mirabantur:
Staturæ præstantiã, Corporis Robur, mentis Vigorẽ,
Ingenii Felicitatem, Animi Magnitudinem, Morum Facilitatem,
Civium Amorem, Virtutum Principe Dignarum omnium
Complexum.
Tantas autem Virtutes
Sceptro Sarmatico esse destinatas,
Quis vel Oedipus præscire potuisset?
Sed in puncto occidit, quod in Anno non separatum erat.

Polo-

Polonia Regem *quærit*,
Invenit in Saxone;
AUGUSTI *Auguſta* Virtute *capta,*
Coronæ *ſuæ* Fulgore Digniſſimum
Eum
Agnoſcit, Judicat, Decernit.
AUGUSTO *auguſtiorem non inventum iri*
ſatis certa.
Hic Tantus SAXO
obſcuri ſaxi tenebris heu! Reconditur
AUGUSTUS
Anguſtiis Sepulchri coarctatur
Quamquam Solatio non intercepto;
Non minus enim Splendor Famæ, quàm lumen flammæ,
Tenebrarum *ſipario involvi poteſt.*
Quis hic Dolori imperet?
Quis fletum cohibeat?
Quis lugere ceſſet?
Berolinum infortunatum mortis Annum Chronoſticô notavit.
ortUs eras aſtrIs, & aD aſtra aUgUſte reMIgras
non tIbI nUnC noſter sUffICIt orbIs, abIs.
Hæreditaria Saxonia Patrem Patriæ plorat Lipſiæ.
AUGUSTUS, *guſtus mortis guſtavit amaros*
Nunc REX *Auguſtus factus in axe poli*
Sarma-

Sarmaticæ Gentes vixerunt tempora pacis,
Extinctô Augustô bella cruenta cient.
Plangite Saxonidæ, Regem fortuna fefellit,
Sed Tua larga manus claret ubiq; loci.

PO opłákáney od Dźiedźicznych, y Postronnych Páństw, y Kroleſtw śmierći Nayiáśnieyſzego Páná; Ia też *minima umbra* Maieſtatu Iego, począwſzy wiek moy ná uſtudze nieśmiertelney pámięci Nayiaśnieyſzego IANA III; wyznáię *grato animo*, żem był ſzczęśliwego Pánowánia Náyiáśnieyſzego AUGUSTA II. ſzczególnie *particeps*, pierwſzy *favore* świątobliwego Monárchy tego Dekretu *ad Conſulatum Thorunenſem evectus*, y wiele innych łaſk Iego Páńſkich, będąc iuż *in declivio* życia. *Orientem Solem* Nayiáśnieyſzego AUGUSTA III. Páná Mego Miłośćiwego nayniżſzy *Vaſallus*, y *pulvis pedum* Iego, ták *adoro*, że przy tym, y *Occaſum* Nayiaśnieyſzego

go Iego y Oyczyzny Náſzey Oycá płácząc, ten żalu mego Chárákter w Kośćiele OO. Bernárydnow Toruńſkich *labore meo pro coronide* záwieſiłem.

DOM.

Tabellam, quam ſpectas Viator,
Naufragi in lachrymis Poloniæ Filii
Vovent Patri Patriæ.
Perfunctus fatorum periculo Amor
Memor voti,
Exaratam pretiosîs vitæ ſumptibûs Hiſtoriam
Sereniſſimi AUGUSTI II.
Poloniarum Regis, *Magni Ducis Lith. &c.*
Principis Hæreditarii Saxoniæ,
S. R. J. Electoris.
In æternum Eidem Memnosynon
In hac ſuſpendit Baſilica.
Adora, ama, mirare Nomen

Quem in vita adorabant Reges,
Adora Divos Regis Manes,
Et liberales osculare manus.

Ama *Justitiam*, *Fortitudinem*, Prudentiam,
Clementiam *raram in Regibus.*
Mirare in uno Rege
Plurimorum Regum *regnandi peritiam.*

Dignus,
Cui *in* Typographiam *veniat orbis*,
In volumen Cælum, *in literas astra*,
Orbe, & Cælô *laudandus* REX.
In Polonia Numen, & *Nomen inventurus*
Primum Beátum Regno *proventum intulit*,
Quod Religionem *se ipso auxerit*;
Et *Primitias*, *ac Initium*
Saxoniæ *fecerit Sanctissimum.*
Romanum AUGUSTI Cognomen
Genere, Genio, Virtute *adimplevit.*
Primis *ille par*, *sive Jagellonum Throno*,
Sive Natâ ad Coronam *Indole.*

Vidit

Vidit ejus Majestatem Orbis, ac invidit;
Et *in* AUGUSTO II. Otthonem *II.*
Romanum Imperatorem Sanguinis Saxonici combinavit.
Leænam suxit,
Et *robur contra Leonem Sveticum exsuxit.*
Plurimas Terrarum *lustravit oras;*
Unô non contentus Regno
Vastior Orbe animus
Oblatumq́; Regnum *ferro stabilivit,*
Galeamq́; Coronæ *sociavit.*
Vix enim voce libera
In Regem Poloniæ electus;
Classicô *ad prælium evocatus Svetico,*
Ipsis respondit victoriis, Laureis, Triumphis;
Et *Hostium* Manubiis *in* Regno *libero.*
Vix Sarmatici Cæli Sol *effectus* Serenissimus,
Mox Turcicam *Lunam exstinxit* Cameneci.
Ne ultrà aditus in Poloniam pateret Bistonibus,
Pactis Carlovicensibus, & *tota* Rupe
Portam intercluſit Ottomanicam

Alter Annibal.

Zwániec, Stryi, Kálufzá, Zbaraſz,

Cæteraq; Fortalitia

Ex alienis manibus ad manus AUGUSTI venerunt;

In quibus, ut Cervicali ſecura quieverunt

Et populis & infido undarum Elemento

Dreſnæ ſuper Elbim,

Erexit Crucifixum ævi ſui Probinus,

Et Cultum Cæleſtium perſuaſit Sanctior Cæleſtinus.

Gratias (quas ſuis Sceptris fecerat ingentes) auxit,

Joanne Nepomuceno Tutelari Poloniæ impetrato.

Ut AUGUSTUM

Nihil in vita tenuit anguſtum;

Ita anguſta fata

Superarunt Auguſta facta.

Auguſtus Triumphis, virtute, Liberalitate,

Clementiâ *Auguſtiſſimus.*

Manum aperuit Poloniæ.

Et Fortunam effudit auream.

Etiam in ingratos clementem jecit radium.

Erexit Poloniam

Quâ Palatiorum Auguſtalibûs, Qua

Quà Urbium elegantî ſpecie marmoream,
Nec unquam paſſus lateritiã.
Ordinem Albæ Aquilæ
Sarmatico induxit Polo Princeps candidus;
Sol Regni Poloni
Romanæ Fidei radios propagavit in Saxonia,
Serenavit Lechiam, Curlandiam fecundavit.
Huic flamma ſe debet Franciſci Seraphica.
Meridiem videre juſſa
Poſt Occaſum, & nebulas
Binorum propè ſæculorum.
Reddita Franciſci manibus Thorunii DEI Matris Ædes
Ipſis mutis lapidibus, indito pietatis ſenſu
Regi loquìtur gratias,
Canuntq; Ejuſdem Filii.
Illi furente in Divos Urbis hujus Parte
Salutem debet pars melior;
Quòd male ſano Corpori diminuto ſangvine
Fides convaluerit Orthodoxa.

Medium Catholicorum in Urbis hujus Senatu,
Ut Justitiæ poneret Tabulas,
instituit,
Et Cor Regni Catholici possedit.
Illo statore firma nititur basi
Verus MARIÆ Honor,
Qui nuper in plateis corruerat
Adriani molem, Ædes hæc superat,
Quam Augusta ædificationi omnium,
Ita una restituit manus,
Ut altera Serenissimi JOANNIS III.
Pro Jacobo ad Balthidem legem jusserit.
Exordia Principatus inchoati per bella
Placida produxit & concluſit pace
Tam Poloniæ, quàm suâ.
E Terreno ad pacatum Cæli translatus Regnum
XXXVII. Annîs
Regnando, bellando, pace fruendo,
Exactîs.

Fa-

Fatis ſuis Cadaver incubuit,
Cum Sacra Exomologeſi
Priùs Animam exornaſſet,
Ut Cæleſtibus, poſt terrenos ſplendores,
Sereniſſimus appareret.
Tanto Regi parentare non ſatis;
Quotidianô dignus planctu.
Continuum ergo doloris ſenſum
Hæc Tabula exaggerat.

BIBLIOTH. UNIV.